

מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז בארץ ישראל ובחוץ לארץ

לשנת תשפ"ב

18.....	נענועים והלל
18.....	קריאת התורה בראשון של סוכות
19.....	מוסף והושענות
19.....	מנחה של יום טוב
19.....	בחוף לארץ: ליל שני של סוכות
19.....	בחוף לארץ: שחרית יום שני של סוכות
20.....	מוצאי יום טוב של סוכות
20.....	תפילין בחול המועד
20.....	שחרית של חול המועד סוכות
20.....	קריאת התורה של חול המועד סוכות
21.....	מוסף של חול המועד סוכות
21.....	שבת חול המועד
22.....	תיקון ליל הושענא רבה
22.....	שחרית של הושענא רבה
22.....	קריאת התורה בהושענא רבה
23.....	מוסף של הושענא רבה
23.....	בחוף לארץ: ליל שמיני עצרת
23.....	בחוף לארץ: ישיבת סוכה בשמיני עצרת
24.....	בחוף לארץ: שחרית של שמיני עצרת
24.....	בחוף לארץ: תפילת גשם
24.....	בחוף לארץ: מנחה של יום טוב
25.....	ליל שמחת תורה
25.....	שירה וריקודים ('הקפות')
26.....	שמחה בליל יום טוב לכבודה של תורה
27.....	שחרית של שמחת תורה
27.....	קריאת התורה של שמחת תורה
28.....	'מתנת יד' בארץ ישראל
29.....	שירה וזמרה עם ספרי התורה והכנסתם
29.....	בארץ ישראל: מוסף ותפילת גשם
29.....	בחוף לארץ: מוסף של שמחת תורה
29.....	ממתקים לילדים
29.....	מנחה של יום טוב
29.....	שמחה לכבוד התורה
30.....	מוצאי יום טוב
30.....	אסרו חג וסוף חודש תשרי
30.....	שבת בראשית
30.....	מרחשון
30.....	ראש חודש מרחשון
31.....	פרשת נח
31.....	ישאלה' בארץ ישראל
31.....	פרשת לך לך
31.....	ט"ז במרחשון
31.....	פרשת וירא
32.....	תענית שני קמא (של בה"ב)
32.....	תענית חמישי
32.....	פרשת חיי שרה
33.....	תענית שני בתרא

5.....	תשרי
5.....	ערב ראש השנה
5.....	גירסאות התפילה
5.....	הוספות ופיוטים
5.....	פתיחת ארון הקודש וסגירתו בראש השנה ויום הכיפורים
6.....	סדר 'אבינו מלכנו'
6.....	'סארגנס' (קיטל)
6.....	ליל ראש השנה
7.....	שחרית של ראש השנה
7.....	קריאת התורה
7.....	מילה בראש השנה
7.....	תקיעות דמיושב
8.....	מוסף של ראש השנה
9.....	תקיעות בסוף התפילה
9.....	מנחה של ראש השנה
9.....	תשליך
9.....	ליל שני של ראש השנה
10.....	שחרית יום שני של ראש השנה
10.....	מוסף יום שני של ראש השנה
10.....	מוצאי ראש השנה
10.....	תפילות וסליחות בעשרת ימי תשובה
10.....	צום גדליה
10.....	שבת שובה – וילך
11.....	כפרות
12.....	סליחות של ערב יום הכפורים
12.....	שחרית של ערב יום הכפורים
12.....	מנחה של ערב יום הכפורים
13.....	מלקות
13.....	נרות יום הכפורים
13.....	הפיוטים, הפסוקים, והסליחות
14.....	הוידוים
14.....	כל נדרי
14.....	ליל יום הכפורים
14.....	שחרית של יום הכפורים
15.....	קריאת התורה
16.....	מוסף של יום הכפורים
16.....	מנחה של יום הכפורים
16.....	נעילה
17.....	שמות ותקיעה
17.....	מוצאי יום הכפורים
17.....	י"א בתשרי
17.....	בין יום הכפורים לסוכות
17.....	פרשת האזינו
17.....	ערב יום טוב
17.....	נוסחי תפילה בחג ובחול המועד
18.....	ליל ראשון של סוכות
18.....	שחרית יום ראשון של סוכות

44..... שחרית של פורים.....

44..... סעודת פורים.....

44..... שושן פורים בערי הפרזים.....

44..... פורים דמוקפין.....

44..... פרשת צו – הפסקה שניה.....

45..... פרשת שמיני – פרשת פרה.....

45..... ניסן.....

45..... פרשת תזריע – פרשת החודש – ראש חודש.....

46..... ימי חול.....

46..... פרשת מצורע – שבת הגדול.....

47..... ערב פסח.....

47..... תענית בכורות.....

47..... עירובי חצרות.....

48..... נוסחי תפילות בחג ובחול המועד.....

48..... ליל ראשון של פסח בשבת.....

49..... שחרית ראשון של פסח בשבת.....

49..... תפילת טל ומוסף בשבת.....

50..... מנחה ראשון של פסח בשבת.....

50..... בארץ ישראל: מוצאי שבת ויום טוב ראשון של פסח.....

50..... ספירת העומר.....

50..... בחוץ לארץ: ליל יום טוב שני של פסח.....

51..... בחוץ לארץ: שחרית יום שני של פסח.....

51..... בחוץ לארץ: מנחה של יום טוב.....

51..... בחוץ לארץ: מוצאי יום טוב שני של פסח.....

51..... תפילין בחול המועד.....

51..... שחרית של חול המועד.....

52..... ערב שביעי של פסח.....

52..... ליל שביעי של פסח.....

52..... שחרית של שביעי של פסח.....

53..... קריאת התורה – שביעי של פסח.....

53..... בארץ ישראל: מתנת יד.....

53..... מוסף שביעי של פסח.....

54..... מנחה של יום טוב וקבלת שבת.....

54..... פרשת אחרי מות – אסרו חג בארץ ישראל.....

54..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: ליל שמיני של פסח בשבת.....

54..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: שחרית שמיני של פסח בשבת.....

54..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: 'מתנת יד' ומוסף שמיני של פסח בשבת.....

55..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: מנחה דשמיני של פסח בשבת.....

56..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: מוצאי פסח ושבת.....

56..... שמיני של פסח בחוץ לארץ: אסרו חג של פסח.....

56..... פרשת קדושים בארץ ישראל / אחרי מות בחוץ לארץ.....

56..... פרקי אבות.....

33..... כסלו.....

33..... ראש חודש כסלו.....

33..... פרשת תולדות.....

33..... פרשת ויצא.....

33..... פרשת וישלח.....

33..... פרשת וישב.....

34..... הדלקת נר חנוכה.....

34..... לילי חנוכה.....

34..... שחרית ימי חנוכה.....

34..... קריאת התורה של חנוכה.....

35..... ליל שבת חנוכה וראש חודש.....

35..... שחרית שבת חנוכה וראש חודש.....

36..... מנחה בשבת חנוכה.....

36..... מוצאי שבת חנוכה.....

36..... 'שאלה' בחוץ לארץ.....

36..... שבת.....

36..... ב' דראש חודש שבת.....

36..... פרשת ויגש.....

36..... עשרה בטבת.....

37..... פרשת ויחי.....

37..... פרשת וארא.....

38..... שבט.....

38..... ראש חודש שבט.....

38..... פרשת בא.....

38..... פרשת בשלח.....

38..... ט"ו בשבט ('חמשה עשר').....

39..... פרשת יתרו.....

39..... פרשת משפטים.....

39..... אדר ראשון.....

39..... ראש חודש אדר ראשון.....

40..... פרשת תרומה.....

40..... פורים קטן ושושן פורים קטן.....

40..... פרשת כי תשא.....

40..... פרשת ויקהל – שקלים.....

41..... אדר שני ('ואדר').....

41..... ראש חודש.....

41..... בדיקת מזוזות.....

41..... פרשת פקודי – הפסקה ראשונה.....

41..... פרשת ויקרא – פרשת זכור.....

42..... שחרית של תענית אסתר.....

42..... מחצית השקל.....

43..... מנחה של תענית אסתר.....

43..... ליל פורים.....

43..... קריאת המגילה.....

תמוז..... 65

- 65..... ראש חודש תמוז.....
 66..... פרשת חוקת בארץ ישראל / קרח בחוץ לארץ.....
 66..... פרשת בלק בארץ ישראל / חוקת בחוץ לארץ.....
 66..... פרשת פינחס בארץ ישראל / בלק בחוץ לארץ.....
 66..... תענית שבעה עשר בתמוז.....
 67..... בין המצרים.....
 67..... פרשת מטות בארץ ישראל / פינחס בחוץ לארץ.....

מנחם אב..... 67

- 67..... ערב ראש חודש אב.....
 67..... ראש חודש אב.....
 פרשת מסעי בארץ ישראל / מטות-מסעי בחוץ לארץ.....
 68.....
 68..... שבת חזון – 'שווארץ שבת'.....
 69..... מנחה וסעודה שלישית בשבת חזון.....
 69..... מוצאי שבת – ליל תענית תשעה באב.....
 70..... שחרית תענית תשעה באב.....
 71..... ברית מילה בתשעה באב.....
 71..... מנחה תענית תשעה באב.....
 71..... מוצאי תענית תשעה באב.....
 71..... ט"ו באב.....
 71..... פרשת ואתחנן – שבת נחמו.....
 72..... פרשת עקב.....

אלול..... 72

- 72..... ימי חול ושבבות.....
 73..... פרשת ראה – יום ראשון של ראש חודש אלול.....
 73..... יום שני של ראש חודש אלול.....
 74..... פרשת שופטים.....
 74..... פרשת כי תצא.....
 74..... פרשת כי תבא.....
 74..... סליחות.....
 75..... יום רביעי של סליחות.....
 75..... יום ששי של סליחות.....
 76..... פרשת נצבים.....
 76..... ערב ראש השנה.....
 76..... ברית מילה בערב ראש השנה.....

אייר..... 56

- 56..... ראש חודש אייר.....
 57..... תקופת האבלות.....
 57..... פרשת אמור בארץ ישראל / קדושים בחוץ לארץ.....
 57..... תענית בחי"ב.....
 57..... פרשת בהר בארץ ישראל / אמור בחוץ לארץ.....
 57..... פסח שני.....
 58..... ל"ג בעומר.....
 58..... פרשת בחוקתי בארץ ישראל.....
 58..... פרשת בהר בחוץ לארץ.....
 פרשת במדבר בארץ ישראל / בחוקתי בחוץ לארץ.....
 58

סיון..... 59

- 59..... ראש חודש סיון.....
 59..... בין ראש חודש סיון לשבועות.....
 59..... עשבים ואילנות.....
 שבת לפני שבועות – 'שווארץ שבת' – פרשת נשא.....
 59..... בארץ ישראל / במדבר בחוץ לארץ.....
 60..... נוסחי תפילה בחג.....
 60..... ליל שבועות שחל במוצאי שבת.....
 61..... תיקון ליל שבועות – 'שבועות לערנען'.....
 61..... שחרית של שבועות.....
 62..... בארץ ישראל: הלל ומגילה.....
 62..... בחוץ לארץ: הלל.....
 62..... אקדמות וקריאת התורה.....
 63..... בארץ ישראל: מתנת יד.....
 63..... מוסף של שבועות.....
 63..... מנחה של יום טוב.....
 63..... בחוץ לארץ: ליל שני של שבועות.....
 63..... בחוץ לארץ: שחרית יום שני של שבועות.....
 64..... בחוץ לארץ: מגילה וקריאת התורה.....
 64..... בחוץ לארץ: מוסף יום שני של שבועות.....
 64..... מוצאי יום טוב.....
 64..... אסרו חג של שבועות.....
 65..... ימי התשלומים.....
 65..... פרשת בהעלתך בארץ ישראל / נשא בחוץ לארץ.....
 65..... פרשת שלח בארץ ישראל / בהעלתך בחוץ לארץ.....
 65..... פרשת קרח בארץ ישראל / שלח בחוץ לארץ.....

תשרי

ערב ראש השנה

מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה, בכיסויים לבנים, ומשאירים אותם עד אחרי יום הכפורים. בדורות האחרונים נהגו לכסות גם את עמודי המתפללים במפות לבנות.

גירסאות התפילה

בתפילות ראש השנה כופלים 'לעילא ולעילא' רק בקדישים שנתקנו לאמירת הש"ץ, והיינו: בערבית לפני תפילת העמידה ולאחריה; בשחרית – לפני 'ברכו' ולאחר חזרת הש"ץ; לאחר קריאת התורה; במוסף לפני תפילת העמידה ולאחר חזרת הש"ץ. אך בקדישי מנחה של ש"ץ וכן בכל קדישי יתום אין כופלים. בשאר ימי התשובה, מלבד יום הכפורים, אין כופלים 'לעילא' כלל.

להלן גירסאות התפלה בכל עשרת ימי תשובה:

וְכָתוּב לְחַיִּים טוֹבִים בְּנֵי בְרִיתְךָ (בלא המלה 'כל').

בְּסֵפֶר חַיִּים וְכוּלִּיה לְפָנֶיךָ אָנֹכִי (ולא אנחנו) וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וְלְשָׁלוֹם (בלא המלה 'טובים').

סיום העמידה: עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם. במקום 'המברך את עמו ישראל בשלום'.

בסוף קדיש ובסוף העמידה אומרים את הנוסח הרגיל: עֲשֵׂה שָׁלוֹם (בלא הוספת ה"א הידיעה – 'השלום').

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ כָּל־דָּבָר וְחֶרֶב וְרָעַב וְשִׁבְי וְיִמְשָׁחִית וּמַגִּיפָה מִבְּנֵי בְרִיתְךָ.

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ כְּתַבְנוּ בְּסֵפֶר מַחִילָה וְסִלִּיחָה (ולא 'סליחה ומחילה').

להלן גירסאות התפלה בימים הנוראים:

וְאֵין צְדִיקִים יָרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ (ולא 'ובכן צדיקים').

וְנֶאֱמַר וַיִּגְבַּהּ ה' צָבֹאֹת בְּמוֹשָׁפֶט (ולא 'כִּכְתוּב וַיִּגְבַּה').

וְדָבָרְךָ מִלְּפָנֶיךָ אָמֵת (ולא 'ודברך אמת').

בתחילת הקדושה אחר כל סילוק: כְּכָתוּב וְקָרָא זֶה אֵל זֶה (בלא 'על יד נביאך').

במוסף ב'ומפני חטאינו': שֶׁנִּשְׁמַלְתָּה (ולא 'השלוחה').

וְחֶעֱרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירְתָּנוּ (ולא 'ותערב עליך').

הָשִׁב שְׂכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

הוספות ופיוטים

בכל עשרת ימי התשובה בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב', אך הקהל עונה: 'אמן' על אמירת 'וכתוב לחיים טובים בני בריתך', וכן הקהל מקדים לומר 'בספר חיים לפני הש"ץ'.

בימים הנוראים אומרים את הפיוטים אשר במחזורי אשכנז המובהקים, לפי מנהג פפד"מ ובנותיה, ואין מדלגים בהם, לא בברכות קריאת שמע ולא בתפילות העמידה. הפיוטים של ראש השנה כמעט כולם שוים במחזורי אשכנז ופולין-ליטא.

חלקי הפיוטים נאמרים בדרך כלל לפי ההנחיות המצוינות במחזור. מה שמצוין בו לאמירת חזן, נאמר על ידי החזן בקול רם, ומה שמצוין בו לאמירת הקהל, נאמר על ידי הקהל. לעתים, חזן אומר את חלקו הראשון של החרוז, וקהל עונה את חלקו השני. מקפידים על כך בפיוטים 'וכל מאמינים', 'אדירי איומה', 'לא עורך דין', 'ודומיהם' (ונזהרים שלא לחבר בהם בניגוד לכוונת הפייטן ומשמעות העניין, סוף חרוז עם תחילת חרוז שאחריו, אף שפשטה אמירה או שירה כוז בכמה מקומות).

תפילות קבליות לש"ץ שנדפסו במחזורים בדורות האחרונים, 'הנגני העני' וכדומה, לא נתקנו דווקא לתפילת מוסף, ואינן נאמרות בדרך חזנות. הן תפילות אישיות לשליחי הציבור של כל התפילות בימים

נוראים. האומר – אומרם בלחש, ובמקום שאין בו חשש הפסק. ולכן הש"ץ של שחרית צריך להקדים אמירתם לפני 'ברוך שאמר'.

כתב ה'חתם סופר' שמנהג הנשים גם בימים נוראים להתפלל על הפרנסה, וכן ראוי להן, ואילו לבעליהן ראוי לבקש על לב פתוח לעבודת ה' ולתורתו, והעיד שכן מנהג הישרים.

פתיחת ארון הקודש וסגירתו בראש השנה ויום הכיפורים

בשחרית ומוסף של ראש השנה, ובכל תפילות יום הכיפורים, נשאר ארון הקודש פתוח בחזרת הש"ץ מלבד בקדושה וברכת כהנים (שלא כציון המחזורים המאוחרים להרבות בפתיחות וסגירות). מכבדים כמה מתפללים וכהנים בפתיחות ספורות אלה:

מתפלל פותח – לקראת תחילת חזרת הש"ץ; מתפלל סוגר – לפני קדושה.

מתפלל פותח – בתחילת אמירת 'לדור ודור'; כהן סוגר – בתחילת אמירת 'רצה'.

פתיחות וסגירות ארון הקודש אחר ברכת כהנים בכל תפילה ותפילה לפי ענינה, ומבואר במקומה.

סדר 'אבינו מלכנו'

סדר 'אבינו מלכנו' נאמר בנחת, פיסקה פיסקה. כל פיסקה אומרה הש"ץ בנעימה מיוחדת (כל קהילה בנעימה המקובלת אצלה) ואחריו אומרה הקהל באותה נעימה. הפיסקה האחרונה 'חנונו ועננו' נאמרת בלחש.

בראש השנה ויום הכיפורים, בפיסקאות אחדות מאריכים יותר בנעימה, בעיקר: 'חטאנו לפניך'; 'חדש עלינו שנה טובה'; 'לה דבר וחרב'; 'קרע רוע'; 'כתבנו בספר' (כל החמש); 'שמע קולנו'; 'קבל ברחמים'; 'למען באי באש'; 'עשה למען שמך'.

בשאר ימי התשובה, כל הפיסקאות נאמרות בניגון שוה.

סדר 'אבינו מלכנו' במנהג אשכנז שונה מסדר מנהג פולין-ליטא.

'סארגנס' (קיטל)

בתפילות הבוקר של ראש השנה, ובתפילות יום הכיפורים מכניסו ועד צאתו, לובשים 'סארגנס' (קיטל) ומצנפת לבנה. ה'סארגנס' המקורי, שצורתו כתכריכי אשכנז המקובלים, סגור מלפנים ומאחור, ומשלשלים אותו על הגוף דרך בית הצוואר הפתוח למעלה. חוגרים עליו אבנט לבן.

רבים נהגו להתעטף בטלית לבנה לגמרי שפסיה לבנים.

נערים ובחורים, וכן חתן בשנה ראשונה, חובשים מצנפת לבנה אך לא 'סארגנס'.

נשים מהדרות אחר בגדים לבנים.

אָבֵל ב"מ לובש את ה'סארגנס' תחת חליפתו ואת המצנפת הלבנה תחת כיסוי ראש שחור, ומתעטף בטלית חול עם עטרה שחורה.

בתפילות בהן האבל משמש כש"ץ, כשאין לו מחליף, לובש בגלוי את ה'סארגנס' והמצנפת הלבנה ומתעטף בטלית לבנה.

ליל ראש השנה

ברכת 'השכיבנו' נאמרת על ידי הש"ץ בנעימה, ולאחריה אומרים את הפסוק 'תקעו בחודש'.

מקדשים על הכוס ומברכים 'שהחינו'.

'יגדל' אחר התפילה נאמר בניגון מיוחד של ימים נוראים.

בליל ראשון של ראש השנה מברך איש את רעהו: 'לשנה טובה תכתב' (בלא: 'ותחתם') ועונה המתברך:

'גם אתה'.

שחרית של ראש השנה

אחת מחמש ההשכמות.

הש"ץ אומר בניגוני ימים נוראים: 'אדון עולם', ברכות 'על נטילת ידיים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'. את שאר ברכות השחר ופסוקי דזמרה, אומר בניגון שבת.
לפני 'ברוך שאמר' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפלה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'.
בסוף 'נשמת' הש"ץ של שחרית יורד לפני התיבה, ורק בעמדו לפניו מתחיל לנגן: 'המלך', ובמלה ראשונה זו מרים קולו ביותר.
בראש השנה ויום הכפורים היו שהקפידו לכבד בנטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ץ אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרות: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם.
אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, ואחד המתפללים סוגר אחר 'אבינו מלכנו' לפני קדיש 'תתקבל'

קריאת התורה

סדר הוצאת ספרי התורה והכנסתם בניגוני ימים נוראים.
אומרים י"ג מידות בנעימה (שלוש פעמים), תחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם') בלחש, ופסוק 'ואני תפילתי' בנעימה (שלוש פעמים).
חיובים לעלות לתורה: התוקע, ואם אפשר, גם המקרא ובעלי התפילה של שחרית ומוסף.
קריאת התורה היא בטעמי המקרא המיוחדים לימים נוראים. העולים לתורה מברכים את ברכות התורה בניגון הדומה לניגון קריאת התורה, וכן ה'מי שברך' וקריאת העולים לעלות 'יעמוד', וכוליה, נאמרים בניגון זה.
קריאת המפטיר וברכותיו ואמירת ה'מי שברך' בשבילי – בניגון הרגיל.
ב'מי שברך' מסיימים בתוספת המילים: "ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן".
חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון ימים נוראים. ה'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
מכבדים את המקרא בגלילת ספר השני.

מילה בראש השנה

מלים אחר ההפטרה, לפני התקיעות. בחזרת הש"ץ של מוסף בסוף זכרונות לפני 'כי זוכר כל הנשכחות', אומרים את חרוז הפזמון 'זכור ברית אברהם'.

תקיעות דמיושב

לחולים בלבד הותר לקדש ולאכול לפני התקיעות, לפיכך לא נהגו לערוך הפסקה כלשהי לפנייהן.
הרב דורש לפני התקיעות של יום ראשון.
אין הציבור אומר 'למנצח לבני קורח'. התוקע אומר לעצמו בלחש פסוקי קר"ע שט"ן, וגומר.
לפני התקיעות מכריזים: "שתיקה יפה עד אחר גמר כל התקיעות".
המקרא יושב בעת הברכות וכל התקיעות דמיושב, וכן מחזיקי ספרי התורה ממשיכים לשבת בשעת התקיעות.
התוקע מברך את ברכת השופר, וביום ראשון של ראש השנה גם ברכת 'שהחיינו', אך ביום שני אין מברכים 'שהחיינו' (מלבד כאשר יום א' חל בשבת).

- קול התקיעה, השברים והתרועה, מושמעים לפי מסורת קדומים המקובלת באשכנז:
- תקיעה.** תחילת התקיעה בצליל רגיל, ומיד יורד התוקע לצליל נמוך יותר ותיכף עולה חזרה לצליל הראשון וממשיך בו עד סוף התקיעה שמסתיימת בהתחזקות קצרה של הנשיפה (שנשמע כצליל עולה).
- שברים.** שלושה קולות מחוברים עולים ויורדים.
- תרועה.** תשעה קולות מחוברים ורועדים.

מפסיקים קמעה בין 'שברים' ו'תרועה' של סדר תשר"ת. המקרא קורא: 'שברים', ותיכף אחר השמעתם קורא: 'תרועה' והתוקע מריע. אך אין המקרא קורא 'שברים תרועה' יחד. בין סדר תשר"ת לתש"ת ובין סדר תש"ת לתר"ת אומר המקרא: "שב!". התוקע מסיר את השופר מפיו ומניחו בסודר שהיה נתון בו לפני התקיעות, ונח התוקע כשליש דקה ואז חוזר ונטל את השופר ומשיבו אל פיו.

אחר תקיעה גדולה אומר הקהל 'אשרי העם' עד 'יהלכון' בניגון ימים נוראים. המקרא חוזר על פסוק זה באותו ניגון וממשיך בו את הפסוק הראשון של 'אשרי'. בסוף אמירת 'אשרי' המקרא אומר את שני הפסוקים האחרונים 'תהלת ה' ידבר' וכן 'ואנחנו נברך' בניגון ימים נוראים, נוטל את ספר התורה השני ואומר בניגון תחילת 'אשרי': 'הללו', ואומרים 'לדוד מזמור' בניגון יום טוב. המקרא בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון ואומרים 'ובנחה' בניגון ימים נוראים.

מוסף של ראש השנה

הש"ץ של מוסף אומר התחינות לש"ץ בלחש.

בזכרונות לקראת סוף הברכה הגירסא היא: על גבי המזבח (ולא: על גב המזבח). בסוף ברכת זכרונות הנוסח הוא: וַיִּקְרָת יִצְחָק. לְזִרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַיּוֹם בְּרַחֲמֵי תַזְכָּר. יש נוהגים, כפי המצוין במחזורים, שהקהל אומר את הסילוק 'ונתנה תקף' מתחילתו ברצף אחד עד 'את רוע הגזרה', ולאחר מכן הש"ץ חוזר ואומר בניגון עד 'הגזרה', בלא להפסיק לפני 'ותשובה ותפלה' וגומר, וכאשר הש"ץ מסיים לומר 'הגזרה', פותח הקהל ואומר: 'כי כשמך', עד 'על מקדשי שמך', והש"ץ אומר זאת אחריהם בנעימה. יש נוהגים שהקהל ממתין לפני הקטעים המודפסים באותיות גדולות ביותר: 'ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה', וכן: 'ואתה הוא מלך א חי וקים', כדי לומר אותם במשותף בהתעוררות גדולה.

סגירת הארון לקראת קדושה היא לפני שהש"ץ אומר 'כסוד שיח'.

אין אומרים 'תושגב' ולא 'ויאתיו' (אחר 'וכל מאמינים').

הש"ץ מתחיל לומר בקול רם ובנעימה 'עלינו לשבח' עד 'וגורלנו ככל המונס', והקהל אומר עמו. מוסיפים את הנשמט מאימת הצנוורה: שָׁהם מִשְׁתַּחֲוִים לַהַיָּל וְרִיק יִמְתַּלְלִים אֵל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. סוגרים את ארון הקודש באמירת 'שלא שם חלקנו' עד 'לא יושיע'. על הש"ץ להזהר שלא להפסיק בין מלת 'שלא' למילים שאחריה. הכריעה והנפילה על הפנים מתחילה באמירת 'ואנחנו כורעים'. יש הזוקפים תוך כדי אמירת המילים 'לפני מלך', ויש הזוקפים אחר אמירת 'הקב"ה'.

הש"ץ ממשיך לנגן, והקהל אומר עמו 'שהוא נוטה שמים' עד 'בגבהי מרומים'. ואז אומר הקהל בקול עם הש"ץ 'הוא לאינינו אין אחר' וכולם קוראים בקול גדול: 'אמת!', וממשיך הקהל יחד עם הש"ץ: 'מלכנו אפס זולתו' וכוליה עד 'אין עוד'.

גם הנשים בעזרה שלהן כורעות ומשתחוות.

תוקעים פעם אחת תשר"ת לפסוקי מלכיות; פעם אחת תש"ת לזכרונות; פעם אחת תר"ת לשופרות. לאחר התקיעות הקהל אומר 'היום הרת עולם' והש"ץ חוזר עליו בניגון, וכן נוהגים באמירת 'ארשת שפתינו'.

בראש השנה ויום הכפורים היו שהקפידו לכבד בנטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ץ אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרזת: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם.

לפני 'וכל החיים' אין אומרים 'אבינו מלכנו זכור רחמך'.

אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, והם סוגרים לפני קדיש 'תתקבל'.

הקהל מקדים לומר 'בספר חיים' והש"ץ חוזר עליו וממשיך לומר: 'ונאמר', עד: 'לחיים טובים תכתבנו', והקהל עונה 'אמן'. הש"ץ ממשיך: 'אהים חיים כתבנו בספר החיים' והקהל עונה: 'אמן'.

'היום תאמצנו' וגומר אומר הש"ץ בנעימה, והקהל עונה 'אמן' בלבד. אין אומרים 'היום תתמכנו', וכן בשחרית, מוסף ונעילה ביום הכפורים.

'אין כלהינו' ו'אנעים זמירות' בניגונים מיוחדים לימים נוראים.

אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.

תקיעות בסוף התפילה

כפי שהתקבלה ההנהגה בדורות האחרונים, תוקעים בגמר התפילה ששים תקיעות נוספות, בקרבת מקום למושב הרב ולא על הבימה, להורות שכבר יצאו ידי חובה בארבעים התקיעות דמיושב ודמעומד.

לפני 'עלינו לשבח' תוקעים שלושים תקיעות, ואחר 'אנעים זמירות' תוקעים שוב שלושים תקיעות, ולאחריהן אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.

בכל התקיעות שאחר חזרת הש"ץ – שהונהג לתקען רק בדורות האחרונים – תוקעים 'שברים-תרועה' בנשימה אחת, וכך מקריאים המקרא.

בימינו יש נוהגים בתקיעות שאחר 'אנעים זמירות' להשמיע את הקולות של 'תקיעה', 'שברים' ו'תרועה' כמנהג מזרח אירופה.

מנחה של ראש השנה

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת, מלבד סוף 'ובא לציון' וכן חצי קדיש שאחריו שנאמרים בניגון יום חול.

אין הש"ץ כופל 'לעילא' בקדישים של מנחה.

שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ וכן הקדושה נאמרות בניגון יום חול, אבל את ההוספות 'זכרנו' ו'מי כמוך', וכן מ'לדור ודור' עד סוף הברכה האמצעית, אומר הש"ץ בניגוני ימים נוראים שלהם. את שלוש הברכות האחרונות של חזרת הש"ץ, כולל ההוספות 'וכתוב לחיים' ו'בספר חיים' וכן קדיש 'תתקבל', אומר בניגון יום חול.

אומרים 'אבינו מלכנו' בלא פתיחת ארון הקודש.

תשליך

ביום א' של ראש השנה אחר הצהריים הולכים אל הנהר לאמירת 'תשליך'. ב'תשליך' אומרים רק את ארבעת הפסוקים 'מי א' כמון' וגומה.

ליל שני של ראש השנה

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

לפני 'עלינו' מקדשים על הכוס. מניחים פרי חדש לפני הש"ץ לברכת 'שהחיינו'.

אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.

שחרית יום שני של ראש השנה

בפיוט 'מלך עליון', הקהל מקדים ואומר בנעימה את החרוז האחרון, 'שופט האמת', ואחריו הש"ץ. כל פעם שהש"ץ מזכיר את המלה: 'אמת', הקהל אומר אותה עמו בקול רם. אחר כך הש"ץ אומר: 'ובכן נמליכך, השם מְלֶכְךָ השם מלך', ואינו כופל את המילים: 'השם מְלֶכְךָ'.

מוסף יום שני של ראש השנה

חצי קדיש לפני העמידה ושתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ נאמרים בניגון שבת. 'זכרנו' ו'מי כמוך' – בניגוני ימים נוראים.

מוצאי ראש השנה

ש"ץ אומר 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון הארוך של מוצאי שבת בימי הסליחות. אין כופלים 'לעילא ולעילא' באף תפילה בימים שבין ראש השנה ויום הכפורים. מבדילים בבית הכנסת לפני 'עלינו'. לאחר התפילה, וכן בשאר הימים עד ליום הכפורים, מברך איש את רעהו: 'חתימה טובה' (ולא 'גמר חתימה טובה').

תפילות וסליחות בעשרת ימי תשובה

ש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה ערבית שלפניהן ושחרית שאחריהן, אך לא למנחה. אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בעשרת ימי תשובה.

הפזמון 'רועה ישראל' של יום ב' דעשי"ת, נאמר בניגון פזמון 'מלאכי רחמים' של יום ב' דסליחות. הפזמון 'באשמרת הבוקר' של יום ג' דעשי"ת והפזמון 'שחר קמתי' של יום ד' דעשי"ת, נאמרים בניגון פזמון 'שופט כל הארץ' של ערב ראש השנה.

כל פזמון נאמר בקול רם על ידי הש"ץ בנעימתו. בגמר אמירת הבית הראשון, חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר הבתים, והקהל עמו בקול נמוך. לפי המנהג הישן בכל פזמון הנאמר בימי סליחות ותעניות מוסיפים אחר כל קטע את החרוז החוזר, שבדפוסי רעדלהיים נדפס רק בבית הראשון ובבית האחרון, כגון בפזמון יום א' דסליחות 'במוצאי מנוחה', מוסיפים בכל בית את החרוז החוזר: 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה', ויש שאינם מוסיפים את החרוז הזה שנשמט על ידי המדפיסים. בסוף הפזמון חוזר הקהל לומר את הבית הראשון בקול רם ובנעימה.

לאמירת 'אבינו מלכנו' אין פותחים את ארון הקודש. בהוצאת ספר תורה אין אומרים "ג מידות ותחינת רבוננו של עולם" (רבון העולם) מלבד בראש השנה ויום הכפורים.

ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים בתוספת המילים: "ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן".

צום גדליה

עוטים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה שאז מחזירים את המעיל הרגיל. הפזמון נאמר בניגון מיוחד לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'.

לאחר נפילת אפים אומרים את הפיוט 'שומר ישראל', אף שכבר אמרוהו בסוף סליחות. באמירתו אחר שמונה עשרה, הש"ץ אומר כל חרוז בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה. לפני הוצאת ספר התורה של שחרית אומר הש"ץ 'א' ארך אפים', והקהל חוזר ואומר אחריו, אך אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').
במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".
'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.
בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוצ' לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
לאחר נפילת אפים של מנחה חוזרים ואומרים את הפיוט 'שומר ישראל' כבשחרית.

שבת שובה – וילך

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי התקיעות.

בברכת 'מגן אבות' אומרים 'המלך הקדוש'.
בשחרית אומרים יוצר 'אור עולם קראו', אופן 'כי אם שם' באחת מן הנעימות הידועות, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אל אלהינו'.
את ההוספות 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב לחיים', ו'בספר חיים', אומר הש"ץ בניגון הברכה שבה הן מופיעות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש דרשת שבת שובה. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במילים: 'ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן'. אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.

ב'מי שברך' לעולי התורה, בשחרית ובמנחה, מסיימים בתוספת המילים: 'ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן'.
הרב חיוב לעלות לתורה.

חצי קדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה.
מפטירים 'שובה' עד 'יכשלו בס' וממשיכים בהפטרות 'תקעו שופר' (בכמה חומשים נסדרה לפרשת האיזו) ומסיימים: 'וידעתם... ולא יבושו עמי לעולם'. אין אומרים את פסוקי 'מי א כמוך'.
להפטרה זו אין מעלים פנוי.

מזכירים נשמות גם בשבת זו, אף שיש בה יוצרות.
בסוף ה'מי שברך' לקהל, לאחר המילים 'בכל מעשה ידיהם', מוסיף הש"ץ את הברכה: 'ויכתבם בספר החיים'.

בקדושת מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהים', יש האומרים את הפיוט: 'אלהים שופט'.
קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.
בשבת זו אין אומרים שיר היחוד, מפני שעתיד להיאמר בליל יום הכפורים.
בקריאת התורה של מנחה, הפסוק האחרון, 'השם בדרך ינחנו', נקרא בהרמת קול.
אין אומרים 'צדקתך', אף על פי כן אין אומרים את סופו של קדיש שלם בניגון נבחר.
בערבית של מוצאי שבת אומרים את 'הוא רחום' ו'ברכו' בניגון הארוך של מוצאי שבתות בימי הסליחות.
אין אומרים 'ויהי נעם' ו'ואתה קדוש'.

כפרות

בקהילות קטנות בהן מספר התרנגולים לכפרה מועט, נהגו לעשות כפרות ולשחטן בעלות השחר של ערב יום הכפורים בין סליחות לשחרית, ויש מקומות שעשו כן לפני הליכה לסליחות, ויש – אחר שחרית. בקהילות גדולות בהן התרנגולים מרובים והשוחטים מועטים, ויש לחץ מופרז על השוחטים, העדיפו לשחוט

את הכפרות לפני ערב יום הכפורים, כי כל עשרת ימי תשובה שוים לענין הכפרות, מצום גדליה עד ערב יום הכפורים לעת ערב, מלבד הרגע של עלות השחר בערב יום הכפורים. אם לא עשה כפרות לפני יום כיפור, יכל לעשותו בהושענא רבה.

בכל המקומות באשכנז נהגו לעשות כפרות (Kapoeres schlagen) על תרנגולים. בימי מלחמת העולם הראשונה היה מחסור בתרנגולים ויש שעשו אז כפרות על דגים או תחליפים אחרים. כאשר עלו הנאצים לשלטון בגרמניה בשנת תרצ"ג, חוקקו חוק ארצי האוסר שחיטה ללא הימום. מאז נמנע מיהודי גרמניה לעשות כפרות על תרנגולים, והכל הוכרחו לעשות על דגים או תחליפים אחרים. לכן יש כיום הסבורים שכך היה המנהג באשכנז מקדם.

לוקחים תרנגול לבן לזכר ותרנגולת לבנה לנקבה, ונהגו ליקח עוף אחד לכמה זכרים או לכמה נקבות. במעוברת יש הנוטלים עבורה תרנגול ותרנגולת.

אומרים את סדר הפסוקים החל מ'בני אדם', ובשעה שמשובבים סביב הראש אומרים 'זה חליפתי', כפי הסדר שמובא בסידורים והמחזורים.

את פדיון הכפרות, כלומר את תמורתן, נותנים צדקה לעניים, ויש הנותנים את העוף עצמו.

סליחות של ערב יום הכפורים

משכימים לפני עלות השחר ומרבים בסליחות כמו בערב ראש השנה.

הסליחה 'אני עבדך' (אחרונה לפני הפזמון הראשון), נדפסה בספרי הסליחות כפי צורת אמירתה בערב ראש השנה, אבל אומרים אותה בהתאמה לערב יום הכפורים. במקום לומר: בכסה ליום חגנו, אומרים: **בְּעָשׂוֹר לְחֹדֶשׁ מָחָר**. מדלגים את הקטע המודפס באותיות קטנות: 'קדושים המליכוני'. בחרוז האחרון, במקום הכתוב: למחר בראש השנה, אומרים: **לְמָחָר בְּעָשׂוֹר לְשָׁנָה**. [הצנוורה השמיטה חרוזים אחדים מתוך סליחה זו לפני החרוז 'רחום הכינה לך'.]

נוסח כל הסליחות לערב יום הכפורים בלי שיבושי הצנוורה מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

בשני הפזמונים פותחים את ארון הקודש. פזמון 'ירצה צום עמד' נאמר בניגון 'שופט כל הארץ', לפזמון 'זכור ברית אברהם' יש ניגון משלו. בערב יום הכפורים, צורת אמירתו היא כמו של הפזמונים של שאר ימי הסליחות.

את הוידי אומרים פעם אחת בלבד, דהיינו אומרים מ'או"א תבוא לפניך' עד 'ואנחנו הרשענו'. מדלגים 'אשמנו מכל עם' וגומר, וממשיכים החל מ'משיח צדקך' עד 'הרחמים והסליחות'. משם ואילך, אף בעוד לילה, אין אומרים את הפיוטים והתחנון, אלא תיכף אומר ש"ץ קדיש 'תתקבל'.

שחרית של ערב יום הכפורים

בין סליחות לברכות השחר, הולכים כל המתפללים – שהשכימו לפני עלות השחר – ליטול ידיהם כדי להעביר רוח רעה השורה על הידים.

מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

אין אומרים 'מזמור לתודה', 'אבינו מלכנו', תחנון ו'למנצח'.

אחר יציאת בית הכנסת, הולכים לבית הקברות, אומרים שם תחינות לבית הקברות (ולא תהלים שנאסרה אמירתם ליד קברים מחמת 'לועג לרש') ונותנים צדקה לעניים.

מנחה של ערב יום הכפורים

מתפללים מנחה גדולה עם וידוי.

אין אומרים 'יהיו לרצון' לפני הוידוי.

בפתחה לוידי אומרים 'אנא (ולא או"א) תבוא לפניך תפילתנו', כנהוג ביום הכפורים.

מלקות

אחר מנחה כל אחד בורר לו חבר למלקות. מלקים איש את רעהו, בחגורה של עור, מלקות ארבעים, מכות קלות על הגב. הנלקה כורע לצד צפון, כריעה גמורה, כשברכיו נשענות ארצה ופלג גופו העליון נשען על הרצפה באמצעות זרועו השמאלית, כשידו הימנית פנויה להכאת לבו. המלקה אומר את הפסוק 'והוא רחום' עד 'כל חמתו', ובאמירת כל מלה מי"ג תיבות הפסוק נותן מכה אחת. בזמן שהמלקה אומר את כל הפסוק 'והוא רחום', אומר הנלקה את כל הוידי 'אשמנו'. וחוזרים שניהם על כך שלוש פעמים.

נרות יום הכפורים

במקום שאין חשש דליקה, מרבים בבית הכנסת בנרות שעוה גדולים הדולקים מעת לעת. כל זכר (ולא נקבה), גדול או קטן, מביא נר אחד לבית הכנסת לעת תפילת מנחה של ערב יום הכפורים. הממונים על תאורת בית הכנסת מדליקים את כל הנרות, בלא ברכה, אחר הסעודה המפסקת, בעוד היום גדול. יש מקומות בהם נהגו למכור את זכות ההדלקה הזו. לא נהגו להדליק נרות לכפרת הורים שמתו, ובדורות האחרונים יש שהנהיגו להדליק נרות לכפרתם בבית הכנסת או בבית. יש מקומות שכל אחד הניח את נרו לפני מקומו, ויש מקומות שקבעו להם כלי קיבול לאורך קיר. כדי למנוע שריפה יש מקומות שהגבילו את מספר הנרות לח", והטילו כל שנה גורל מי יזכה בכל אחד מהם. יש מקומות שמינו שומר נכרי לשמור על הנרות, והלה קיבל הוראה מערב יום הכפורים להדליק את כל הנרות שכבו, הוראה שאסור ליתן לו ביום הכפורים עצמו. אין להניח את הנרות במקום בו כל פתיחת דלת או חלון יוצרת משב-רוח ומגבירה את בעירת הנרות. אם לא נמצא מקום מוגן בתוך בית הכנסת, יש להניח את הנרות מחוץ לבית הכנסת בחדר נפרד. בבית נותנים נר אחד בחדר השנייה. הנשים מדליקות את הנרות שבבית כבכל שבת ומועד, ומברכות עליהם 'להדליק נר של יום הכפורים' וברכת 'שהחינו'.

הפיוטים, הפסוקים, והסליחות

פיוטי יום הכפורים של מנהג פולין-ליטא שונים ממנהג אשכנז, והמתפללים זקוקים למחזורי אשכנז המובהקים. (לתשומת לב: מחזורי רעדלהיים, בפרט הדפוסים המאוחרים, מלאים שיבושים וטעויות דפוס. כיום מומלץ להשתמש במחזור בעריכת הרב אברהם אומן שיצא לאור על ידי 'מכון מורשת אשכנז'). הפיוטים והתפילות נאמרים לפי מסורת פפד"מ ובנותיה. חלק מהפיוטים ניתקן על ידי קדמונינו הפייטנים באופן שהש"ץ אומר משפט אחד, והקהל עונה עליו, וחוזר חלילה. סדר האמירה מצוין בתוך המחזורים. **בפסוקים והסליחות** שצוין לאומרם באמירת סירוגין חזן וקהל, ראוי לקהל לומר בלחש גם את פסוקו של הש"ץ, וכן לש"ץ את פסוקו של הקהל. הפסוקים שבין הסליחות הם הקדמה לסליחה הבאה, ולא תוספת לסליחה הקודמת, לפיכך יש לומר לפני כל סליחה את הפסוקים שלפניה. כל סליחה מתחילה במילים "אֵהִינו וְאֵהִינו אֲבוֹתֵינו", מלבד אותן סליחות שפותחות בשם ה' או בתוארו כגון 'אדון'. התפילות שנאמרות גם בראש השנה, כגון 'זכרנו לחיים' ו'אבינו מלכנו' – מנהגן כבראש השנה. בכל הקדישים שנתקנו לאמירת הש"ץ, כופלים בהם: 'לעילא ולעילא'. מבואר בגאונים ובראשונים שעיקר התפילה ביום הכפורים היא אמירת סליחות עם י"ג מידות של רחמים שאינן חוזרות ריקם, לכן מקפידים מאוד לומר גם בתפילות שחרית, מוסף ומנחה לפחות שלוש סליחות

נבחרות מלבד הפזמון הקבוע, וכל המרבים בסליחות כפי המנהג הישן הרי זה משובח. מתוך כלל הסליחות המודפסות במחזוריים נבחרות כמה סליחות מידי שנה לפני יום הכפורים, על ידי הרב או השמש. בין סליחות מוסף בחרים כל שנה את הסליחה 'אני הוא השואל' הנאמרת בניגון מיוחד. בין סליחות מנחה בחרים כל שנה את הסליחה 'משאת כפי'. משתדלים שבמשך יום הכפורים תיאמר עקידה אחת, לכל הפחות. את הסליחה 'רבת צרוננו' רצוי לומר בשלוש תפילות של יום הכפורים (שחרית, מוסף ומנחה).

הוידוים

הפתיחה לכל וידוי ביום הכפורים מתחילה במילים 'אנא תבוא לפניך' ולא במילים 'אהינו ואהי אבותינו תבוא'. את הפתיחה הזו אומר הקהל כולו בניגון, וכן את הוידוי 'אשמנו' אומרים יחד בניגון מיוחד. נוסח הבקשה שבין פסקאות 'על חטא' הוא: 'ועל כולם סלח לנו מחל לנו כפר לנו' (בלא המילים: 'אזה סליחות'), מלבד בקשת 'ועל כולם' שבסוף 'ועל חטאים', שמוסיפים בה את המילים: 'אזה סליחות'. אחר 'בעזות מצח' אין אומרים את בקשת 'ועל כולם', אלא ממשיכים עד 'בתמהון לבב'. אומרים את סדר 'ועל חטאים' כמנהג פפד"מ (במחזורי רעדלהיים מודפס בתחתית העמוד). בסדר 'ועל חטאים' הש"ץ אומר כל פיסקה בניגון מיוחד, והקהל חוזר עליה בקול רם. מכים על הלב גם באמירה זו, במילים: 'שאנו חייבים'.

כל נדרי

בכניסת יום הכפורים, בהליכה לבית הכנסת, מברך איש את רעהו: 'לשנה טובה תחתם', והמתברך עונה: 'גם אתה'. לפני 'כל נדרי' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפלה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'. פותחים את ארון הקודש עד גמר 'כל נדרי', אבל אין מוציאים ספרי תורה ואין מקיפים עמם ואין אומרים 'אור זרוע לצדיק'. שנים מנכבדי הקהל עומדים לצדי הש"ץ אחד לימינו ואחד לשמאלו, ואומרים עמו שלוש פעמים 'בישיבה של מעלה'. הש"ץ אומר בנעימה ידועה 'כל נדרי' שלוש פעמים ובכל פעם מרים קולו יותר. הקהל אומר עמו בקול נמוך. נוסח 'כל נדרי' הוא כדעת רבנו תם, לשון עתיד בלבד: "מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה". 'ונסלח' אומרים רק פעם אחת. את ברכת 'שהחיינו' אומרים כל המתפללים, והם מקדימים לסיים אותה לפני הש"ץ כדי לענות 'אמן' על ברכתו.

ליל יום הכפורים

ברכת 'השכיבנו' נאמרת על ידי הש"ץ בנעימה, ולאחריה אומרים בניגון את הפסוק 'כי ביום הזה יכפר'. פותחים את ארון הקודש לפני אמירת 'יעלה', וסוגרים אותו לפני קדיש 'תתקבל'. בגמר התפילה שרים 'יגדל' ו'אדון עולם' בניגוני ימים נוראים. רבים נשארים בבית הכנסת לאמירה משותפת של 'שיר היחוד' ו'שיר הכבוד'. בגמר 'שיר הכבוד' אומרים מזמור פ"ג 'שיר מזמור לאסף'. קדיש יתום.

שחרית של יום הכפורים

אחת מחמש ההשכמות. סדר ברכות השחר הוא כבכל יום, ואין משמיטים את ברכת 'שעשה לי כל צרכי'.

הש"ק אומר 'אדון עולם' בניגונו המיוחד, ובניגון ימים נוראים ברכות 'על נטילת ידים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'. את שאר ברכות השחר ופסוקי דזמרה אומר בניגון שבת.
לפני 'ברוך שאמר' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפלה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'.
בברכת יוצר גורסים 'ומאיר עיני המחכים לו' (ולא 'המחכים לסליחתו').
פותחים את ארון הקודש אחר 'ברכו', וסוגרים אותו לפני העמידה בלחש. בחזרת הש"ק פותחים וסוגרים אותו כמו בראש השנה (ראה לעיל).

הפיוט 'הגוים אָפֶס וְתֵהוּ נִגְדָּף חֲשׂוּבִים' שנקבע לאומרו בין 'מלך תר' לבין 'כי תודה', נדפס במחזורים המאוחרים בצורה חלקית ומשובשת מחמת יד הצנזורה; הפיוט 'הגוים אימים וְמְזוּמִים קָדָר וְאֲדוּמִים' שנקבע לאומרו בין הפיוט 'חכמי תוס' לבין 'ובכל תוקף' נשמט לגמרי מחמת הצנזורה; גם הפיוט 'מְלֻכּוֹתָם בְּאֲבָדָּךְ עוֹבְדֵי פְסִילֵי סִסְכִים תִּכּוֹן מְלֻכּוֹתֶיךָ מְלֶכֶי הַמְּלָכִים', שנקבע לאומרו בין 'ובכל תוקף' לבין 'מאין כמוך באמצע', נדפס במחזורים עם ליקוי הצנזורה. בפד"מ נמנעו מאמירת שלושתם מחמת השתבשותם. נוסחי הפיוטים בשלמותם מופיעים במחזור בעריכת הרב אברהם אומן שיצא לאור על ידי 'מכון מורשת אשכנז'.
בראש השנה יום הכפורים היו שהקפידו לכבד בנטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ק אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרות: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם.
אחר 'רצה' אומרים 'ותערב לפניך' במקום 'ותחזינה'.

אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, ואחד המתפללים סוגר אחר 'אבינו מלכנו' לפני קדיש 'תתקבל'

קריאת התורה

סדר הוצאת ספרי התורה והכנסתם בניגוני ימים נוראים.
אומרים "ג מידות בנעימה (שלוש פעמים), תחינת 'רבונו של עולם' ('רבונו העולם') בלחש, ופסוק 'ואני תפילתי' בנעימה (שלוש פעמים).
קריאת התורה היא בטעמי המקרא המיוחדים לימים נוראים. העולים לתורה מברכים את ברכות התורה בניגון הדומה לניגון הקריאה, וכן ה'מי שברך' וקריאת העולים לעלות – 'יעמוד' וכוליה, נאמרים בניגון זה.
קריאת המפטיר וברכותיו ואמירת ה'מי שברך' בשבילו – בניגון הרגיל.
ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים: 'ויברכהו ויכתבהו בספר מחילה וסליחה עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן'.

ראוי להעלות לתורה את בעלי שחרית ומוסף, אם לא קיבלו עליה בראש השנה.
חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון ימים נוראים. 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
סוף הברכה האחרונה של ההפטרה היא בנוסח זה: "ודברך מלכנו אמת, וקים לעד, בא"י מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכפורים".

אחר ההפטרה מיחדים זמן קצר מאוד להזכרת נשמות, בו מזכיר כל אחד בעצמו את נשמות אבותיו ובני משפחתו בנוסח: 'זכור אלהים נשמת', וכוליה. אין יחיד או הש"ק אומר 'א מלא רחמים', אין קוראים נשמות מתוך 'ממורבון', ואין אומרים 'אב הרחמים'. מי שהוריהם בחיים, אף הם נשארים בבית הכנסת. גם אבליים תוך שלושים ו"ב חודש אומרים 'זכור'.

בגמר הזכרה קצרה זו, הש"ק של שחרית ממשיך עד סוף ההכנסה.

מוסף של יום הכפורים

אמירת 'עלינו לשבח' בחזרת הש"ץ נעשית באותה דרך שנעשית בראש השנה.
סדר הכריעות של עבודת יום הכפורים:

הש"ץ מתחיל לומר בניגון: 'וכך היה אומר', והקהל אומר עמו מלה במלה עד 'לפני ה'. אחר כך אומר הקהל בלבד 'והכהנים והעם', ובאמירת 'היו כורעים' הקהל כורע על הברכים, ובאמירת 'ומשתחווים ומודיים' כופפים ראשיהם, ובאמירת 'ונופלים על פניהם' מניחים פניהם על חציצה שעל הרצפה, ובגמר אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' זוקפים.

בסיימם, חוזר הש"ץ על הקטע 'והכהנים והעם', כורע ומשתחוה כמותם. כשאומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', אומר זאת הקהל עמו.

גם הנשים בעזרה שלהן כורעות ומשתחוות.
מכים על הלב במילים הבאות: 'חטאתי, עויתי, פשעתי', 'כפר נא, לחטאים, ולעונות, ולפשעים, שחטאתי, ושעויתי, ושפשעתי'.

כאשר מונים את הזריקות, הקהל אומרם בנעימה יחד עם הש"ץ ולא אחריו.
אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, והם סוגרים לפני קדיש 'תתקבל'.

מנחה של יום הכפורים

הוצאת ספר התורה בניגון שחרית שבת.

טעמי המקרא וברכות התורה בניגון רגיל ולא של ימים נוראים.

ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים: 'ויברכהו ויכתבהו בספר מחילה וסליחה עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן'.

קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".

בסוף ההפטרה אין מוסיפים 'מי א' כמוך'.

לאחר קדושה ארון הקודש נשאר פתוח עד לפני קדיש 'תתקבל' ואז סוגרו אחד המתפללים.

נעילה

הרב עובר לפני התיבה, אם הוא מוכשר לכך.

'אשרי' עד סוף 'ובא לציון' בניגון מנחה של שבת. קדיש בניגון מיוחד לנעילה.

ראשי הפזמונים הנאמרים בסליחות, נאמרים כל אחד בניגונו הקבוע כבעת אמירתו בימי הסליחות. אם הזמן קצר אומרם הקהל יחד עם הש"ץ.

אחר 'רצה' אומרים 'ותערב' במקום 'ותחזינה'.

כהנים עולים לדוכן אף אם נמשכת תפילת נעילה לתוך הלילה, כהוראת הראב"ה, אור זרוע, יראים, מהרי"ל, חות יאיר, שאילת יעב"ץ וסיעתם.

אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, ואחד המתפללים סוגר אחר 'אבינו מלכנו' לפני קדיש 'תתקבל'.

שמות ותקיעה

אחר קדיש 'תתקבל' אומרים את השמות'. לפני אמירתם חוזרים ופותחים את ארון הקודש וסוגרים אותו אחר התקיעה. סדר השמות' של פפד"מ נדפס במחזורי רעדליהיים בתחנית העמוד, הוא הסדר דלהלן:

ש"ץ אומר: 'ה' הוא האהים', והקהל חוזר ואומר פסוק זה. על אמירה זו חוזרים ש"ץ וקהל עוד שש פעמים ובכל פעם מגביהים את הקול יותר מבפעם הקודמת.

ש"ץ אומר פעם אחת: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', וקהל חוזר אחריו.

כולם יחד אומרים פעם אחת **בלחש**: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.
 אין תוקעים לפני צאת הכוכבים. הרב קורא: 'תקיעה', והתוקע משמיע תקיעה אחת בלבד אצל הבימה.
 מיד אחר כך פותחים בתפילת ערבית.

מוצאי יום הכפורים

אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון מוצאי שבת.
 מבדילים בבית הכנסת, ומברכים על יין ונר ששבת ולא על בשמים.
 מברכים ברכת הלבנה מיד אחר ערבית, ולא ממתנים עד אחר אכילה.
 אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.
 מחליפים את הפרוכת והכסויים לאלו של ימות השנה.

י"א בתשרי

למחרת יום הכפורים (מכונה גם בשם: 'אסרו חג של יום הכפורים') משכימים לשחרית יותר משאר הימים,
 השכמה המכונה: 'אין גאטעס נאמען', היינו 'בשם השם'.
 אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

בין יום הכפורים לסוכות

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל 'יארצייט' עובר.
 מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.
 אין אומרים תחנון.

פרשת האזינו

הפסוק האחרון של קריאת לוי 'השם בדד ינחנו' נקרא בהרמת קול.
 חמישי קורא עד 'וחש עתדות למו'.
 אין מזכירים נשמות.
 קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף בניגון נבחר.
 במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.
 במוצאי שבת אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

ערב יום טוב

בשחרית לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל
 חוזר ואומר אחריו.
 אין אומרים 'למנצח'.
 מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.

נוסחי תפילה בחג ובחול המועד

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: 'וישמחו בך ישראל אוהבי שמך'.
 במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שְׁנֵשֶׁתְּלָחָה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן',
 הנוסח הוא: שׁוּבָה עָלֵינוּ (ולא 'אלינו').

בחזרת הש"ץ של מוסף ביום טוב הנוסח הוא: וְתַעֲרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירְתָּנוּ (ולא 'ותערב עליך'), וכן קָשַׁב שְׂכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל ראשון של סוכות

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
אומרים מערבות 'אוחזי בידם'. (נמצאות גם במחזורי פולין-ליטא).
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק: 'וידבר משה'.
קידוש בתוך בית הכנסת עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית יום ראשון של סוכות

'אדון עולם' נאמר בניגון סוכות (ניגון הנענועים בהלל). 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב.
הש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגדול בכבוד שמך' ולא פותח ב'הא' בתעצומות'. את סוף 'ישתבח' החל מ'ה הודאות' אומר בניגון סוכות וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.
אומרים יוצר 'אכתיר זר', אופן 'אאמיר אותך'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנא הושיעה' (גם במחזורי פולין-ליטא).
אומרים בחזרת הש"ץ את הקרובות 'אוימתי'. (קרובות אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא). אומרים גם 'עד לא מצוקי רגב' (רק במחזורי אשכנז המובהקים) ו'נא', ואין מדלגים אותם. הש"ץ אומר בניגון 'מכלכל חיים בחסד' ואת סוף הסילוק.
ברכת כהנים בשחרית נאמרת בניגון סוכות.

נענועים והלל

לפי גדולי הפוסקים באשכנז אין לברך על אתרוג שאין לו מסורת מדור דור, אף שיש לו סימנים. מסורת כזו היתה לבני אשכנז רק על אתרוגי קאלאבריה-יענעווע.
לפני אמירת הלל הש"ץ מברך בקול רם את ברכת 'על נטילת לולב' בניגון של ברכת הלל, וביום הראשון מברך כן גם את ברכת 'שהחיינו'.
את פסוקי 'הודו' ו'אנא' אומרים ש"ץ ואחריו הקהל בניגון הנענועים של סוכות.
פני המנענע למזרח, וסדר הרוחות: מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה.
בנוסף לנענועיו באמירת 'הודו' ו'יאמר נא ישראל', הש"ץ מנענע גם ב'יאמרו נא בית אהרן' ו'יאמרו נא יראי ה', והציבור מנענע בכל פעם שעונים 'הודו'.
בכל אמירת הלל בפסוקי 'יאמרו נא' מכזין הש"ץ להוציא את הציבור כאשר הוא אומרם בקול רם והציבור שותק. יש הנוהגים לומר בלחש גם את פסוקי 'יאמרו נא', אבל מקפידים על ענייה משותפת ומסודרת של 'הודו' על כל אמירת 'יאמרו' של הש"ץ, כפי הדין, ואין משבשים את סדר הענייה מתוך רצון לומר את פסוקי של הש"ץ בקול רם.
במלה 'אנא' מנענעים לשתי רוחות, וכן במלה 'הושיעה' לשתי רוחות וכן במלה 'נא' לשתי רוחות, הן הש"ץ והן הקהל. אין מנענעים ב'אנא ה' הצליחה נא'.
ביום טוב, קדיש 'תתקבל' שלאחר הלל – בניגון נבחר.

קריאת התורה בראשון של סוכות

פסוקי הוצאת ספרי התורה והכנסתם נאמרים בניגוני יום טוב.
יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').
חצי קדיש אחרי קריאת התורה בניגון סוכות.

'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מוסף והושענות

ברכת כהנים נאמרת בניגון סוכות או בניגון נבחר. אחר חזרת הש"ץ של מוסף, לפני קדיש 'תתקבל', אומרים את סדר ההושענות. מוציאים ספר תורה אחד ומחזיקים אותו על הבימה עד גמר ההקפה. אחרי הוצאת ספר התורה סוגרים את הארון מיד.

ש"ץ אומר: 'הושענא', וקהל עונה: 'הושענא'; ש"ץ אומר: 'למענד אהינו', וקהל עונה: 'הושענא'. וכן עונה הקהל בשאר שלוש אמירות 'למענד' של ש"ץ. לאחריהן אומר הש"ץ בנעימה ידועה את הפיוט 'אערודך שועי' כולו (וכן בכל יום בפיוט שנאמר בו), וקהל עמו. אין אומרים 'הושענא' אחר כל צמד מלים, מלבד בשני החרוזים האחרונים, אותם אומר הש"ץ בקול ובניגון של 'למענד' ואחרי כל אחד מהם עונה הקהל: 'הושענא', וכפי שנדפס בסידורים והמחזורים.

סדר פיוטי ההושענות לפי ימי החג הוא קבוע בכל השנים, ונמצא בסדורי ומחזורי אשכנז המובהקים. בתחילת ההקפה ש"ץ פונה לצפון, ואחרי הולך הרב, ואחריהם שאר המתפללים. כאשר הציבור כולו סיים להקיף, המחזיק בספר התורה יורד ומחזירו לארון וסוגרו. לכן בקהילות גדולות חוזר ספר התורה רק סמוך לקדיש.

כשחוזר הש"ץ למקומו לפני התיבה אחר ההקפה אחרי ההושענא, אומר בקול רם: "אני והו הושיעה נא", והקהל אחריה. הש"ץ אומר בניגון כל חרוז של 'כהושעת אלים', וקהל עונה על כל חרוז: 'כן הושע נא'. האָבֶל איננו מקיף.

ביום טוב ובשבת, קדיש 'תתקבל' שלאחר ההושענות נאמר בניגון נבחר ובחול המועד בניגון יום חול. את שירת 'אין כלאהינו' ושיר הכבוד, יש שנהגו לאמר בניגונים שנתייחדו לימים טובים.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בחוף לארץ

ליל שני של סוכות

שרים 'מה טובו לפני ברכו'.
אומרים מערבות 'חג האסיף' (במחזורי אשכנז המובהקים).
בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אדברה ואעירה'.
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
קידוש עם ברכת 'שהחיינו' בתוך בית הכנסת. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית יום שני של סוכות

אומרים יוצר 'אממץ לנורא ואיום', אופן 'אאמיר אותך'. (גם במחזורי פולין-ליטא). נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנא הושיעה' (במחזורי פולין-ליטא נמצא ביום א' דסוכות).

בחוף לארץ

בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'ארחץ'. (קרובות אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא). אומרים גם 'נא'. הש"ץ אומר בניגון 'מכלכל חיים בחסד' ואת סוף הסילוק.

מוצאי יום טוב של סוכות

אין אומרים 'לדוד ברוך' אך מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. מבדילים בתוך בית הכנסת לפני 'עלינו'.

תפילין בחול המועד

הנחת תפילין בחול המועד, לשיטת רבותינו הראשונים והאחרונים באשכנז בכל הדורות, היא חובה גמורה הקיימת בארץ ישראל כמו בחוץ לארץ (ורבינו עקיבא איגר הורה שגם מי שאבותיו חדלו מהנחת תפילין, עליו לחזור לקבלת אבות אבותיו ולהניחם). בן אשכנז המתפלל בציבור שאינו מניח תפילין, מניחם בצנעה. מי שמנהג אבותיו בברכה, כפי שהיה המנהג בקהילות אשכנז, מברך על התפילין גם בארץ ישראל. הש"ץ מברך על התפילין בלחש ולא בקול כבשאר ימים. לפני נטילת לולב, וכן לפני הושענות, ראוי להתיר הרצועה מהיד, כדי שלא תחצוץ באחיות ארבעת המינים, או ישתדל לכתחילה שלא להחזיקם במקום הרצועה. אין הפסקה לפני מוסף לצורך חליצת תפילין. יש החולצים אותן לפני הלל, יש החולצים לפני 'ובא לציון', יש החולצים לפני חצי קדיש ויש החולצים כמנהג הישן אחר מוסף, והורו פוסקי אשכנז שמועדי החליצה השונים בבית כנסת אחד אין בהם משום 'לא תתגודדו'.

שחרית של חול המועד סוכות

אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חול המועד. בעל 'יארצייט' עובר. 'אדון עולם' בניגון סוכות.

מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. הלל ונענועים כמו ביום טוב של סוכות. קדיש 'תקבל' שאחר הלל, בניגון יום חול.

קריאת התורה של חול המועד סוכות

בקריאת התורה יש הנהגים בארץ ישראל כבחוף לארץ לקרוא גם את הקריאה של יום אתמול ויום המחר, כמסורת אשכנז שהובאה להלכה ברמ"א (כשיטת 'מור וקציעה', 'ביכורי יעקב' ו'בהר יראה', שגם בארץ ישראל יש מקום לקריאה לפי הסדר הזה, מפני שאינה מחמת ספיקא דיומא, וכעין סדר זה נהגו לקרוא גם הספרדים בארץ ישראל בימי מהרלב"ח). כך סדר הקריאה:

בארץ ישראל: ביום א' של חול המועד הכהן קורא 'וביום השני', הלוי קורא 'וביום השלישי', ישראל ראשון קורא 'וביום הרביעי', וישראל שני קורא שוב 'וביום השני'. מיום שני של חול המועד והלאה, הכהן קורא את ה'יום' של אתמול, הלוי קורא את ה'יום' הנוכחי, ישראל ראשון קורא את ה'יום' של מחר, וישראל שני קורא שוב ה'יום' הנוכחי.

בחוף לארץ: הכהן קורא את ה'יום' של אתמול, הלוי קורא את ה'יום' הנוכחי, ישראל ראשון קורא את ה'יום' של מחר, וישראל שני קורא את ספיקא דיומא. חצי קדיש בגמר הקריאה בכל ימי חול המועד נאמר בניגון סוכות.

מוסף של חול המועד סוכות

בחזרת הש"ץ אומרים קדושת 'נקדש'.
 הש"ץ אומר את שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור'
 והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; סיום הברכה האחרונה –
 בניגון יום טוב, להודיע על אמירת הושענות.
 פיוטי ה'הושענות' נאמרים לפני קדיש 'תתקבל', באופן שנאמרו בראשון של חג.
 קדיש 'תתקבל' בניגון יום חול.

שבת חול המועד

סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, כבכל שבתות השנה.
 בערבית, 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים
 לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.
 אומרים 'במה מדליקין' ואחר קידוש 'אמר רבי אלעזר'.
 מקדשים בתוך בית הכנסת.
 בשחרית, 'אדון עולם' בניגון סוכות.
 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'את השם הנכבד',
 נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אזכרה מקדם פלאך'.
 (פיוטים אלה מופיעים רק במחזורי אשכנז המובהקים).
 פסוקי 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון נבחר או בניגון הנענעים של סוכות.
 קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר
 מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב', וממשיך בו ואומר
 קדיש 'תתקבל'.
 לפני הוצאת ספרי התורה קוראים קהלת בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו
 נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה,
 קדיש יתום.
 חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון סוכות.
 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת
 הספר השני.
 אין מזכירים נשמות.
 בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים: זֶה קָרְבַּן שֶׁבֶת וְקָרְבַּן יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת
 קָאָמֹר.
 בחזרת הש"ץ של מוסף, אומר הש"ץ את שתי הברכות הראשונות והקדושה – בניגון שבת; 'לדור ודור'
 והברכה האמצעית – בניגון יום טוב (מלבד הקטעים 'וביום השבת' ו'ישמחו' שנאמרים בניגון שבת); שלוש
 הברכות האחרונות מ'רצה' – בניגון שבת; סיום הברכה האחרונה – בניגון יום טוב, להודיע על אמירת
 הושענות.
 בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אליכם ישיב'. נוסח מלא ומדויק על
 פי כתיב יד מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מערבים וקרובות' ובסידור 'תפילת ישרון'.
 בגמר חזרת הש"ץ אומרים את סדר הושענות.
 אין מוציאים ספר תורה ואף אין פותחים את ארון הקודש.
 הושענות נאמרות באותה נעימה כמו בשאר ימי החג בהם מקיפים עם הלולב.

הש"ץ אומר בניגון את הפיוט 'אום נצורה', והקהל עמו. אין אומרים 'הושענא' אחר כל צמד מלים. את שני החרוזים האחרונים אומר הש"ץ בקול ובניגון של 'למענד' ו**שלא כבשאר הימים** עונה הקהל: 'הושענא' רק בפעם האחרונה בסוף הפיוט וכפי שנדפס בסידורים ובמחזורים.
הש"ץ אומר בניגון כל חרוז של 'כהושעת אב המון', וקהל עונה על כל חרוז: 'כן הושע נא'.
קדיש 'תתקבל' לאחר ההושענות – בניגון נבחר.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.
במוצאי שבת מזמרים 'לדוד ברוך' ולמנצח בנגינות' ומאריכים באמירת 'הוא רחום' ו'ברכו'. אין אומרים 'יהי נועם' ו'ואתה קדוש'. אומרים 'ויתן לך' ומבדילים בתוך בית הכנסת.

תיקון ליל הושענא רבה

בליל הושענא רבה נוהגים רבים להיות נעורים עד לאחר חצות, וללמוד את סדר תיקון ליל הושענא רבה. קוראים בחבורה בסוכה גדולה (או בבית), את כל ספר דברים ואת כל ספר תהלים.
אין קוראים משנה תורה מתוך ספר תורה, אלא מתוך חומשים, ואופן הקריאה דומה לקריאה של ליל שבועות. יושבים כולם סביב שולחן ובראשם הרב. מחלקים את ספר דברים לפרשיות. הרב פותח בקריאת פרשת דברים עד 'שני', וקורא בקול רם בטעמים, ואחריו כל אחד ואחד לפי תורו וסדר ישיבתו קורא בקול רם קטע אחד, והצבור קורא עמו בלחש.
נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה.
הרב קורא את עשרת הדברות וכן את פרשת 'וזאת הברכה' כולה.
בגמר קריאת ספר דברים, אומרים קדיש יתום.
את מזמורי התהלים קוראים כדרך אמירת תהלים המקובלת מקדמת דנא, היינו המקריא – כל אחד בתורו – קורא פסוק אחד בקול רם (וקהל עמו בקול נמוך), והקהל עונה אחריו בקול רם את הפסוק שאחריו, וחוזר חלילה.
לפני תחילת כל אחד מחמשת ספרי התהלים אומרים את ג' הפסוקים 'לכו נרננה', וגומר. ואחר סיום כל ספר אומרים את ג' הפסוקים 'מי יתן', וגומר, קדיש יתום ונוסח 'יהי רצון המתאים לאותו ספר.
במהלך הלימוד עומדים לרשות הלומדים מאכלים ומשקאות. יש העורכים הפסקה להגשתם בין סיום קריאת ספר דברים לבין התחלת אמירת תהלים.

שחרית של הושענא רבה

אחת מחמש ההשכמות.
לפני התפילה מסירים את טבעות הלולב, לפחות את הטבעת העליונה. מחליפים את הערבות של אגד הלולב בחדשות.
שמים פרוכת ומעילים לבנים של ימים נוראים, עד סוף התפילה. הש"ץ אינו לובש 'סארגנס' (קיטל).
הש"ץ אומר בניגוני ימים נוראים: 'אדון עולם', ברכות 'על נטילת ידים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'.
את שאר ברכות השחר ופסוקי דזמרה אומר בניגון יום חול.
אין אומרים פסוקי דזמרה של שבת.
'אור חדש' עד 'לאורו' וכן 'והביאנו' עד 'וליחדך באהבה' אומר הש"ץ בניגון ימים נוראים, סיום הברכה – בניגון יום חול.

קריאת התורה בהושענא רבה

הוצאת ספר התורה בניגוני ימים נוראים. יש אומרים י"ג מידות ו'רבון' של ימים נוראים, 'ואני תפילתי'. אין אומרים 'על הכל'.

ניגון הקריאה וברכות העולים לתורה וכן נוסח ה'מי שברך' – כבכל יום. כהן קורא 'וביום החמישי', לוי 'וביום הששי', שלישי 'וביום השביעי'.

בחורף ישראל: הרביעי חוזר וקורא 'וביום השביעי'. **בחורף לארץ:** הרביעי חוזר וקורא 'וביום הששי' ו'וביום השביעי'.

חצי קדיש אחר קריאת התורה בניגון ימים נוראים וכופלים בו 'לעילא'. הכנסת ספר התורה בניגוני ימים נוראים.

מוסף של הושענא רבה

חצי קדיש לפני מוסף נאמר בניגון יום חול, ומ'לעילא' עד סופו – בניגון שבת.

הניגונים בחזרת הש"ץ דמוסף כבשאר ימי חול המועד ואומרים קדושת 'נקדש'.

להושענות שבעה אנשים מוציאים שבעה ספרי תורה והם מחזיקים אותם על הבימה.

ארון הקודש נשאר פתוח במשך ההקפות בלבד. בגמר הקפה ראשונה מחזירים אחד מהספרים, בגמר הקפה שניה מחזירים ספר שני, וכן בגמר כל הקפה, ספר נוסף. ההקפה השניה היא 'אערוד שועי'. אחר הקפה שביעית והחזרת ספר שביעי, סוגרים את ארון הקודש. כשאין בבית הכנסת שבעה ספרי תורה, מחזירים לפי מנין הספרים המצויים, בחישוב שהאחרון יוחזר בגמר ההקפה השביעית.

ניגוני הפיוטים של הושענות הם כמו בשאר ימי חג הסוכות.

הש"ץ אומר 'אני והו הושיעה נא', והקהל חוזר אחריו. 'כהושעת אלים' נאמר כבשאר ימי סוכות. לאחר מכן הש"ץ ממשיך 'אנא הושיעה נא'.

המנהג הישן היה להחזיק את הערבות כבר מתחילת ההקפות, יש יחד עם ארבעת המינים ויש את הערבות בלבד, והמנהג המאוחר הוא להניח את ארבעת המינים וליטול את הערבות רק לפני אמירת 'תענה אמונים'.

בסוף הפיוט 'אז כעיני עבדים', יש האומרים 'שערי שמים פתח' בניגון סוף הפיוט 'אנסיכה' במלכויות של ראש השנה.

בגמר אמירת 'הושיעה את עמך', הש"ץ אומר קדיש בניגון נבחר של יום טוב.

חובטים את הערבות אחר קדיש 'תתקבל'.

לאחר החבטות אומרים 'עלינו', שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.

את בדי הערבות והלולב, מצניעים לשריפת חמץ או לאפיית מצות.

בחורף לארץ

ליל שמיני עצרת

אומרים מערבות של שמיני עצרת: 'שמיני אותותיו'. (במחזורי אשכנז המובהקים).

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.

בעמידה, בקידוש ובברכת המזון אומרים: יום שְׁמִינִי (ולא 'השמיני') חג הַעֲצָרָת הַזֶּה.

קידוש עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

ישיבת סוכה בשמיני עצרת

מנהג רוב בני אשכנז שלא לישן בסוכה אבל אוכלים בה את הסעודות בליל שמיני עצרת וביומו, בלא ברכת 'לישב בסוכה'.

בחוף לארץ

שחרית שמיני עצרת

הש"ץ של שחרית פותח במילים 'הגדול בכבוד שמך' (ולא ב'הא בתעצמות').
 את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון מתנת יד' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש (ויש
 שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.
 אומרים יוצר 'אם כאישון נצרת', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון.
 זולת 'אמונים אשר נאספו'. (גם במחזורי פולין-ליטא).
 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר או בניגון הנענועים של סוכות.
 קדיש 'תתקבל' שלאחר הלל – בניגון נבחר.
 הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבונו של עולם'
 ('רבונו העולם').
 שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.
 קוראים לחמשה קרואים בפרשת 'כל הבכור'.
 ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל
 אחיו'. חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון סוכות.
 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד
 בהוצאת הספר השני.
 הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שני, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.
 הפטרה 'ויהי ככלות שלמה' עד 'ולישאל עמו'.

מתנת יד

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה.
 לאחר הפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אחוז ספר תורה בידו ומברך את הרב
 ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אחוז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל
 הקהל. (המעוות שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים,
 נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).
 אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים.
 המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בזמן 'מי שברך' של 'מתנת יד'.
 הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים.
 הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

תפילת גשם

לפני מוסף תולים פרוכת לבנה. הש"ץ אינו לובש סארגנס (קיטל).
 קדיש לפני מוסף – בניגון ימים נוראים, כופלים בו 'לעילא', ואומרים מ'לעילא' בניגון מיוחד לתפילות
 גשם וטל.
 לפני תפילה בלחש מכריז הש"ץ: "משיב הרוח ומוריד הגשם". הקהל אומר: מְשִׁיב הַרְיָוִם וּמוֹרֵיד הַגֶּשֶׁם
 (הַגֶּשֶׁם – גימל בסגול ולא בקמץ) בתפילה זו ואילך.
 תפילת גשם נאמרת בתוך חזרת הש"ץ.
 פותחים את ארון הקודש בתחילת חזרת הש"ץ וסוגרים אותו לפני קדושה. ברכה ראשונה של חזרת
 הש"ץ נאמרת בניגון שבת.

בחוף לארץ

אחרי 'אתה רב להושיע', עדיין אין אומרים 'יטריח לפלג', אלא ש"ק אומר: 'משיב הרוח ומוריד הגשם', וממשיך 'מכלכל חיים בחסד' בניגון שבת עד אחרי 'ונאמן אתה להחיות מתים', ורק אז אומרים 'יטריח לפלג' וכל הפיוטים הנלוים לפי ניגונים המיוחדים. (כולם גם במחזורי פולין-ליטא השלמים, מלבד האחרון 'איום זכור').

בסוף הפיוטים מקדימים: **לְשׁוֹבֵעַ וְלֹא לְרִזּוֹן**, ואחר כך אומרים: **לְתַיִּים וְלֹא לְמִנּוֹת**. אז ממשיך הש"ק ואומר בניגון מיוחד: **מִמֵּית וּמְחַיֶּה וּמְצַמֵּחַ וְשׁוֹעָה וְאֵין דּוֹמָה לָךְ**, ומסיים בניגון שבת: "בא"י מחיה המתים". את הקדושה החל מ'כבודו מלא' אומר הש"ק בניגון 'איום זכור נא'. קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר, וכופלים בו 'לעילא'. 'אין כלהינו' ו'אנעים זמירות', בניגון ימים נוראים.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ק והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגוני פזמונים של סליחות ('פזמונים קדיש').

ליל שמחת תורה

מכירת מצוות לכל השנה: יין לקידוש, יין להבדלה, נר להבדלה, חיפוש, קיפול מפה והושטה, עץ חיים, וכיוצא באלה.

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

בארץ ישראל: אומרים מערבות של שמיני עצרת: 'שמיני אותותיו'. (במחזורי אשכנז המובהקים).

בחוף לארץ: אומרים מערבות 'את יום השמיני'.

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'ידבר משה'.

בעמידה, בקידוש ובברכת המזון אומרים: יום שמיני (ולא 'השמיני') חג העצרת הזה.

קדיש 'תתקבל' בניגוני מועדי השנה ('איהרעס קדיש').

קידוש עם ברכת שהחיינו. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שירה וריקודים ('הקפות')

מקום המחולות. ריקודים בתוך בית הכנסת לא היו נהוגים בדורות שלפנינו. מאז ימות רבותינו הראשונים נהגו באשכנז לצאת במחולות שיר לכבוד התורה, בשעות אחר הצהרים של שמחת תורה, סביב מדורה בחצר בית הכנסת, בלא לטלטל את ספרי התורה ובלא לקפץ עמם. היו עורכים שולחן לצד המחוללים וכל החפץ בכך היה מטיב את לבו במיני תרגימא ומשקה המונחים שם. בדורות האחרונים בטלה שמחה זו בצו השלטונות, שאסרו על עריכת מדורות מפני חשש דליקות ושריפות. מני אז לא היו מנהגי מחול קבועים בשמחת תורה בקהילות אשכנז. יש שלא רקדו כלל, ויש שביליל שמחת תורה יצאו במחולות באולמות מיוחדים, ויש שבאותו לילה עשו הקפות עם מחולות בבית הכנסת עם קריאה לילדים, זה בכה וזה בכה.

איסור קיפוח וריקוד בשבת ויום טוב. אסרו חז"ל לרקוד בשבת ויום טוב, והוא באופן ששתי רגלי הרוקד הן באויר בבת אחת, כמבואר בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב: "ולא מרקדין, רבי ירמיה רבי זעורה בשם רב חונה 'קיפוח' – עוקר שתי רגליו כאחת, 'ריקוד' – עוקר אחת ומניח אחת". היינו ששתי הרגלים באויר, ועקירת הרגל השניה נעשית לפני הנחת הרגל הראשונה. ונפסק להלכה בחידושי דינין והלכות למהר"י ווייל סי' ז': "אותם דעבדי חינגי ביום טוב... אסור, ותנן: אין מטפחין ואין מרקדין, אף על גב דמפרש בירושלמי: 'קיפוח עוקר שתי רגליו כאחת, ריקוד עוקר רגלו אחת ומניח אחת', הא עבדי הכי כדעבדי חינגי, ואי איישר חילי

אבטליניה". לפיכך קפיצות וריקודים אלה האסורים מעיקר הדין, לא נהגו בהן באשכנז אף בשמחת תורה שביום טוב שני של גלויות, ואותן קפיצות גבוהות בעקירת שתי רגלים יחד, שהונהגו בכמה מקומות בזמננו גם בשבת וביום טוב ראשון, באמירת 'משה אמת ותורתו אמת', וקפיצות אחרות כיוצא בהן, אין להן שורש במסורת אשכנז המובהקת. יסוד ההיתר לרקוד בשמחת תורה הוא בתשובת רב האי גאון (שו"ת הגאונים – שערי תשובה, סי' ש"ד): "ביום תשיעי ספק שמיני לחג... שהוא אחרון, רגלין אצלנו שמרקדים אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קלוסין לתורה, אלא שזו משום שבות הוא, ונהגו בו היתר ביום זה בלבד לכבוד התורה". על תשובה זו סמכו המהרי"ק וכל הפוסקים שבאו אחריו להתיר את הריקודים בשמחת תורה. ברם, היתרו אותם הגאונים רק ביום טוב שני של גלויות, שהוא מדרבנן, ולא ביום טוב ראשון ובודאי לא בשבת, שאין יום שמחת תורה חל בשבת בחוץ לארץ. (בני ארץ ישראל עד לימי רבותינו הראשונים נהגו בקריאת תורה תלת-שנתית, ובשמיני עצרת לא סיימו את התורה ולא ערכו בו שום שמחה לגמר קריאתה).

היתר מחול בשבת ויום טוב. היתר גמור הוא לעסוק בשירה הנעשית בהקפות סביב הבימה במעגל, כדרך שמקיפין בלולב, כי אין בה מדיני הריקוד. לפיכך היו אבותינו 'מחננין' בשמחת תורה, היינו יוצאים במחול, כי "המחול הוא שהולכים רבים איש ביד חברו סביב סביב", וכל אחד 'נמשך לו תנועת רגליו ללכת מתנועת קול השיר התנועה במחולות".

איסור שירת פסוקים. באשכנז הקפידו על שורת הדין שלא להשמיע פסוקים דרך שיר, אלא בתוך התפילה בלבד דרך העבודה שקבעו חז"ל. בזמני שמחה הרבו לומר פיוטים וזמירות אך לא פסוקים. לפיכך בעת ריקודי שמחת תורה שרים רק מילים של קדושה שאינם פסוקים, הן פיוטים והן מילות תפילה והתעוררות. בין ההקפות שרים שירים שונים בלשון הקודש ואף בלשון אשכנז, כגון 'עס גיבט קיין גאט וויא אונזער גאט אין כאלקינו', 'נחית כצאן עמך', 'ויאתיו כל לעבדך', וכן אומרים בנעימה יפה את שני מזמורי התהלים קיא וקיא, 'אודה השם בכל לבב' ו'אשרי איש ירא את השם'.

נשים ונערות בבית הכנסת. היות ולפי עיקר המסורת לא נערכו ריקודים ומחולות בתוך בית הכנסת, לא הורגלו באשכנז להתיר כניסת נשים ונערות לבית הכנסת בשמחת תורה, מלבד ילדות קטנות בגיל שאין מונעים מהן את הכניסה לבית הכנסת בכל השנה כולה.

שמחה בליל יום טוב לכבודה של תורה

בבתי הכנסת כמנהג אשכנז המובהק בארץ ישראל, התקבלה ההנהגה לסיים את תפילת ערבית לגמרי, והחפץ ללכת לביתו, לקדש ולסעוד, יכול לעשות כן. האחרים נשארים בבית הכנסת ונוהגים לפי הסדר דלהלן שאינו חלק מתפילת ערבית, ושאינו מהנהגות של קהילות אחדות באשכנז בדורות האחרונים.

פסוקי 'אתה הראת' נאמרים בקול רם על ידי הש"ץ בזה אחר זה והקהל אומרים עמו בקול נמוך. לפני 'שמע ישראל' פותחים את ארון הקודש, ואומרים את הפסוק 'שמע' בניגון ימים נוראים ואת הפסוק 'ויהי בנסוע' בניגון שבת. לפני 'גדלו' מוציאים ספרי תורה לשם 'חיפוש' (ועמם את שאר הספרים, "דרך כבוד של מעלה").

בתוך ארון הקודש הריק, נהגו לשים נר דולק, עד שיוחזרו ספרי התורה.

הש"ץ אוחז את אחד מספרי התורה ואומר 'גדלו' בניגון ימים נוראים.

הקפות בשירה ורננה. 'אנא ה', 'אהי הרוחות' וכוליה, אומרים בניגון הקפות שמחת תורה ('אנא ה' הושיעה נא').

כל מי שמכובד באחיזת ספר תורה בהקפות, מתעטף בטלית.

בין ההקפות שרים שירים שונים, כגון 'אודה ה' בכל לבב', 'עס גיבט קיין גאט וויא אונזער גאט אין כאלינו', 'נחית כצאן עמך', 'ויאתיו כל לעבדך' (השירים מופיעים בתדפיס מיוחד).

אחר ההקפות עושים את ה'חיפוש', היינו שגוללים את ג' ספרי התורה למקום הקריאה של מחר.

נערים שאינם בני מצוה, שהתכוננו והודיעו לגבאים לפני החג, קוראים בספרי התורה הללו בלא ברכה בטעמי המקרא ופרשיות שעומדים לקרוא מחר. כל נער קורא כשלושה פסוקים ולאחר מכן הקהל אומר לו בקול: 'יישר כח'.

בשעת הקריאה, על הקהל לישב במקומות מסודרים, כבקריאה רגילה, לכבוד המקום ולכבוד התורה, ולא להסתובב ולהרעיש.

הכנסת ספרי התורה בשירה: 'הללו', 'לדוד מזמור', 'ובנחה יאמר'. מוציאים את הנר מן הארון לפני הכנסת ספרי התורה.

שחרית של שמחת תורה

'אדון עולם' נאמר בניגון הקפות שמחת תורה ('אנא ה' הושיעה נא'), 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב. הש"ץ של שחרית פותח במילים 'הגדול בכבוד שמך' (ולא ב'ה' בתעצומות). 'הגדול' נאמר בניגון יום טוב, 'המלך' – בניגון ימים נוראים, 'שוכן עד' – בניגון שבת, 'וכתוב' – בניגון ברכת המגילה, 'בפי ישרים' – בניגון שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה, וסופו בניגון יום טוב.

בארץ ישראל: את סוף 'ישתבח' החל מ'ה' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון הקפות שמחת תורה או בניגון 'מתנת יד'. קדיש בניגון 'מתנת יד' (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

בחוצ לארץ: את סוף 'ישתבח' החל מ'ה' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון הקפות שמחת תורה וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

תפילת שחרית מברכת יוצר עד 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' מורכבת מניגוני השנה. אומרים יוצרות של שמחת תורה: יוצר 'אשרי העם' (גם במחזורי פולין-ליטא), סלוק היוצר 'אשריך ישראל' (רק במחזורי אשכנז), אופן 'אשרי אום קדוש' (רק במחזורי אשכנז). נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון. אומרים בניגון את הזולת 'אז בקשוב' (נמצא גם במחזורי פולין-ליטא). את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון שביעי של פסח, ו'שירה חדשה' – בניגון ברית מילה.

ברכת כהנים וקדיש 'תתקבל' – בניגוני מועדי השנה ('אהרעס קדיש').

את פסוקי 'הודו' ו'אנא' אומרים ש"ץ ואחריו הקהל בניגוני מועדי השנה.

פסוקי 'אתה הראת' נאמרים בעת שהש"ץ והמכובד בהוצאה עומדים לפני ארון הקודש. הש"ץ אומר בקול רם את הפסוקים בזה אחר זה והקהל אומרם עמו בקול נמוך. לפני 'שמע ישראל' פותחים את ארון הקודש, והש"ץ אומר את הפסוק 'שמע' בניגון ימים נוראים. לפני 'גדלו' מוציאים את כל ספרי התורה ואין מכבדים בחורים בניאיאתם.

בתוך ארון הקודש הריק, נהגו לשים נר דולק, עד שיוחזרו ספרי התורה.

הש"ץ מחזיק את אחד מספרי התורה ואומר 'גדלו'. אחר כך אומרים 'רוממו' עד 'בישועתו'.

נושאי ספרי התורה מקיפים סביב הבימה ג' פעמים, הקפות ממש "כמו שמקיפים עם הלולב" (כמבואר ברמ"א), והקהל אינו מקיף אלא מנשק את ספרי התורה בעברם על פניהם. בכל אחת מהקפות אלה אומר הש"ץ 'אנא ה'', 'אהי הרוחות', בניגון הידוע של הקפות אלה.

בגמר הקפה שלישית מחזירים את רוב ספרי התורה לארון הקודש, מלבד ג' ספרי התורה שקוראים בהם. מוציאים את הנר מן הארון לפני הכנסת ספרי התורה.

הש"ץ ושנים שעמו מביאים את ג' הספרים לבימה, ושרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

קריאת התורה של שמחת תורה

'ויעזור ויגן' אומרים בניגון בר מצוה.

לקריאת התורה בפרשת 'וזאת הברכה' עולים חמשה קרואים בלבד לפני עליית חתן תורה.

כהן עולה עם כל הכהנים החפצים לצאת בברכתו ולוי עולה עם כל הלויים החפצים לצאת בברכתו וישראל עם כל הישראלים החפצים לצאת בברכתו.

כהן קורא עד 'מצריו תהיה', לוי – עד 'ובין כתפיו שכן', שלישי – עד 'אלפי מנשה', רביעי – עד 'עם ישראל', חמישי עם כל הנערים – עד 'ובגאותו שחקים'.

ברכות עולי התורה וקריאתה הן בניגון הרגיל ולא בניגון של ימים נוראים.

בארץ ישראל: ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'. הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שלישי, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

העולה ל'כל הנערים' מברך את ברכות התורה במתון מהרגיל, כדי שיוכלו הנערים הרכים לברך עמו. אחר ברכה אחרונה של 'כל הנערים' אומר כל הקהל את הפסוק 'המלאך הגואל' בטעמי המקרא. ש"ץ מברך ב'מי שברך' משותף את העולה עם כל הנערים.

בימינו יש בתי כנסת בהם נהגו אחר אמירת 'מרשות' לחתן תורה (וכן לחתן בראשית), לילך אל מושב החתן, לפרוס מעליו טלית ולהוליכו אל הבימה בשירת הפסוק 'ויהי בישורון מלך', ויש הנמנעים מכך גם מטעם שאין לשיר פסוקים.

את שלושת הפסוקים האחרונים מקדים הקהל ואומרם בקול רם, ולאחר מכן חוזר הקורא בתורה על שני הפסוקים שלפני הפסוק האחרון, ואז חתן התורה קורא בעצמו את הפסוק האחרון 'ולכל היד החזקה'.

בסיום הספר קורא הציבור בקול רם כלפי המסיים את שתי המילים: "חֲזַק וְנַתְחַזֵּק", כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' י' יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), חתן תורה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה.

שרים את החרוז הראשון של הפיוט 'אחד יחיד' לחתן תורה, מיד אחר סיום ברכת 'אשר נתן'.

לפני הגבהת ספר התורה הראשון, מניחים על הבימה את ספר התורה השני לשמאל הראשון. אחר גלילת ספר התורה הראשון, מברכים את חתן התורה ב'מי שברך', ואז אומרים 'מרשות' של חתן בראשית. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

חתן בראשית קורא בעצמו את פרשתו אם הוא מסוגל לכך.

כשמגיע הקורא ל'ויהי ערב' של כל אחד מימי הבריאה, מקדים הקהל לומר בנעימה ידועה: 'ויהי ערב ויהי בוקר יום...!', וחוזר על כך הקורא.

אחר קריאת 'יום הששי', ממשיך הקהל לומר 'ויכלו' עד 'ברא אלהים לעשות', וחוזר הקורא על ניגון הקהל של 'ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי', וממשיך לקרוא בטעמי המקרא את פרשת 'ויכלו' בהרמת קול יתירה.

שרים את החרוז הראשון של הפיוט 'אחד יחיד' לחתן בראשית אחרי חצי קדיש.

לפני אמירת חצי הקדיש מכסים את ספר התורה השני ומניחים את ספר התורה השלישי לשמאל השני. אך אין חוזרים להניח את ספר התורה הראשון על הבימה.

חצי קדיש אחר הקריאה נאמר בניגון הקפות שמחת תורה (ויש – בניגוני 'איהרעס קדיש').

לאחר גלילת ספר שני מברכים את חתן בראשית ב'מי שברך'. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השלישי.

לחתן תורה ולחתן בראשית בשובם מן הבימה למקומם אומר להם כל אחד מהעומדים בדרכם: 'מזל טוב', והם עונים: 'ברוך תהיה'.

מתנת יד' בארץ ישראל

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה.

לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוחז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוחז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוֹת שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).

אין אומרים 'זכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בזמן 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

שירה וזמרה עם ספרי התורה והכנסתם

בארץ ישראל: 'אשרי', תחילתו וסופו, בניגון ימים נוראים.

הש"ץ נוטל ספר תורה של מפטי"ר, חתן תורה נוטל ספרו וחתן בראשית נוטל ספרו, ובעמדם יחד כשבידיהם ג' ספרי התורה אומרים בנעימה: 'אשר בגלל אבות', 'שישו וגילו', 'אשריכם ישראל' ו'אגיל ואשמח'. באמרם את החרוז החוזר: 'נגיל ונשיש', הם מכרכרים קלות וסובבים במקומם, וכן מכרכרים באמרם: 'תורה היא עץ חיים'.

בפיוט 'התקבצו מלאכים', אחר כל אחד מעשר שמותיו של משה רבנו ע"ה, אומרים: '...עלה למרום והוריד עז מבטחה', ואומרים שוב בנעימה: 'התקבצו' ו'מי עלה' לפני השם הבא אחריו, לפי הסדר. בפיוט 'אגיל ואשמח' מזמרים לכל אחד משמות אבות העולם את כל הבית: '...שמח בשמחת תורה בא יבוא צמח בשמחת תורה, תורה היא עץ חיים לכולם חיים כי עמך מקור חיים', ובמחזורים קיצרו המדפיסים.

בארץ ישראל	בחוץ לארץ
פסוקי הכנסת ספרי התורה נאמרים בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.	פסוקי הכנסת ספרי התורה נאמרים בניגוני יום טוב.
מוסף ותפילת גשם	מוסף של שמחת תורה
ראה בלוח המקביל לבני חוץ לארץ בשמיני עצרת, אלא שקדיש 'תתקבל' נאמר בניגוני מועדי השנה ('איהרעס קדיש').	כהנים עולים לדוכן גם בתפילה זו, ואומרים את ברכת כהנים בניגוני מועדי השנה. קדיש 'תתקבל' בניגוני מועדי השנה ('איהרעס קדיש').

ממתקים לילדים

מחמת ההקפדה לא לאכול בתוך בית הכנסת, חלוקת חבילות תשורה-מזכרת מחתני תורה ובראשית לילדים, נעשית בצורה מסודרת מחוץ לכתלי בית הכנסת, אחר סיום תפילת מוסף.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול.

בארץ ישראל: קדיש 'תתקבל' – בניגוני פזמונים של סליחות ('פזמונים קדיש').
בחוץ לארץ ביום טוב שני: קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

שמחה לכבוד התורה

בשעות אחר הצהריים, לפני מנחה או לאחריה, מתאסף הקהל למחולות לכבוד התורה. אין מוציאים ספרי תורה, ואין אומרים 'אתה הראת'.

מחוץ לבית הכנסת מכינים מזונות, פירות ומיני מתיקה עם משקאות, ואוכלים ושותים ושמחים שמחה של מצוה.

יש שחזרו והנהיגו את המנהג הישן (שנתבטל בדורות עברו בגזרת השלטונות הגרמניים בתואנה של בטיחות) לצאת במחולות שיר לכבוד התורה סביב מדורה בחצר בית הכנסת, לצד השולחן הערוך במיני תרגימא.

מוצאי יום טוב

אין אומרים 'לדוד ברוך' אך מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. מבדילים לפני 'עלינו'.

אסרו חג וסוף חודש תשרי

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל 'יארצייט' עובר. מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

אין אומרים תחנון עד סוף החודש ובאסרו חג אין אומרים 'למנצח'. בב' וה' (גם באסרו חג בחוץ לארץ) לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

שבת בראשית

אומרים יוצר 'א' נשא', אופן 'לבעל התפארת' בניגון ידוע, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אחשבה לדעת'. לפני ישראל היו שאמרו את הזולת בניגון הפזמון של צום גדליה 'הורית דרך תשובה'.

חתן בראשית עולה לתורה.

כהן קורא עד 'יום שלישי', לוי עד 'יום חמישי', שלישי עד 'לעשות', רביעי עד 'הוא שמו', חמישי עד 'וילבשם', ששי עד 'לקח אתו אלהים'.

שלישי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת 'ויכולו' שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת באחת מהנגינות הידועות.

מסיימים את ההפטרה במילים: 'גדיל תורה ויאדיר'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש מרחשון יהיה ביום הרביעי וביום החמישי". הקהל אינו חוזר על הכרוז, אלא אומר תיכף 'חדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון 'הלכה ותוספות', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

בסוף קדושה של מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אליכם ישכיל'. נוסח מלא ומדויק על פי כתבי יד מופיע בתדפיס מיוחד, וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח' ובסידור 'תפילת ישורון'.

הש"ץ אומר קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר.

מסיבת חתן בראשית לכל הקהל אחר תפילת מוסף.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

מרחשון

ראש חודש מרחשון

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'הלכה ותוספות' (כמו ב'יחדשהו' של ברכת חודש מרחשון), וממשיך בניגון יום חול.

פרשת נח

בקבלת שבת יש שאומרים את הפסוק 'ה' למבול ישב' בניגון מיוחד לשבת זו.

תענית בה"ב של מרחשון מאחרים למחצית השניה של החודש. בקהילות שאין להם ציבור בפני עצמו לתענית בה"ב, ומתענים בה"ב עם בני פולין-ליטא בתחילת החודש, אז ב'מי שברך' של קהל, אחר 'וצדקה לעניים', מוסיפים בשבת זו את המילים: 'וכל מי שיתענה שני וחמישי ושני'.

במנחה, לוי קורא עד 'ונסוע הנגבה'.

'שאלה' בארץ ישראל

בערבית ליל רביעי אור לז' במרחשון, לפני שמונה עשרה, מכריזים בקול רם: 'שאלה', כדי להזכיר לקהל לומר: 'ותן טל ומטר'.

פרשת לך לך

במנחה כהן קורא עד 'מעל עבדך'.

ט"ז במרחשון

בליל ט"ז במרחשון תרצ"ט חרבו בתי הכנסת בגרמניה והחלה רדיפת היהודים באכזריות חמה, שהמשיכה בהשמדתם בשנות הזעם הנוראות ת"ש-תש"ה. הקפידו הרבנים שלא לכנות את ליל שריפת קדשי ישראל בשם 'ליל הבדולח', שהוא השם שניתן על ידי הפושעים הנאצים מתוך לעג, אלא בשם 'ט"ז במרחשון' (כמו ט' באב, י' בטבת, י"ז בתמוז וכיוצא בזה). לזכר ליל פורענות זה הנהיגו רבני גרמניה הניצולים כמה ענינים, זה בכה וזה בכה, והבוחר יבחר:

תענית יחידים.

תענית חברה קדישא שנקבעה דוקא ליום זה.

השמעת דברי הספד.

אמירת מזמור תהלים אחר ערבית, היינו מזמור ע"ד (או מזמור ע"ט, או מזמור פ', או מזמור פ"ג).

סיום ש"ס משניות מצטבר של בני קהילה מלווה בדברי הספד וזכרון (בלא סעודה, שנערכת רק כאשר הציבור למד בצוותא את אותה מסכת).

אמירת סליחה 'ה' אהי רבת' ביום שני של תענית בה"ב הסמוך לט"ז במרחשון.

פרשת וירא

מסיימים את ההפטרה במילים: 'ותאמר שלום'.

ב'מי שברך' של קהל, אחר וצדקה לעניים, מוסיפים את המילים: 'וכל מי שיתענה שני וחמישי ושני' (מלבד באותן קהילות שעשו כן כבר בפרשת נח).

תענית שני קמא (של בה"ב)

יש המתענים כל היום כולו כמבואר בשולחן ערוך, ויש המתענים רק תענית שעות. כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת, אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. כאשר אין עשרה מתענים, אין הש"ץ אומר 'עננו' ואת הסליחות אומרים לאחר חזרת הש"ץ, ובתחילתן משמיטים את משפט הפתיחה 'סלח לנו' ופותחים מיד באמירת 'א' ארך אפים'.

סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק. בסליחה המתחילה 'ישראל עמך תחינה עורכים' יש הרבה שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

התחינות שנתקנו לימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, 'עננו' וכוליה, אינן נאמרות לאחר סליחות של תעניות ציבור ובה"ב.

סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר 'והוא רחום' הגדול, נפילת אפים ו'ה' אהי ישראל', אומרים 'שומר ישראל' שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. ש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

כאשר יש עשרה מתענים קוראים בתורה בפרשת 'ויחל'.

במנחה כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת מוציאים ספר תורה וקוראים בו 'ויחל'. קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר" ומפטירים 'דרשו'.

בתפילת שמונה עשרה המתענה (אפילו כשמתפלל בציבור שאינם מתענים) אומר 'עננו' ב'שומע תפילה' ו'רבון העולמים' של תענית.

בציבור המתענים אומרים 'שים שלום' במקום 'שלום רב' מפני שקראו בתורה, ש"ץ אומר ברכת 'עננו' לפני ברכת 'רפאנו', **בארץ ישראל**: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ**: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.

אין אומרים 'שומר ישראל' אחר נפילת אפים אלא ממשיכים כרגיל 'ואנחנו לא נדע'.

תענית חמישי

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית חמישי, כמנהג אשכנז המובהק. בסליחה המתחילה 'איה כל נפלאותיך' ובחטאנו 'גדול עוני' יש שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

הפזמון 'דעה ישראל' נאמר בניגון 'מלאכי רחמים'. החרוז החוזר הוא: 'ה' אהים סלח נא, מי יקום יעקב כי קטן הוא'.

פרשת חיי שרה

לוי קורא עד 'עם אדני אברהם', רביעי – עד 'לבן אדני', חמישי – עד 'וישתחו ארצה לה', ששי – עד 'אחרי אמו'.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. אין מזכירים גשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש כסלו יהיה ביום הששי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף: 'יחדשהו', בנוסח הקצרה, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון 'מעוז צור', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

תענית שני בתרא

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית שני בתרא, כמנהג אשכנז המובהק. בסוף הסליחה המתחילה 'אזון תחן' יש שיבושי צנוורה רבים. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

כסלו

ראש חודש כסלו

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון של חנוכה.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון חנוכה, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת תולדות

חמישי קורא עד 'ויברכהו', ששי – עד 'ברוך יהיה'.
ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל הברכות שבפסוקי 'ויתן לך', ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

פרשת ויצא

בשם 'יששכר' קוראים רק ש"ן אחת, וכן בכל 'יששכר' בתורה כולה.
מפטירים 'ויברח יעקב' ומסיימים ב'יכשלו בס' בלי להוסיף שום פסוקים מספר יואל מאלו שמוסיפים בשבת שובה.

פרשת וישלח

מפטירים 'חזון עובדיה'.

פרשת וישב

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש טבת יהיה ביום שבת קדש הבא עלינו לטובה ולמחרתו ביום הראשון'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף: 'יחדשהו', בנוסח הקצרה, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו באחד מניגוני חנוכה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

הדלקת נר חנוכה

נהגו בכל תפוצות אשכנז להדליק נר חנוכה בבית לאחר צאת הכוכבים. מאז ימות רבותינו הראשונים נהגו בכל תפוצות האשכנזים להתפלל ערבית מבעוד יום, והדלקת נר חנוכה אחרי תפילת ערבית. בדורות האחרונים מעת שנוסדו חברות 'מעריב בזמנו', יש שהקדימו את הדלקת נר חנוכה לערבית, ויש שהקדימו ערבית לנר חנוכה. בבית הכנסת מדליקים לפני ערבית. מדליקים בבית הכנסת נרות זקופים, הן של שעוה הן של שמן בבזיכים זקופים בהם הלהב עולה כבמנורת בית המקדש. המנורה מוצבת דרומית לארון הקודש, והמדליק עומד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון. ביום הראשון מתחיל מימין, שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ובשאר ימים מתחיל מהשמאל הנוסף ופונה לימין. הש"ץ אומר בניגנה מיוחדת את הברכות ולאחריהן: 'הנרות הללו'.

ליל חנוכה

נהוג שהציבור כולו מגיע להדלקת הש"ץ, בפרט בלילה הראשון, להגדיל את פרסום הנס ברוב עם. לפני ערבית אומרים: 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש, כבכל מעריב בזמנו בחול. 'ברכו' מאריכים לומר בניגון כבמוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין אומרים בו תחנון. אין מכריזים 'על הנסים' לפני שמונה עשרה. הנוסח הוא 'על הנסים' בלא וי"ו החיבור ('ועל הנסים'). בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור. מהפיוט 'מעוז צור' שרים רק את חמשת הבתים שבדואי נתחברו על ידי הפייטן ר' מרדכי, בלא תוספות שנתפרסמו בתקופה מאוחרת כמו 'חשוף זרוע' ודומיו. נרות חנוכה של בית הכנסת דולקים בריציפות מעת לעת, ואם אי אפשר, חוזרים ומדליקים אותם בשחרית. אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חנוכה. בעל 'יארצייט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה.

שחרית ימי חנוכה

'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו מושיעים בהר ציון' – בניגון ה'מאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. 'הודו ו'אנא' שבהלל – בניגון 'מעוז צור'.

קריאת התורה של חנוכה

ביום הראשון כהן קורא מ'ויהי ביום כלות' עד 'אהרן הכהן'; לוי עד 'לחנכת המזבח', ישראל עד 'קרבן נחשון בן עמינדב'. אף בארץ ישראל קוראים כנהוג בחוץ לארץ, היינו מיום שני עד יום חמישי של חנוכה, כהן ולוי קוראים בנשיא של אותו יום וישראל בנשיא של מחר. ביום אחרון של חנוכה, כהן ולוי קוראים בנשיא של יום שמיני וישראל גומר את פרשת נשא ואינו מוסיף פסוקים מתחילת פרשת בהעלותך. חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון ה'מאורה' 'שני זיתים'.

ליל שבת חנוכה וראש חודש

לפני שבת, מעמידים את שלושת ספרי התורה לקריאה של מחר באמצע השורה הראשונה של ארון הקודש. הספר שבו קוראים את פרשת השבוע מוצב באמצע, מימינו הספר לקריאת פרשת ראש חודש, ומשמאלו הספר לקריאת מפטיר.

בערב שבת לפני מנחה מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת.

'לכה דודי', לפחות את החרוז האחרון, מזמרים בניגון מיוחד לשבת זו.

'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. סיום ברכת 'השכיבנו' והחלק הראשון של חצי קדיש – בניגון מיוחד לשבת זו.

לפני העמידה, מכריזים: 'יעלה ויבא'.

אחר 'גדל' שרים 'מעוז צור' בציבור.

שחרית שבת חנוכה וראש חודש

'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו מושיעים בהר ציון' – בניגון ה'מאורה' 'שני זיתים'. 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר של שבת חנוכה 'אודך כי אנת', 'אופן' 'לך אלים' של שבת וראש חודש בניגון, מאורה של שבת חנוכה 'שני זיתים' בניגון. חתימת הברכה מ'אור חדש' נאמרת בניגון 'כי א שומרנו' של שבת חנוכה.

נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת של שבת חנוכה 'אין צור חלף'. מוציאים שלושה ספרי תורה, וששה קרואים עולים בספר ראשון.

ששי קורא עד סוף פרשת השבוע. לפני הגבהת ספר התורה הראשון, מניחים על הבימה את ספר התורה השני לשמאל הראשון. 'מי שברך' לעולה הששי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת ספר התורה השני.

לעולה השביעי קוראים את פרשת ראש חודש. באמירת חצי קדיש אחר עליית שביעי בספר התורה השני מכסים את הספר השני ומניחים את ספר התורה השלישי לשמאל השני. אך אין חוזרים להניח את ספר התורה הראשון על הבימה.

החלק הראשון של חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון ראש חודש, וחלקו השני – בניגון מיוחד לשבת חנוכה. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה השני. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת ספר התורה השלישי.

למפטיר קוראים בספר שלישי בפרשת נשא, מ'ביום הששי' עד 'קרבן אליסף בן דעואל'.

אין מזכירים נשמות.

בהחזרת הספרים לארון הקודש, ש"ץ נוטל מידי המגביה האחרון את ספר התורה בו קראו מפטיר. אחר הש"ץ הולכים שני מחזיקי הספרים הנוספים, וכשמגיעים לארון הקודש, נוטל המכניס מהש"ץ את ספר התורה שבידו ומניחו בארון בצד ימין, את הספר של קריאת פרשת ראש חודש מניח בצד שמאל ואת של פרשת השבוע מניח באמצע.

בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זֶה

קָרְבַּן שֶׁבֶת וְקָרְבַּן רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ כְּאָמֹר.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אליכם יזיח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'הא הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת,

עד 'זה קרבן שבת', ומ'קרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' ממשיך בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון

שבת, 'אלינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – בניגון 'שני זיתים',

'כי בעמך' עד סוף העמידה – בניגון שבת.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה בשבת חנוכה

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

מוצאי שבת חנוכה

לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.

בעת אמירת 'ויהי נועם' עורכים את הנרות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני 'ויתן לך', מדליק ש"ץ נר חנוכה, ומבדיל לפני 'שיר המעלות' כבכל מוצאי שבת.

אף במוצאי שבת בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור.

'שאלה' בחוץ לארץ

בחוץ לארץ, בערבית מוצאי שבת פרשת מקץ לפני שמונה עשרה, מכריזים בקול רם: 'שאלה', כדי להזכיר לקהל לומר: 'ותן טל ומטר'.

טבת

ב' דראש חודש טבת

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות, אף לא בערבית של מוצאי שבת. בעל 'ארציט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה בחנוכה. 'אדון עולם' בניגון 'מעוז צור'.

גם בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'מעוז צור'.

כהן קורא בפרשת ראש חודש עד 'רביעית ההין', לוי – עד 'התמיד ונסכה', שלישי – עד 'יעשה ונסכו'.

'מי שברך' לעולה השלישי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת ספר התורה השני.

לרביעי קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום השביעי' עד 'קרבן אלישמע בן עמיהוד'.

חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון ה'מאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'שני זיתים', וממשיך בניגון יום חול.

פרשת ויגש

שלישי קורא עד 'רוח יעקב אביהם', רביעי – עד 'הביא אתו מצרימה'.

עשרה בטבת

עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק. את הפזמון 'אבותי כי בטחו' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה. בפזמון 'אבותי כי בטחו' יש הרבה שיבושי צנוזרה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש מקומות שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'. סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים', כבכל תענית ציבור גם כשאינה בימי שני וחמישי, והקהל חוזר ואומרו אחרי. במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית. **בארץ ישראל:** הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. אין אומרים 'אבינו מלכנו' ולא 'שומר ישראל'.

פרשת ויחי

רביעי קורא עד 'ולבן שנים מחלב', חמישי – עד 'קויתי ה', ששי – עד 'עם רב'. יש מקומות בהן עליית לוי נחשבת לחשובה, בגלל הפסוק 'המלאך הגואל' שבסופה, ונמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה לוי חשוב. חמישי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת הפסוק 'לישועתך קויתי ה' שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב (ואם עולה לסיום הספר, מעלים את ראש הקהל וכיוצא בו). בקריאת מילים אלו הקורא מרים קולו. בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנַחֲמֵק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' י' (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו. קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השניה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר.

פרשת וארא

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש שבט יהיה ביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו' בנוסח הקצר והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון נבחר, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

שבת

ראש חודש שבת

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארצי' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון נבחר, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת בא

במנחה, כהן קורא עד 'מזה אתכם', לוי עד 'לפני העם'.

פרשת בשלח

בפסוקי דזמרה אומר הש"ץ את שירת הים בניגון קריאתה בתורה בשבת זו. את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח ושביעי של פסח. יש הממשיכים בניגון זה עד גאל ישראל, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד גאל ישראל אומרים בניגון הידוע לברית מילה.
הפסוק האחרון של קריאת לוי, 'ה' ילחם לכם ואתם תחרשון', נקרא בהרמת קול. שלישי ורביעי הן עליות חשובות, שלישי בגלל פרשת 'ויסע' - 'ויבא' - 'ויט', ורביעי בגלל שירת הים. יש מקומות שהן נמכרות כל אחת בפני עצמה, ויש שמעלים לשלישי את הרב ולרביעי את ראש הקהל וכיוצא בו.
בקריאת שלישי, שלושת הפסוקים המתחילים 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' נקראים בהרמת קול, ובמלה האחרונה לפני כל אחד מהפסוקים האלה, הקורא מאריך בנגינה. גם המחצית השניה של הפסוק האחרון של קריאת שלישי, מן 'ויאמר מצרים', נאמרת בהרמת קול.
בקריאת רביעי בפסוק האחרון, המילים מ'כל המחלה', נקראים בהרמת קול.
בקריאת שביעי הפסוק האחרון 'ויאמר כי יד' נקרא בהרמת קול.
אוכלים תבשיל של חטים ונותנים חטים לפני העופות. יש המקפידים ליתנם לעופות לפני כניסת שבת, ויש המקילים להניחם בשבת לפני החלון ולא לפנייהם ממש.

ט"ו בשבת ('חמשה עשר')

במנחה שלפניו אומרים תחנון. יש שנהגו שאין האָבֶל עובר לפני התיבה בכל תפילות ט"ו בשבת, אף לא ל'אשרי' ול'מנצח'. בעל 'ארצי' עובר.
בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה אומרים.

לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומר אחריו.
ט"ו בשבט הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם.
מרבית באכילת פירות. יש האוכלים חמשה עשר פירות כמנין ט"ו, בתוכם משבעת המינים, ולא פירות האדמה.

פרשת יתרו

בשחרית אומר הש"ץ בניגון מיוחד: 'ישמח משה', עד 'וכן כתוב בתורתך', ויש האומרים בניגון עד 'שבת וינפש'.
שלישי קורא עד 'אשר תדבר אל בני ישראל', רביעי – עד 'המה יעלו בהר', חמישי – עד 'יעננו בקול'.
ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל עשרת הדברות, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב. נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.
עד 'לאמר' קוראים בנגינה רגילה ובמלה 'לאמר' מאריך בנגינה.
את עשרת הדברות קוראים בציבור בטעם העליון, וביחיד – בטעם התחתון.
פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בנגינה בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו במילים: 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'ויקדשהו', 'לך', 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שקר').

פרשת משפטים

לוי קורא עד 'המבעיר את הבערה'.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.
אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.
מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אדר ראשון יהיה ביום השלישי וביום הרביעי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף: 'חדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומר בניגון נבחר או באחד מניגוני פרשת שקלים, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

אדר ראשון

ראש חודש אדר ראשון

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר או באחד מניגוני פרשת שקלים.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון נבחר או באחד מניגוני פרשת שקלים, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת תרומה

לוי קורא עד 'לפני תמיד', שלישי – עד 'מראה בהר', רביעי – עד 'מלמעלה', חמישי – עד 'הראית בהר', ששי – עד 'כן יעשו'.
במנחה, כהן קורא עד 'לכבוד ולתפארת', לוי – עד 'ואת השש'.

פורים קטן ושושן פורים קטן

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל תפילות פורים קטן ושושן פורים קטן. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
אין אומרים תחנון אף במנחה, ובשחרית אין אומרים 'למנצח'.
אוכלים ושותים ושמחים בשני הימים האלה בשמחה של מצוה.

פרשת כי תשא

כהן קורא עד 'לדרתם', לוי – עד 'אשר צויתך יעשו', שלישי – עד 'לעשות לעמו', רביעי – עד 'היום ברכה', חמישי – עד 'ונחלתנו'.
תחילת ההפטרה בפסוק 'וישלח אחאב'.

פרשת ויקהל – שקלים

לקראת כל אחת משבתות ארבע הפרשיות תולים פרוכת ומניחים כסויים מיוחדים של עמוד הש"ץ וה'אלממור' (בימה).

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמר' וחלקו הראשון של חצי קדיש – בניגוני פרשת שקלים.

בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.
אומרים יוצר 'א' מתנשא לכל'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אתה אהבת'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אז מאז זמות'.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, בניגון פרשת שקלים.
'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת ספר התורה השני.
מפטירים 'בן שבע שנים יהואש'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.
מברכים החדוש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אָדָר שני יהיה ביום החמישי וביום הששי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף: 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו באחד מניגוני פורים וממשיך בו בתחילת 'אשרי' (ניגון 'ויתלו את המן' אינו של פורים, אלא מושאל מהולכת חתן וכלה ל'מיין').

במוסף בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אשכול איזוי', בניגוני פרשת שקלים, בהם מזמרים גם חלק מהקדושה.
קדיש 'תקבל' – בניגון פרשת שקלים.

אדר שני (ואדר')

ראש חודש

חודש אדר שני מכונה בספרי רבותינו בשם: 'ואדר'.
בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא
מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'עלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש
חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני פורים.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
את המילים 'ולכפרת פשע' מוסיפים רק במוסף של ראש חודש זה ולא בשאר חודשי השנה המעוברת.
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולכפרת פשע' באחד מניגוני
פורים, וממשיך בניגון יום חול.

בדיקת מזוזות

יש שנהגו לבדוק תמיד את המזוזות בשנה מעוברת בחודש העיבור.

פרשת פקודי – הפסקה ראשונה

בשחרית אומרים יוצר 'אור זרוע'.
בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל
ב' י, יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא
בתורה חוזר על קריאה זו.
קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השנייה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר.
בארץ ישראל: מפטירים 'ותשלם כל המלאכה'. **בחוץ לארץ:** מפטירים: 'ויעש חירום' ומוסיפים
בסופה את שני הפסוקים 'ותשלם' ו'אז יקהל'.
במנחה כהן קורא עד 'לרצנו לפני ה'.

פרשת ויקרא – פרשת זכור

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים
לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.
בשחרית אומר הש"ץ את המילים 'וכתוב רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה', בניגון 'ברוך אתה ה'
אהינו מלך העולם' של ברכת המגילה. 'בפי ישרים' – בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי
תורה.
אומרים יוצר 'זכור את אשר עשה', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון,
זולת 'אתה מלא רחמים'.
בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אזכיר סלה'. בסילוק 'אהים אל דמי' אומר הש"ץ את הקטע 'והמזכירים
את ה' עד 'שוש אשיש בה', בניגון פרשת זכור.
לוי קורא עד 'תקריב מלח', שלישי עד 'ריח ניחח לה', רביעי עד 'לא תאכלו'.

חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון פרשת זכור.
 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
 רבים מקפידים על הוראת רבינו נתן אדלר שנשים תשמענה את קריאת פרשת זכור.
 למפטיר מעלים את הרב.
 הקריאה המקובלת היא 'תמחה את זכר עמלק', 'הזין של זכר' בצירי, ולא נהגו לכפול את הקריאה.
 בהפטרה את המלה 'ומה (קול הצאן הזה באזני)', יש האומרים אותה בהטעמה מיוחדת כדי להבליט את הרמו של הנביא לגעיית הצאן.
 אין מזכירים נשמות.
 קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון פרשת זכור או בניגון נבחר.

שחרית של תענית אסתר

עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.
 אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.
 את הפזמון 'במתי מספר' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה.
 לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.
 יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'.
 סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.
 אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.
 לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים', כבכל תענית ציבור גם כשאינה בימי שני וחמישי, והקהל חוזר ואומרו אחריו.
 בבית הכנסת אין לימוד אחרי התפילה.

מחצית השקל

נותנים כספי צדקה לפני מנחה לתוך שלוש קערות מיוחדות, המסומנות במילים: 'מעות פורים', 'מחצית השקל' ו'צדקה'.
 • 'מעות פורים'. עבור: חלוקה לעניי העיר לסעודת פורים, היינו מתנות לאביונים. סכום הנתינה: ג' מחציות מטבע של אותה מדינה.
 • 'מחצית השקל'. עבור: לומדי תורה בירושלים, זכר לשקלים שנשלחו לירושלים. סכום הנתינה: ערך מחצית השקל בזמן שביית המקדש היה קיים, שהוא בין שבעה לשמונה גרם כסף טהור, ויש אומרים שהוא קרוב לעשרה גרם כסף טהור (ויש מקום להקל בזה) – העשיר לא ירבה והדל לא ימעט מערך מחצית השקל. (מרן ה'חתם סופר' נתן מחצית שקל עתיקה אמיתית שהיתה ברשותו, ופדאה אחר כך).
 • 'צדקה'. עבור: מטרות צדקה שונות, מצד אגרא דתעניתא צדקתא. סכום הנתינה: דמי הסעודות שלא נאכלו בתענית, ככל אשר ידבנו לבו.

מנחה של תענית אסתר

קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "עמוד מפטיר".
 בפסוק אחרון של 'ויחל', קוראים את המילים 'אשר אתה בקרב' בניגון קדמא ואזלא של מגילת אסתר.
 'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.
בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
 אין אומרים לא 'אבינו מלכנו' ולא תחנון.

ליל פורים

מרבם באורות ונרות בבית הכנסת.
 אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות פורים. בעל 'ארציט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה.
 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש נאמרים לפני ערבית, כבכל מעריב בזמנו בחול. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'.
 אחר שמונה עשרה אומרים קדיש 'תתקבל', וקוראים את המגילה.
 בגמר קריאת המגילה והברכה שאחריה, אומרים 'אשר הניא' ומזמרים 'שושנת יעקב'. הגירסא הישנה היא 'ברוכה אסתר בעדי' בלי המלה 'מגנה' שנוספה בסידורי רעדליים. לפני 'וגם חרבונה' יש להוסיף את הקטע שהושמט בידי הצנזורה: אָרִירִים כָּל הַעֲרָלִים. כָּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל (ולא: 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים').
 אומרים 'ואתה קדוש' ושוב קדיש 'תתקבל'. עלינו.

קריאת המגילה

לקריאת המגילה עומד הרב לימין הקורא והגבאי – לשמאלו.
 פותחים את המגילה ופושטים אותה עד סופה וכופלים את היריעות זו על זו באופן שתהינה היריעות הראשונות לעיני הש"ץ בתחילת הקריאה.
 יש הנוהרים שלא לגעת במגילה בעת הקריאה משום 'האוחז ערום', ואוחזים אותה בעמוד ונרתיק המחוברים לה.
 לפני אמירת הברכות מכריזים: "שתיקה יפה בשעת קריאת המגילה והברכות".
 בקריאה של ליל פורים ראוי לכוין בברכת 'שהחיינו' גם על משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים של מחר, מפני שאין מברכים 'שהחיינו' ביום.
 את הפסוקים הבאים אומר הקהל תחילה ואחר כך הש"ץ: 'איש יהודי' עד 'ימיני' (ב, ה) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו) / 'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'חמש מאות איש' עד 'עשרת' (ט, ו-י) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).
 בפסוקים הבאים קוראים בניגון איכה: 'וכלים מכלים שונים' (א, ז) / 'אשר הגלה' עד 'מלך בבל' (ב, ו) / 'המלך והמן' עד 'ומרה' (ג, טו - ד, א) / 'אבל גדול' עד 'לרבים' (ד, ג) / 'וכאשר אבדתי אבדתי' (ד, טז) / 'כי איככה אוכל' עד 'מולדתי' (ח, ו).
 בפסוקים הבאים משמיעים ניגוני שמחה ידועים: 'להראות' עד 'היא' (א, יא) / 'להיות' עד 'עמו' (א, כב) / 'הנערה' עד 'ויעש כן' (ב, ד) / 'ובהגיע תור אסתר בת אביחיל' (ב, טז) / 'ויאהב' עד 'ושת' (ב, יז) / 'בלילה ההוא נדה שנת המלך' (ו, א) ומלת 'המלך' שאחריו בנגון 'המלך' שבימים נוראים לפני 'ישב על כסא' / 'מהר' עד 'אשר דברת' (ו, י) / 'ויתלו' עד 'שככה' (ז, י) / 'הרצים' עד 'הבירה' (ח, יד) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו) / 'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'וכל מעשה' עד 'פרס' (י, ב) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).

בפסוקים הבאים מרים הקורא את קולו, מפני שהשם הו' מופיע בראשי התיבות או בסופן: 'היא וכל הנשים יתנו' (א, כ) / 'בא המלך והמן היום' (ה, ד) / 'זה איננו שוה לי' (ה, יג) / 'כי כלתה אליו הרעה' (ז, ז). וכן מרים קולו באמירת: 'רוח והצלה' עד 'אחר' (ד, יד) / 'ככה' עד 'ביקרנו' (ו, יא).

שחרית של פורים

אחת מחמש ההשכמות.

אומרים 'אדון עולם' באחד מניגוני פורים, וכן 'ועלו מושיעים' עד 'לאמר'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ויאהב אומן'. בסוף כל קטע הש"ץ אומר את שני החרוזים האחרונים בניגון, ובמלה הנזכרת מפסוק במגילה הש"ץ מגביה את קולו. בברכת המינים, אומר הש"ץ בניגון זה את החרוזים 'לכד' ו'רנן'. לפני סיום ברכת המינים, הש"ץ אומר 'מיום ליום' בניגון פורים עד 'לנצור'. באמירת 'שובר אויבים ומכניע זדים' מרים הש"ץ את קולו בניגון הנהוג באמירת 'בא"י שומע תפילה'.

לפני הוצאת ספר התורה אין אומרים 'א' ארץ אפים' אף כשחל ביום חמישי. חצי קדיש לאחר קריאת התורה נאמר בניגון של פורים. אין מברכים 'שהחינו' בקריאת המגילה של שחרית, שכבר יצאו בברכה של אתמול. אין אומרים 'אשר הניא', מפני שאמרו קרובות בחזרת הש"ץ, אך מזמרים את סופו 'שושנת יעקב'. אם יש ברית מילה, מלים בסוף התפילה כבשאר ימים. בבית הכנסת אין לימוד אחרי התפילה.

סעודת פורים

מתפללים מנחה גדולה ומהדרים להקדים את הסעודה בעוד היום גדול. אוכלים בשר מעושר המכונה 'המן' (מפני שבשר זה נתלה לצורך עישונו), ואת המאפה בצורת אדם הקרוי 'המן'. יש נוהגים לומר 'אגגי קם לאבד ידידים', או זמירות ושירים אחרים בלשון הקודש וביידיש-דייטש.

שושן פורים בערי הפרזים

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל תפילות שושן פורים. בעל 'אריציט' עובר בערבית ושחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

פורים דמוקפין

בני ירושלים נוהגים ביום פורים שלהם, כמבואר לעיל במנהגי פורים דפרזים, אלא שמקדימים יותר את הסעודה מפני כניסת שבת ומשתדלים להתחילה לפני חצות.

פרשת צו – הפסקה שניה

בשחרית אומרים יוצר 'אורות מאופל'.

פרשת שמיני – פרשת פרה

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.

בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אום אשר בך דבוקה', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אשרי כל חוסי בך'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אצולת אומן'. אין אומרים בהם את הקטע 'זאת הקשה'. מחציתו השנייה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש, ויש שאומרים בניגון חצי קדיש של ערבית שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש ניסן יהיה ביום שבת קדש הבא עלינו לטובה". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון פסח ('אדיר הוא'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'. קדיש 'תתקבל' אחר מוסף – בניגון נבחר.

ניסן

פרשת תזריע – פרשת החודש – ראש חודש

לפני שבת, מעמידים את שלושת ספרי התורה לקריאה של מחר באמצע השורה הראשונה של ארון הקודש. הספר שבו קוראים את פרשת השבוע מוצב באמצע, מימינו הספר לקריאת פרשת ראש חודש, ומשמאלו הספר לקריאת מפטיר.

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמרו' וחלקו הראשון של חצי קדיש – בניגוני פרשות שקלים והחודש.

לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'ראש חודש'. בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר של פרשת החודש 'אות זה החודש', אופן של שבת ראש חודש 'לך אלים' בניגון, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת של פרשת החודש 'א עושה נפלאות'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות לשבת החודש 'אתית עת דודים'. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון פרשות שקלים והחודש.

ששי קורא עד סוף פרשת השבוע. לפני הגבהת ספר התורה הראשון, מניחים על הבימה את ספר התורה השני לשמאל הראשון. 'מי שברך' לעולה הששי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת ספר התורה השני.

לעולה השביעי קוראים את פרשת ראש חודש. באמירת חצי קדיש אחר עליית שביעי בספר התורה השני מכסים את הספר השני ומניחים את ספר התורה השלישי לשמאל השני. אך אין חוזרים להניח את ספר התורה הראשון על הבימה.

החלק הראשון של חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון שבת וראש חודש, וחלקו השני – בניגון פרשות שקלים והחודש.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה השני. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השלישי.
מפטירים 'כה אמר ה' אלהים' עד 'עולת תמיד'.
אין מזכירים נשמות.

בהחזרת הספרים לארון הקודש, ש"ץ נוטל מידי המגביה האחרון את ספר התורה בו קראו מפטיר. אחר הש"ץ הולכים שני מחזיקי הספרים הנוספים, וכשמגיעים לארון הקודש, נוטל המכניס מהש"ץ את ספר התורה שבידו ומניחו בארון בצד ימין, את הספר של קריאת פרשת ראש חודש מניח בצד שמאל ואת של פרשת השבוע מניח באמצע.

בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זה קרבן שבת וקרבן ראש חודש כאמור.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).
בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ראשון אמצח'. סדר ניגונו כפרשת שקלים.
בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אליהם זריח'.
'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'הא הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', ומ'וקרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' ממשך בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, 'אלינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – בניגון 'אדיר הוא', 'כי בעמד' עד סוף העמידה (חוץ מהפיוטים הנאמרים בניגוני פרשות שקלים והחודש) – בניגון שבת.
קדיש 'תתקבל' – בניגון פרשות שקלים והחודש.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

ימי חול

אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן. בימי שני וחמישי אומרים 'א ארך אפים', גם אם חלים בערב פסח ואסרו חג, ואמרו הש"ץ בניגון הימים שאין אומרים תחנון, והקהל חוזר ואמרו אחריו.
מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית ובערבית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.
יש שנהגו שאָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל חודש ניסן. בעל 'ארציט' עובר.
הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.

פרשת מצורע – שבת הגדול

בשחרית אומרים יוצר 'אתי מלבנון'.
'הכל יודוך' אומרים לסירוגין עם הש"ץ החל משבת זו עד לימי הסליחות.
נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון. זולת 'אומרת אני'.
בחזרת הש"ץ של שחרית אומרים קרובות 'אוני פטרי'.
לאחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש את דרשת שבת הגדול מענייני פסח. את דרשתו פותח באגדה, ממשך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במילים: "ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן". אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.
הרב חיוב לעלות לתורה.
הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.
מפטירים בשל פרשת השבוע ולא 'וערבה'.
אין מזכירים נשמות.
קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.
אין אומרים בעיבור 'עבדים היינו'.

בערבית של מוצאי שבת אומרים 'ויהי נעם' ו'ואתה קדוש' כבכל מוצאי שבת.

ערב פסח

אין אומרים 'מזמור לתודה' ולא 'למנצח'.
מכריזים בבית הכנסת את סוף זמני אכילת חמץ ושריפתו.
מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.

תענית בכורות

הבכורים מתענים בערב פסח, ונהגו מני קדם להשלים את התענית עד ליל הסדר. רבינו ה'קרנן נתנאל' הקיל לאכול רוטב צלול אחר הכרפס, ולבסוף אף התיר לשתות משקה מבעוד יום אחרי השעה התשיעית כדי שלא להשלים את התענית. ויש שהקילו יותר והצריכו להתענות רק עד חצות. ויש מי שהקל בזה רק כשהאב מתענה תחת בנו הקטן, אבל לא בבכור המתענה בשביל עצמו.

בכורים קטנים שעדיין לא מסוגלים להתענות, אביהם או אמם מתענים במקומם. כאשר גם האב בכור, נחשבת התענית שמתענה לעצמו אף לבנו הקטן. בדורות המאוחרים יש שהחמירו במקרה כזה שהאם תתענה עבור בנה.

אם האב חלש, יכול לפדות את תענית בנו הקטן.

בכור המתענה בערב פסח, אומר 'עננו' בברכת 'שמע קולנו' שבתפילת מנחה.

אם חלה ברית מילה בערב פסח מותרים לאכול הבכורים שהם בעלי הברית, היינו אבי הבן, המוהל והסנדק, אך צריכים התרת נדרים או שיפרעו תעניתם ביום אחר.

אבל המתענה בשביל בנו, והוא מבעלי הברית, מותר לו לאכול גם ללא התרה ובלא לפרוע תענית ביום אחר. ונשים בכורות של בעלי הברית (אם קיבלו על עצמן תענית בכורות) מותרות אף הן באכילה.

יש אומרים שהיתר האכילה הזה הוא רק לבעלי הברית עצמם, אבל לא לשאר הבכורים המשתתפים בברית, ויש שהתירו להשאר הבכורים המשתתפים.

בכור חלוש שקשה לו לקיים את מצוות ליל הסדר במוצאי תענית, יש שהתירו לו ללמוד מסכת מן הש"ס ולכוין לסיים אותה בערב פסח ובכך לפטור את עצמו מחובת תענית בכורות, ובלבד שיפרע את התענית ביום אחר או יעשה התרת נדרים. אמנם לבכור בריא לא התירו לכוין לסיים מסכת לערב פסח ולאכול, אם לא שאירע לו הסיוס בדיוק באותו יום.

בדורות האחרונים יש שהקילו, שלא רק המסיימים עצמם מותרים לאכול בסעודת המצוה, אלא אף שאר הבכורים המשתתפים, שלא סיימו מסכת, גם הם נפטרים מחובת התענית. ויש מפקקים בהיתר זה.

נהרים מאוד שלא לאכול בבית הכנסת, לא סעודת סיום ולא סעודת מצוה אחרת, מלבד שתיית יין לקידוש, להבדלה ולברית מילה.

עירובי חצרות

הנהיגו קדמונינו לעשות עירובי חצרות במצה שמתקיימת ימים רבים ואינה מתעפשת, ולכן קבעו לערב החצרות בערב פסח, שהוא זמן אפיית המצות.

לפנים בישראל היו מכינים לעירוב זה מצה גדולה ביותר שנאפתה מקמח שנאסף מכל בני הקהילה, ובדורות האחרונים אחר שהורגלו לאפות מצות במאפיות ציבוריות ואין אוספים קמח מבני הקהילה, יש שנטלו מצות בשיעור הדרוש לכך, ויש שנהגו לאפות מצה גדולה מיוחדת לשם עירובי חצרות ואת המצות שנועדו לעירוב להקנות לבני הקהילה באופן המבואר להלן.

כדי להימנע מברכה לבטלה, אין מברכים על העירוב אלא אם ברור לחלוטין שעל פי הדין אותו המקום חייב בעירוב. כמו כן אין לברך בשם ומלכות בבית כנסת בעיר שעושים בה ערוב חצרות כללי מטעם רבני העיר.

בשנים רגילות, בקהילות בהן מתפללים ערבית של ליל פסח מבעוד יום, עושים עירובי חצרות לפני 'ברכו', ובקהילות המאחרות להתפלל ערבית בלילה, עושים כן לפני תפילת מנחה. שנה זו שחל בה ערב פסח בערב שבת, על הכל להקפיד שהעירוב ייעשה לכל המאוחר לפני קבלת שבת.

הרב, או החשוב שבקהל, עולה ל'אלממור' (בימה), נוטל את המצה ומסורה לידי השמש או לאחד מבני הקהילה ואומר לו בלשון הקודש או בשפה אחרת המובנת להם: זכה בערוב זה לאחינו בני ישראל הדרים פה עמנו ושיבואו לדור במשך השנה בעיר הזאת [בקהל הזה]. בפית הזה [שיסכמו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבתות ובימים טובים הבאים]. השמש מגביה את המצה טפח ומתכוון לזכות עבורם ואומר: הריני זוכה. הרב נוטל את המצה מידי השמש (ומברך בקול רם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצננו על מצות ערוב. וממשיך) ואומר: ברוך ערובך ויהא שרא לנא. לאפקי ולעיילי ולטלטולי. ברחובות ורחצרות ובתים. ומהבתים לרחצרות ורחובות ורחצרות ובתים. ומבית לבית ומחצר לחצר. ומגן לגן. ומהבתים ורחצרות לגנות. ולכל אתר דצריך לן. בכל שבתות השנה (וימים טובים). לנו ולכל הדרים והעתידים לדור בעיר הזאת.

בכמה מקומות הורגלו לקרוא כן מתוך נוסח הרשום ב'מזורבון' המונח על הבימה, ויש אומרים זאת בנוסחים שונים קצת.

מניחים את העירוב בבית הכנסת במקום משומר שלא יאבד ושלא יאכלוהו עכברים או מזיקים אחרים, ונהגו לתלותו סמוך לתקרה במערב בית הכנסת במקום גלוי לעין כגון בתוך קופסת עץ מפוארת, שדלתה בצורת מגן דוד וניתן לראות דרכה את המצה. אם התעפשה או התליעה מצת העירוב במרוצת השנה, עושים מחדש עירובי חצרות כפעם בפעם, כפי הצורך.

במשך דורות רבים, כאשר מצת העירוב נאפתה מקמח הנאסף מהקהל, היו מחלקים בערב שבת הגדול בין בני הקהל את מצת העירוב של אשתקד, ולאותה שבת בלבד היו עושים עירוב מפת של חמץ. משחדלו לאסוף קמח לאפיית המצה, לא חילקהו בערב שבת הגדול, אלא שרפוה עם החמץ בערב פסח, וכן היה מנהג הקדמונים.

בעיר או שכונה שאסור לטלטל בהם בשבת, אין עושים עירובי חצרות, אך כדי שלא תשתכח תורת עירוב, יש העושים עירובי חצרות בלא ברכה.

נוסחי תפילות בחג ובחול המועד

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: 'וישמחו בך ישראל אוהבי שמך'.
 במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שששתקה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן', הנוסח הוא: שזכה עלינו (ולא 'אלינו').
 בחזרת הש"ץ של מוסף ביום טוב הנוסח הוא: ותערב לפניך עתירחנו (ולא 'ותערב עליך'), וכן השב שכינתך לציון עירך (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל ראשון של פסח בשבת

קבלת שבת כבכל שבתות השנה.

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו לפני ברכו'.

אומרים מערבות ליל שימורים, אותו א חצה' (נמצאות גם במחזורי פולין-ליטא).

בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אזכרה שנות' (נמצא רק במחזורי אשכנזים המובהקים).

לפני הקדיש אומרים 'ושמרו' ואת הפסוק 'וידבר משה'.

אומרים 'ויכלו', ש"ץ מברך ברכת מעין שבע ואומרים 'במה מדליקין'.

אין אומרים הלל ואין עושים קידוש בבית הכנסת.

'יגדל' בניגון יום טוב.

אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'בויא גוט' ('בנה היטב', בבנין בית המקדש – כלשון פיוט ההגדה החביב 'אלמעכטיגער גאט נון בויא דיין טעמפל שירה' – 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב').

שחרית ראשון של פסח בשבת

'אדון עולם' נאמר בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'.

הש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגבור לנצח' ולא פותח ב'הא בתעצומות'. את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון 'אדיר הוא' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש. אומרים יוצר 'אור ישע'. אופן 'ראשו כתם'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אהבוך', גאולה 'ברח דודי עד שתחפץ' בניגון (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא). אין אומרים קרובות בחזרת הש"ץ. ברכת כהנים נאמרת בניגון 'אדיר הוא'. אין אומרים תחינות בברכת כהנים מחמת השבת. פסוקי 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'. **בחןץ לארץ:** קדיש תתקבל נאמר בניגון נבחר.

בארץ ישראל

קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'. לפני הוצאת ספרי התורה קוראים שיר השירים בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר קריאת המגילה, קדיש יתום.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. בהוצאתם בשבת אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבנו העולם').

חצי קדיש אחר קריאת התורה בניגון 'אדיר הוא'. 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. מתחילים את ההפטרה מהפסוק 'בעת היא', ומסיימים 'אין יוצא ואין בא'. אין מזכירים נשמות.

תפילת טל ומוסף בשבת

תולים פרוכת לבנה. הש"ץ אינו לובש סארגנס (קיטל). תחילת 'אשרי' וסופו, 'הללו' וסדר הכנסת ספרי התורה נאמרים בניגוני ימים נוראים. קדיש לפני מוסף – בניגון ימים נוראים, כופלים בו 'לעילא', ואומרים מ'לעילא' בניגון מיוחד לתפילות גשם וטל.

לפני התפילה בלחש הש"ץ מכריז: "מכלכל חיים בחדסד", ואין אומרים לא 'משיב הרוח' ולא 'מוריד הטל', כל ימי הקיץ. אצל הנוהגים כמנהג הפרושים לומר 'מוריד הטל' בקיץ, מכריז הש"ץ: "מוריד הטל". בעמידה בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים: **יְהִי קָרְבַּן שְׁבֵת וְקָרְבַּן יוֹם חַג הַמִּצְוֹת כְּאָמֹר.** תפילת טל נאמרת בתוך חזרת הש"ץ. פותחים את ארון הקודש בתחילת חזרת הש"ץ וסוגרים אותו לפני קדושה. ברכה ראשונה של חזרת הש"ץ נאמרת בניגון שבת.

אחרי 'אתה רב להושיע' עדיין אין אומרים 'תהומות', אלא הש"ץ ממשיך בניגון שבת: 'מכלכל חיים בחסד' (אצל הנהוגים כמנהג הפרושים לומר 'מוריד הטל' בקיץ, ממשיך 'מוריד הטל מכלכל') עד אחרי 'ונאמן אתה להחיות מתים', ורק אז אומרים 'תהומות' וכל הפיוטים הנלוים לפי ניגוניהם המיוחדים. (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא השלמים).

בסוף הפיוטים מקדימים: לְשׁוֹבֵעַ וְלֹא לְרִזּוֹן, ואחר כך אומרים: לְחַיִּים וְלֹא לְמַנְת. יש האומרים את שלוש הבקשות הללו בניגון 'היום תאמצנו'. לאחריהן ממשיך הש"ץ בניגון מיוחד: מְמִית וּמְחַיֶּה וּמְצַמְחֵה וְשׁוֹעָה וְאֵין דְּוָקָה לָךְ, ומסיים בניגון שבת: בא"י מחיה המתים. את הקדושה החל מ'כבודו מלא' אומר הש"ץ בניגון 'טל תן לרצות'. 'לדור ודור' עד סוף העמידה בניגון יום טוב (מלבד הקטעים 'וביום השבת' ו'ישמחו' שנאמרים בניגון שבת).

ברכת כהנים נאמרת בניגון ראש השנה. אין אומרים תחינות בברכת כהנים מחמת השבת. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון נבחר, וכופלים בו 'לעילא'. 'אין כלהינו' נאמר בניגון ראש השנה.

מנחה ראשון של פסח בשבת

'אשרי' ו'ובא לציון' וחצי הקדיש שאחריהם נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה – בניגון יום חול. שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון שבת; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בארץ ישראל

מוצאי שבת ויום טוב ראשון של פסח

מזמרים 'לדוד ברוך' ולמנצח בניגונות. מאריכים ב'הוא רחום' ו'ברכו' כבכל מוצאי שבת. אין אומרים 'יהי נעם' ו'ואתה קדוש'. סופרים העומר ואחר כך אומרים 'ויתן לך'. מבדילים בבית הכנסת כבכל מוצאי שבת.

ספירת העומר

לפי מנהג אשכנז מקדמת דנא לפני עשיית מצוות אין אומרים לא 'לשם יחוד' ולא 'הנני מקיים', וגדולי אשכנז לא היתה דעתם נוחה מהדפסתן בסידורים המאוחרים. הרב (או הש"ץ) מברך וסופר בקול רם, ואחריו חוזר על כך הציבור. אומרים 'לעומר' בלמ"ד. בליל שבת סופרים לפני 'עלינו לשבח'. במוצאי שבת סופרים לפני 'ויתן לך'. אחר הספירה אומרים 'יהי רצון', ויש אומרים גם 'למנצח בניגונות'. נשים מברכות וסופרות.

בחוף לארץ

ליל יום טוב שני של פסח

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'. אומרים מערבות 'ליל שימורים אור ישראל'. בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אור יום הנף'. לפני הקדיש אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.

בחוף לארץ

בעמידה אומרים 'ותודיענו'. הנוסח הוא: 'לעשות בהם חקי רצונך', וכוליה, 'ותבדילנו ה' אלהינו', וכוליה. אין אומרים הלל ואין עושים קידוש בבית הכנסת. לפני 'עלינו' סופרים את העומר. 'יגדל' בניגון יום טוב. אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'בויא גוט'.

שחרית יום שני של פסח

אומרים יוצר 'אפיק רגן ושירים', אופן 'גן נעול'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אודך כי עניתני', גאולה 'ברח דודי אל מכון לשבתך' בניגון. (פיזטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).
בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אסירים אשר בכשר'.
מפטירים 'ויצו המלך את חלקיהו', ומדלגים מאחרי המילים 'בתוך אחיהם' עד 'ויצו המלך את כל העם'.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

מוצאי יום טוב שני של פסח

אין אומרים 'לדוד ברוך' אבל מאריכים באמירת 'הוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. ספירת העומר לפני הבדלה.

תפילין בחול המועד

הנחת תפילין בחול המועד, לשיטת רבותינו הראשונים והאחרונים באשכנז בכל הדורות, היא חובה גמורה הקיימת בארץ ישראל כמו בחוף לארץ (ורבינו עקיבא איגר הורה שגם מי שאבותיו חדלו מהנחת תפילין, עליו לחזור לקבלת אבות אבותיו ולהניחם). בן אשכנז המתפלל בציבור שאינו מניח תפילין, מניחם בצנעה. מי שמנהג אבותיו בברכה, כפי שהיה המנהג בקהילות אשכנז, מברך על התפילין גם בארץ ישראל. הש"ץ מברך על התפילין בלחש ולא בקול כבשאר ימים. אין הפסקה לפני מוסף לצורך חליצת תפילין. יש החולצים אותן לפני הלל, יש החולצים לפני 'ובא לציון', יש החולצים לפני חצי קדיש ויש החולצים כמנהג הישן אחר מוסף, והורו פוסקי אשכנז שמועדי החליצה השונים בבית כנסת אחד אין בהם משום 'לא תתגודדו'.

שחרית של חול המועד

אבל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חול המועד. בעל 'יארצייט' עובר. 'אדון עולם', 'הודו' ו'אנא' בהלל, חצי קדיש אחר קריאת התורה, נאמרים בניגון 'אדיר הוא'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בקריאת התורה ביום חמישי של פסח, פרשת 'פסל לך', כהן קורא עד 'עשה עמך'. ש"ץ אומר את שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ של מוסף בניגון יום חול.

אומרים קדושת 'נקדש' בניגון יום חול. 'לדור ודור' והברכה האמצעית נאמרים בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול.

ערב שביעי של פסח

בערב יום טוב אחר תפילת מוסף ואחר תפילת מנחה (וכשמתפללים סמוך לשקיעה, לפני מנחה), מזכירים בהכרזה את הצורך לעשות עירוב תבשילין.

ליל שביעי של פסח

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אומרים מערבות 'אורי וישעי'. (במחזורי אשכנז המובהקים).

בברכת 'אמת ואמונה' נאמר הקטע מ'המעביר בניו' עד 'לך ענו שירה' בנעימה מיוחדת.

בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'מתי אבוא'.

אחר ברכת 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'ידבר משה'.

קידוש בלא 'שהחיינו'. ספירת העומר. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית של שביעי של פסח

'אדון עולם' נאמר בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'.

ש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגבור לנצח' ולא פותח ב'הא' בתעצומות'.

בארץ ישראל: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

בחוצ לארץ: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר בניגון 'אדיר הוא' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

אומרים יוצר 'ויושע שושני'. אין אומרים אופן. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אי פתרוס'.

את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח ושביעי של פסח.

יש הממשיכים בניגון זה עד גאל ישראל, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד גאל ישראל אומרים בניגון הידוע לברית מילה.

אין אומרים גאולה.

בארץ ישראל: קרובות בחזרת הש"ץ 'אותותיך ראינו' (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

בפיוט 'אילי הצדק ידועים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'שם יקרא', פותח הש"ץ ב'ציון יקנא', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים. בסילוק 'חסדי ה' אזכיר', הקטע באמצע הסילוק המתחיל 'חסדי ה' כי לא תמנו' שובש מאוד בידי הצנוורה. נוסח הפייטן מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מערבים וקרובות'.

בחוצ לארץ: קרובות בחזרת הש"ץ 'אימת נוראותיך' (פיוטים אלה מופיעים במחזורים ליום אחרון של פסח, גם במחזורי פולין-ליטא).

החרוז 'בעטותו קנאה' וכוליה הוא מנוסח הפיוט והקהילות שהשמיטהו בדורות האחרונים עשו כן מאימת הצנוורים. אין אומרים 'א' נא'. בפיוט 'אצולים מפרך סונים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'מלכות עד', פותח הש"ץ ב'אז יהפוך', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'אדיר הוא'.
 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'
 קדיש 'תתקבל' אחר הלל נאמר בניגון נבחר.

קריאת התורה – שביעי של פסח

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.
 יש הנהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנונו של עולם' ('רבון העולם').
בארץ ישראל: בהוצאת ספרי התורה שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ך והקהל.
 הפסוק האחרון של קריאת שלישי, 'ה' ילחם לכם ואתם תחרשו', נקרא בהרמת קול.
 רביעי וחמישי הן עליות חשובות. רביעי בגלל פרשת 'ויסע'-'ויבא'-'ויט', וחמישי בגלל שירת היס. יש
 מקומות שהן נמכרות כל אחת בפני עצמה, ויש שמעלים לרביעי את הרב ולחמישי את ראש הקהל וכיוצא
 בו.

בקריאת רביעי, שלושת הפסוקים המתחילים 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' נקראים בהרמת קול, ובמלה האחרונה
 לפני כל אחד מהפסוקים האלה, הקורא מאריך בנגינה. גם המחצית השניה של הפסוק האחרון, מן 'ויאמר
 מצרים', נאמרת בהרמת קול.

בקריאת חמישי בפסוק האחרון, המילים מ'כל המחלה', נקראים בהרמת קול.
 חצי קדיש שאחר קריאת התורה בניגון מיוחד לקדיש זה או בניגון 'אדיר הוא'.
 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת
 הספר השני.

בארץ ישראל

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל
 אחיו.
 הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שני, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

מתנת יד

הרב הוא הש"ך עד סוף הכנסת ספרי התורה.
 לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל או חזן ספר תורה בידו ומברך את הרב
 ב'מי שברך' של 'מתנת יד'. ואחר כך או חזן הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל
 הקהל. (המעוה שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים
 נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).
 אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים.
 המורגלים לאומרו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'.
 הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את
 הספרים בתוך הארון.

מוסף שביעי של פסח

ברכת כהנים נאמרת **בארץ ישראל:** בניגון 'מתנת יד' **ובחוץ לארץ:** בניגון 'אדיר הוא'.
 קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה של יום טוב וקבלת שבת

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה ושתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' בניגון מיוחד למנחה של יום טוב. סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, כבכל שבתות השנה.

פרשת אחרי מות – אסרו חג בארץ ישראל

אין אומרים 'במה מדליקין' ו'אמר רבי אלעזר' משום מוצאי יום טוב. הקדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן. הקריאה למפטיר מתחילה מ'ושמרתם אתם'. מפטירים 'הלוא כבני'. אין מזכירים נשמות. קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה קורא הכהן עד 'אני ה' אלהיכם' שלפני 'אל תפנו'. אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אין אומרים פרקי אבות בשבת זו. במוצאי שבת מאריכים ביותר ב'והוא רחום' ו'ברכו', ומכנים אותו: 'ברכו של חמץ' ('חמצדיגען ברכו').

שמיני של פסח בחוץ לארץ

ליל שמיני של פסח בשבת

אין שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'. אומרים מערבות 'אמונת אמן' (במחזורי אשכנז המובהקים). לפני הקדיש אומרים 'ושמרו' ואת הפסוק 'וידבר משה'. אומרים 'ויכלו' וברכת מעין שבע. אין אומרים 'במה מדליקין' ו'אמר רבי אלעזר'. קידוש בלא 'שהחיינו'. בשנה זו שחל שמיני של פסח בשבת מקדימים קידוש לספירת העומר כבכל שבתות הספירה. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית שמיני של פסח בשבת

'אדון עולם' בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'. הש"ץ פותח באמירת 'הגבור לנצח' ולא ב'הא בתעצומות'. את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'. בברכות קריאת שמע אומרים את הפיוטים של שבת חול המועד. אומרים יוצר 'אהוביך אהבוד', אופן 'דודי שליט'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אלה וכאלה', גאולה 'ברח דודי אל שאנן' (פיוטים אלה נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא. בכמה מחזורים נדפסו בתחתית עמודי פיוטי שביעי של פסח). בחזרת הש"ץ אומרים קרובות של שביעי של פסח 'אותותיך ראינו' (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

שמיני של פסח בחוץ לארץ

בפיטו 'אילי הצדק ידועים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'שם יקרא', פותח הש"ץ ב'ציון יקנא', ואומר עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים. בסילוק 'חסדי ה' אוכר', הקטע באמצע הסילוק המתחיל 'חסדי ה' כי לא תמנו', שובש מאוד בידי הצנזורה. נוסח הפייטן מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מעריבים וקרובות'.

אין אומרים תחינות בברכת כהנים מחמת השבת. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'.

לפני הוצאת ספרי התורה קוראים שיר השירים בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר קריאת המגילה, קדיש יתום.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. בהוצאתם בשבת אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבונו של עולם' ('רבו העולם').

שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו.

הרב הוא חיוב לעלות לתורה וגם מכבדים אותו בגלילת ספר שני משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'. קדיש שאחר קריאת התורה בניגון 'אדיר הוא'. אין מזכירים נשמות.

'מתנת יד' ומוסף שמיני של פסח בשבת

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה, ובשבת מתחיל מ'יקום פורקן'. בסוף 'מי שברך' לקהל של שבת לפני המילים 'עם כל ישראל אחיהם', מוסיף הש"ץ: 'ויזכם לעלות לרגל'.

לאחר 'מי שברך' לקהל מברכים עבור 'מתנת יד' כפי הסדר המפורט בלוח המקביל לבני ארץ ישראל במנהגי שביעי של פסח.

'אשרי' תחילתו וסופו, וכן הכנסת ספרי התורה בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים: **זֶה קֶרְבֵּן שְׁבֵת וְקֶרְבֵּן יוֹם חַג הַפְּסוּחִים כְּאָמֹר.**

בחזרת הש"ץ, אומר הש"ץ את שתי הברכות הראשונות והקדושה – בניגון שבת; 'לדור ודור' עד סוף העמידה – בניגון יום טוב (מלבד הקטעים 'וביום השבת' ו'ישמחו' שנאמרים בניגון שבת).

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'מתנת יד'. אין אומרים תחינות בברכת כהנים מחמת השבת. קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה דשמיני של פסח בשבת

'אשרי' ו'ובא לציון' וחצי הקדיש שאחריהם נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה – בניגון יום חול.

שמיני של פסח בחוץ לארץ

שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון שבת; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

מוצאי פסח ושבת

מזמרים 'לדוד ברוך' ולמנצח בנגינות'. מאריכים ביותר ב'והוא רחום' ו'ברכו', ומכניס אותו: 'ברכו של חמץ' ('חמצדיגען ברכו').

סופרים העומר ואחר כך אומרים 'ויתן לך'.

מבדילים בבית הכנסת כבכל מוצאי שבת.

אסרו חג של פסח

אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

פרשת קדושים בארץ ישראל / אחרי מות בחוץ לארץ

'לכה דודי' נאמר בניגוני שבתות רגילות ולא בניגון ספירה. בשחרית אין אומרים 'זולת'. מחציתו הראשונה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד לחודש ניסן, ומחציתו השניה – בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.

בחוץ לארץ: הקריאה למפטיר מתחילה מ'ושמרתם אתם'.

מפטירים 'ויאמר לו יהנתן'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אייר יהיה למחר ביום הראשון וביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון 'הלכה ותוספות' או בניגון 'לכה דודי' של שבתות הספירה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.

בחוץ לארץ: במנחה קורא הכהן עד 'אני ה' אלהיכם' שלפני 'אל תפנו'.

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

אחר מנחה מתחילים לשנות פרקי אבות, ובשבת זו שונים פרק ראשון.

פרקי אבות

בשבתות בין פסח ושבעות שונים מידי שבת אחר מנחה פרק אחד; בין שבעות וי"ז בתמוז שונים מידי שבת שני פרקים. אחר י"ז בתמוז אין שונים פרקים כלל. לאחר הפרקים אומרים קדיש יתום.

אייר

ראש חודש אייר

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות, כולל בערבית של מוצאי שבת. בעל 'יארצייט' עובר.

בערבית ליל ראשון של ראש חודש זה מאריכים ב'הוא רחום' ו'ברכו' כבכל מוצאי שבת. אך בליל שני של ראש חודש זה מאריכים רק באמירת 'ברכו' ולא באמירת 'הוא רחום'.
בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'עלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

בשחרית של שני ימי ראש חודש 'אדון עולם' בניגון מיוחד ומאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה, וממשיך בניגון יום חול.

תקופת האבלות

מנהגי אבלות של ימי הספירה מתחילים ביום ב' באייר ונמשכים עד יום ערב שבועות, ולא עד בכלל, בהפסקת יום ל"ג בעומר.

נישואין בימי הספירה אסורים עד ערב שבועות, מלבד ראש חודש אייר ובי"ח בו הוא ל"ג בעומר.

פרשת אמור בארץ ישראל / קדושים בחוץ לארץ

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אזכרך דודי', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה.

בחוץ לארץ: מפטירים 'הלוא כבני'.

ב'מי שברך' של קהל, אחר 'וצדקה לעניים', מוסיפים את המילים: 'וכל מי שיתענה שני וחמישי ושני'.

אחר מנחה שונים פרק ב' של אבות.

תענית בה"ב

תעניות בה"ב של אייר מנהגן כמו בתעניות בה"ב של חודש מרחשון.

פרשת בהר בארץ ישראל / אמור בחוץ לארץ

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. **בארץ ישראל**: אומרים זולת 'אחרי נמכר'. **בחוץ לארץ**: אומרים זולת 'אתה אלהים'. תחילתה וסופה נאמרים בנעימה.

בארץ ישראל: קריאת ההפטרה מסתיימת ב'פלא כל דבר'.

אחר מנחה שונים פרק ג' של אבות.

פסח שני

אומרים תחנון כרגיל.

ל"ג בעומר

בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה שלפניו ובמנחה בו ביום אומרים. יש שנהגו שאין האבל עובר לפני התיבה בכל תפילות ל"ג בעומר אף לא ל'אשרי' ול'מנצח'. על 'יארציט' עובר. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ק 'א' ארך אפים', בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומר אחריו. ל"ג בעומר הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם, ואוכלים ושותים מעט יותר לשמחת היום. נמנעים מלהשתתף בהילולות לציון פטירת רשב"י ושאר צדיקי עולם.

פרשת בחוקתי בארץ ישראל

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אתה אלהים', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזה הלשון: "יעמוד מי שירצה". בתוכחה הקורא מנמיד את קולו מהפסוק 'ואם לא תשמעו' עד 'ואז ירצו את עונם' ומרים את קולו בפסוק 'וזכרתי', מנמיד בפסוק 'הארץ' ומרים מ'ואף גם זאת' עד סופה של התוכחה. אחרי עלייתו, עושים לו 'מי שברך' בנוסח מיוחד בנוסף ל'מי שברך' הרגיל, ובשניהם מזכירים אותו בשמו. בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: "חֶזֶק וְנִתְחַזֵּק", כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' י' יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו. קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השניה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר. הקריאה למפטייר מתחילה מ'וכל מעשר בקר'. אחר מנחה שונים פרק ד' של אבות.

פרשת בהר בחוץ לארץ

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אחרי נמכר', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. קריאת ההפטרה מסתיימת ב'פלא כל דבר'. אחר מנחה שונים פרק ד' של אבות.

פרשת במדבר בארץ ישראל / בחוקתי בחוץ לארץ

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אלהים אל דמי לך', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. **בחון לארץ**: סדר קריאת התוכחה סיום הספר והמפטייר הוא כפי שנרשם לעיל לבני ארץ ישראל. מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש, ובחון לארץ גם מחמת סיום הספר.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ך נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש סיון יהיה ביום השלישי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ך חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.
בארץ ישראל: במנחה קריאת התורה מסתיימת ב'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'.
 אחר מנחה שונים פרק ה' של אבות.

סיון

ראש חודש סיון

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארצי'ט עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
 בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.
 'אדון עולם' בניגון מיוחד.
 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות').
 אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).
 בחזרת הש"ך של מוסף, הש"ך אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון שבועות, וממשיך בניגון יום חול.

בין ראש חודש סיון לשבועות

יש שנהגו שאין אָבֶל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל 'ארצי'ט עובר. מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון של מוצאי שבת. אין אומרים תחנון.
 ביום ה' לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ך 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

עשבים ואילנות

לקראת יום טוב של שבועות, מקשטים את בית הכנסת בעשבים ומעמידים בו ענפי אילנות סרק. ילדים קולעים מחרוזות בשלל צבעים מפרחים ריחניים (שנלקטו ממקומות שאין בהם חשש גזל), מעטרים בס את ארון הקודש והבימה ומקשטים בס את פתחי בית הכנסת ובתי המגורים. לעיטור ספרי התורה יש הקולעים כתרים מפרחים צבעוניים ומניחים אותם על ספרי התורה במקום כתרי הכסף ורימוני הכסף.
 רבותינו הקפידו שלא לבטל מנהג קדמונים זה, לשמחת הרגל ולכבוד התורה.

שבת לפני שבועות – 'שווארץ שבת' – פרשת נשא בארץ ישראל / במדבר בחוץ לארץ
 (שבת זכרון קהילות אשכנז שחרבו בגזירות תתנ"ו)

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בניעימה ידועה, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת. הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד, וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח'. נוסח 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בניעימה, אך מסיימו בניגון שבת, זולת 'אהים באזינו' בניגונה המיוחד.

בארץ ישראל: כהן קורא עד 'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'. רביעי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת ברכת כהנים שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב. בברכת כהנים, הקורא מאריך בניגונה במילים 'אמור להם' וקורא את שלושת הפסוקים של הברכה בהרמת קול. לאחר אמירת 'יקום פורקן' מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבדך'. תחילה קורא הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן מתחיל את ההזכרה המיוחדת לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר. אם ארוכה מאוד רשימת הזכרות, יש המחלקים את קריאת הזכרות, דהיינו שמלבד הש"ץ אומר אחר עמו על הבימה חלק מסדר ההזכרה בזמן שהש"ץ אומר את חלקו. בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שבירך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'.

אחרי 'אשרי' עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בניעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומר עמו בלחש. הנוסח הנכון הוא: וַיִּקְוּם בְּיַמֵּינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׁפִיף. (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'יהללו' בניגון שבו מסיימין לומר 'אב הרחמים'. במוסף יש האומרים את הקדושה בניגון, כדי להבדיל בין שבת זו לשבת חזון. קדיש 'תתקבל' – בניגון נבחר.

בתוך לארץ: במנחה קריאת התורה מסתיימת ב'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'. אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אחר מנחה שונים פרק ו' של אבות.

נוסחי תפילה בחג

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: 'וישמחו בך ישראל אוהבי שמך'.

במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שְׁנַשְׁתַּלְתָּה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן', הנוסח הוא: שׁוֹבָה עֲלֵינוּ (ולא 'אלינו').

בחזרת הש"ץ של מוסף הנוסח הוא: וְתַעֲרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירְתֵּנוּ (ולא 'ותערב עליך'), וכן הֶשֶׁב שְׂכִינְתֶּךָ לְצִוּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל שבועות שחל במוצאי שבת

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אחר צאת הכוכבים מחלפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג. אומרים מערבות 'וירד אביר'. (כל פיוטי שבועות דידן של יום א' הם גם במחזורי פולין-ליטא).

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.

בעמידה אומרים 'ותודיענו'. הנוסח הוא: 'לעשות בהם חקי רצונך', וכוליה, 'ותבדילנו ה' אלינו', וכוליה.

קידוש לפני 'עלינו' בסדר יקנה"ז.

'יגדל' בניגון יום טוב.

תיקון ליל שבועות – 'שבועות לערנען'

נעורים כל הלילה ולומדים בחבורה את סדר 'תיקון ליל שבועות'.
ילדים גדולים משתתפים בלימוד זה.

בני החבורה יושבים סביב שולחן ובראשם הרב. כל אחד מהנוכחים, לסירוגין לפי סדר הישיבה, קורא בקול רם קטע מהתיקון, ושאר בני החבורה אומרים עמו בלחש. כשגמר הראשון את הקטע שלו, מתחיל היושב לימינו בקריאת הקטע הבא. וכן הלאה עד הסוף. הואיל והקטעים מרובים הם, חוזר כל אחד לקרוא בהגיע תורו כמה פעמים.

חלק התורה נקרא בטעמי המקרא, חלק הנביאים – בנגינת ההפטרה, חלק התהלים – בניגון אמירת תהלים בציבור, חלק המגילות – בניגון, שאר הכתובים – בנגינת ההפטרה (מלבד איוב ומשלי שאין לנו בהם מסורת נגינה), וחלק המשניות – בניגון לימוד תורה שבעל פה.

באמירת עשרת הדברות נוהגים לעמוד, ויש המקדימים לעמוד כמה פסוקים לפני כן, שלא להבדיל בין דברי תורה.

אָבֵל אומר קדיש יתום בסיום התורה, וכן בנביאים וכן בכתובים. אחר גמר כל סדר משה סדרי משנה אומרים 'רבי חנניא בן עקשיא' וקדיש דרבנן, וכן אחר גמר כל חלק נוסף בסדר הלימוד, כפי שמצויין בספרי תיקון ליל שבועות.

בארץ ישראל: במגילת רות יש האומרים רק את שלושת הפסוקים הראשונים ושלושת הפסוקים האחרונים, מפני שבארץ ישראל קוראים את כולה בשחרית.

פסוקי מגילת איכה נאמרים בלחש. מזמורי התהלים נאמרים לסירוגין פסוק בפסוק.

יש מרבתינו שנמנעו מלומר את התחינות הקבילות והתפילה על תיקון כרת שבסוף הלימוד.

בכמה קהילות בגמר הלימוד נהגו לומר 'יגדלו' ו'אדון עולם' בנגונים מיוחדים.

במהלך הלימוד עומדים לרשות הלומדים מאכלים ומשקאות. יש העורכים הפסקה להגשתם בין לימוד תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

שחרית של שבועות

'אדון עולם' נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'.

אחד המתפללים אשר ישן בלילה אומר את הברכות בקול רם מ'על נטילת ידיים' עד 'גומל חסדים טובים' וגם את ברכות התורה, ומכוין להוציא את המכוונים לצאת.

'ברוך שאמר' נאמר בניגון יום טוב.

ש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הא' בתעצומות'.

בארץ ישראל: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

בחוף לארץ: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון תחילת 'אקדמות' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

אומרים יוצר 'אדון אמנני'; אופן 'ועתה בנינים'; נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנכי שמעת'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אורח חיים' (במחזורי פולין-ליטא הן הקרובות לשחרית יום ב' דשבועות). אומרים 'א' נא'.

בסדר 'אלוף מסובל' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. הקטע המתחיל 'תעתועים המה' שובש מאוד בידי הצנזורה, נוסח הפייטן ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד וכן בספר 'מעריבים וקרובות'. בקטע האחרון, 'שכן רעך', פותח

הש"ץ ב'קרוץ מחמר', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים.
 בסוף הסילוק הש"ץ מתחיל בנעימה מ'חילי מעלה'.
 ברכת כהנים של שחרית, נאמרת בניגון תחילת 'אקדמות'.

בחוף לארץ	בארץ ישראל
הלל	הלל ומגילה
פסוקי 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון תחילת 'אקדמות'. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'. לפני הוצאת ספרי התורה קוראים מגילת 'רות' בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה אומרים קדיש יתום.	

אקדמות וקריאת התורה

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.
 יש נוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').
בארץ ישראל: שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.
 'אקדמות' אומרים אחר קריאת פסוק ראשון בתורה. בעת אמירת 'אקדמות' מכסים את ספר התורה. העולה לתורה אינו אומר 'אקדמות' כלל, לא את תרוזי הש"ץ ולא את תרוזי הציבור, משום הפסק ברכה שלו. על פי גדולי פוסקי אשכנז ראוי לקורא בתורה להמנע מלומר 'אקדמות' בעצמו ולהניח לאיש זולתו לאומרו, שהוא כדמות המתורגמן.
 רביעי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת עשרת הדברות שבה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב או תלמיד חכם אחר.
 אין אומרים 'ארכין'.
 נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.
 עשרת הדברות קוראים בטעם עליון. כשאומר הקורא את המלה 'לאמר' שלפניהן, מאריך בנגינה, פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בנגינה בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו: 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'ויקדשהו', 'לך', 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שקר').
 חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'.
 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
 להפטר 'מרכבה דיחזקאל' קוראים את הרב או תלמיד חכם אחר (בארץ ישראל הרב הוא חיוב לעלות לתורה גם משום 'מי שברך' של 'מתנת יד').

בארץ ישראל

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'. מכבדים את הרב בגלילת ספר שני משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

בארץ ישראל

מתנת יד

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה. לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוחז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוחז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוֹת שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).
אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים לאומרו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'.
הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

מוסף של שבועות

בחזרת הש"ץ אומרים את אזהרות 'אתה הנחלת'.
אחר האזהרות הש"ץ אומר 'אז שש מאות' בניגון 'בראש השנה יכתוב'.
ברכת כהנים **בארץ ישראל**: בניגון 'מתנת יד'; **בחוץ לארץ**: בניגון תחילת 'אקדמות'.
קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, ושתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בחוץ לארץ

ליל שני של שבועות

שרים 'מה טובו לפני ברכו'.
אומרים מערבות 'אֱלֹהִים ה'' (רק במחזורי אשכנז המובהקים).
בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אשריך ישראל'.
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
קידוש עם ברכת 'שהחינו'. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית יום שני של שבועות

'אדון עולם' נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'.
הש"ץ מתחיל בנעימת יום טוב באמירת 'הל' בתעצומות'.
את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי קדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.
אומרים יוצר 'אילת אהבים', אופן 'ועתה בניס'. נוסח 'אמת וציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנכי גדול בנועדים' (במחזורי אשכנז המובהקים).

בחוף לארץ

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ארץ מטה ורעשה' (במחזורי פולין-ליטא הן הקרובות לשחרית א' דשבועות).
אומרים 'א' נא'.

בסדר המתחיל 'ובכן ה' קנני ראשית דרכו', השמיטו המדפיסים כמה שורות בקטעים המתחילים באותיות עי"ן עד רי"ש. נוסח הפיוט המלא מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.
ברכת כהנים בניגון תחילת 'אקדמות'.

פסוקי 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון תחילת 'אקדמות'. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'.

מגילה וקריאת התורה

לפני הוצאת ספרי התורה קוראים מגילת 'רות' בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'.
ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה אומרים קדיש יתום.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.

יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').

שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'.

הרב הוא חיוב לעלות לתורה משום 'מי שברך' של 'מתנת יד', ולכן אף מכבדים אותו בגלילת ספר שני.
בהפטרה אין אומרים 'יעיב פתגם'.

אומרים 'מי שברך' של 'מתנת יד', כפי הסדר המפורט בקטע המקביל לבני ארץ ישראל ביום ראשון של שבועות.

הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

מוסף יום שני של שבועות

בחזרת הש"ץ אומרים את האזהרות 'אזהרת ראשית'. אחר האזהרות אומר הש"ץ 'אז שש מאות' בניגון 'בראש השנה יכתבו'.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'מתנת יד'.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מוצאי יום טוב

אין אומרים 'לדוד ברוך' אך מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. מבדילים לפני 'עלינו'.

אסרו חג של שבועות

יש שנהגו שאין אבֵּל עובר לפני התיבה בכל תפילות אסרו חג מפני שאין אומרים בו תחנון ו'למנצח'. בעל 'ארציט' עובר.

בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.
בארץ ישראל: לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ק 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

ימי התשלומים

למחרת אסרו חג עד סוף ימי התשלומים אומרים תחנון (ו'צדקתך' במנחה של שבת).

פרשת בהעלתך בארץ ישראל / נשא בחוץ לארץ

בארץ ישראל: את פסוקי המסעות קוראים בניגון מיוחד. חמישי קורא עד 'ויסעו', ששי – עד 'את רוחו עליהם'.

בחוץ לארץ: כהן קורא עד 'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'. רביעי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת ברכת כהנים שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב. בברכת כהנים, הקורא מאריך בנגינה במילים 'אמור להם' וקורא את שלושת הפסוקים של הברכה בהרמת קול. במנחה אומרים 'צדקתך'. אחר מנחה שונים פרקים א'-ב' של אבות.

פרשת שלח בארץ ישראל / בהעלתך בחוץ לארץ

בארץ ישראל: לוי קורא עד 'יכל נוכל לה', שלישי – עד 'מאד מאד', רביעי – עד 'את כל הארץ', חמישי – עד 'ריח ניחח לה', ששי – עד 'הגר אתכם'.

בחוץ לארץ: את פסוקי המסעות קוראים בניגון מיוחד. חמישי קורא עד 'ויסעו', ששי – עד 'את רוחו עליהם'. אחר מנחה שונים פרקים ג'-ד' של אבות.

פרשת קרח בארץ ישראל / שלח בחוץ לארץ

בארץ ישראל: שלישי קורא עד 'ביד משה לו'.

בחוץ לארץ: לוי קורא עד 'יכל נוכל לה', שלישי – עד 'מאד מאד', רביעי – עד 'את כל הארץ', חמישי – עד 'ריח ניחח לה', ששי – עד 'הגר אתכם'.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ק נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש תמוז יהיה ביום הרביעי וביום החמישי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ק חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

בארץ ישראל: במנחה לוי קורא עד 'לחוקת עולם'.

אחר מנחה שונים פרקים ה'-ו' של אבות.

תמוז

ראש חודש תמוז

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת חוקת בארץ ישראל / קרח בחוץ לארץ

בחוץ לארץ: שלישי קורא עד 'ביד משה לו' ובמנחה לוי קורא עד 'לחוקת עולם' אחר מנחה שונים פרקים א'-ב' של אבות.

פרשת בלק בארץ ישראל / חוקת בחוץ לארץ

אחר מנחה שונים פרקים ג'-ד' של אבות.

פרשת פינחס בארץ ישראל / בלק בחוץ לארץ

אין אומרים 'זולת' בשבת זו.

אחר מנחה שונים פרקים ה'-ו' של אבות.

תענית שבעה עשר בתמוז

ביום זה מתחיל הש"ץ לנגן את ניגוני התפילה המיוחדים לימי בין המצרים (ראה להלן).

עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.

את הפזמון 'שעה נאסר' אומר הש"ץ בנעימה מיוחדת. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את הקטע הראשון בקול רם ובנעימה.

לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש מקומות שהש"ץ מסיימו בניגון "שומע תפלה".

'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומר אחריו.

במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".

'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.

בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.

אין אומרים 'אבינו מלכנו', ולא 'שומר ישראל'.

בין המצרים

הש"ץ אומר 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי חול של בין המצרים, והניגון יורד במילים: 'ה' לי ולא אירא', וכן יורד הניגון במילים 'על נטילת ידים', 'מלך מהולל בתשבחות', 'אמן ואמן'. את המילים 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' אומר בניגון טעמי איכה. בחזרת הש"ץ של שחרית ומנחה יורד הניגון במילים: 'מגן אברהם', 'מחיה המתים', 'וקרא זה אל זה ואמר', 'לעומתם ברוך יאמרו'. את ברכת 'ולירושלים עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה – בניגון טעמי איכה. גם בסוף שלוש הברכות האחרונות יורד הניגון, אולם במלה אחרונה של רצה ו'שים שלום' דהיינו 'לציון' ו'בשלום', הניגון שוב עולה. בשני וחמישי, אחר נפילת אפים באמירת 'השם אלהי ישראל', את הקטעים הנאמרים בקול מסיימים בניגון יורד. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומרו אחריו. סוף חצי קדיש שאחר קריאת התורה מסתיים בניגון יורד. במנחה של ערב שבת וערב ראש חודש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה.

פרשת מטות בארץ ישראל / פינחס בחוץ לארץ

לכה דודי' נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל. הש"ץ אומר בנעימת עצב ידועה 'על הראשונים' עד 'זולתך', אומרים זולת 'אל א' חי ארנן', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. החרוז החוזר הוא 'אל תחרש א', (ולא 'אל דמי לך').

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. **בארץ ישראל:** הקריאה למפטיר מתחילה מ'ויתן משה'.

מפטירים 'דברי ירמיהו', גם בחוץ לארץ. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אב יהיה ביום הששי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף: 'אחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו בניגון 'אלי ציון' וממשיך בו בתחילת 'אשרי'. משבת זו והלאה, אין שונים פרקי אבות אחר מנחה.

מנחם אב

ערב ראש חודש אב

במנחה של ערב ראש חודש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה.

ראש חודש אב

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.

נעימת התפילה בשחרית ומנחה היא כבכל ימות השנה, בלא ניגוני ימי בין המצרים. יש שנהגו לומר 'אדון עולם' בניגון ימים נוראים, עם ירידת הניגון בסוף כל חרוז שני. 'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אלי ציון'.

חצי קדיש אחרי קריאת התורה בניגון המיוחד לשבת חזון ולראש חודש אב. באותו ניגון אומר הש"ץ במוסף את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' ומשם ממשיך בניגון יום חול. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

פרשת מסעי בארץ ישראל / מטות-מסעי בחוץ לארץ

לובשים בגדי שבת כבכל שבתות השנה.

'לכה דודי' נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים.

בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל הש"ץ אומר בנעימת עצב ידועה 'על הראשונים' עד 'זולתך', אומרים זולת 'אריות הדיוח', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה.

בארץ ישראל: כהן קורא עד 'יחנו שם'.

בחוץ לארץ: כהן קורא עד 'בית אביה'.

את פסוקי המסעות קוראים בניגון מיוחד.

בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב, יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השניה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר. הקריאה למפטיר מתחילה מ'כאשר'.

במוצאי שבת מבדילים בבית הכנסת ואף נותנים לנערים לשתות כבכל מוצאי שבת, ואם אין שם קטן ישתה המבדיל בעצמו (כדעת רבותינו שהמבדיל בביתו שותה את היין, ולא מחזר אחר קטן). 'שיר המעלות' אחרי הבדלה נאמר בלי ניגון.

שבת חזון – 'שווארץ שבת'

לובשים בגד חול בשבת חזון כדי לעשות היכר לאלבות, והקפידו על כך גדולי הפוסקים רבותינו שבאשכנז. אם בלבוש חליפה של חול כבר נעשה היכר, ניתן ללבוש את כל השאר – כובע, חולצה, נעלים – של שבת. 'לכה דודי' נאמר בניגון 'אלי ציון', וממשיכים בה באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' ו'ה' מלך'. הפסוק האחרון, 'עדותיך נאמנו', נאמר בניגון שבת.

יש נוהגים שש"ץ אומר 'מגן אבות' בניגון עצוב מיוחד.

בשחרית אומרים 'אדון עולם' בניגון יום הכפורים, אלא שכל חרוז שני מסתיים בירידת ניגון. 'ברוך שאמר' נאמר בניגון פשוט. אין מאריכים ב'הכל יודוך' וב'א' אדון' אלא אומרים את הכל באמירת סירוגין. הש"ץ אומר את הקטע מ'לא אשר שבת' עד 'ביום שבת קדש' בניגון מיוחד של עצב, וב'שמך ה' אלהינו' חוזר לניגון שבת.

לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בנעימה ידועה, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת. הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח'.

נוסח ברכת 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בנעימה אך מסיימו בניגון שבת, ומתחיל זולת 'אהים באזנינו' בניגונה המיוחד.

בקריאת התורה מתחילים לקרוא ללוי מהפסוק 'איכה אשא', בניגון הרגיל ולא בניגון איכה. חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לראש חודש אב ולשבת חזון.

הרב קורא את ההפטרה בניגון 'איכה', ומהפסוק 'לכן נאם האדון' עד סוף ההפטרה אומר בניגון טעמי ההפטרה. את הפסוק האחרון של ההפטרה אומר הקהל בקול רם, ואחר כך המפטיח.

לאחר אמירת 'יקום פורקן', מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבוך'. תחילה קורא הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן מתחיל את ההזכרה המיוחדת לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר. אם ארוכה מאוד רשימת ההזכרות, יש המחלקים את קריאת ההזכרות, דהיינו שמלבד הש"ץ אומר אחר עמו על הבימה חלק מסדר ההזכרה בזמן שהש"ץ אומר את חלקו.

בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שבירך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'. אחרי 'אשרי' עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בנעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומר עמו בלחש. הנוסח הנכון הוא: וַיְקוּם בְּיָמֵינוּ לְשִׁינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׂפוּךְ (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'הללו' בניגון שבו מסיימן לומר 'אב הרחמים'.

במוסף אין אומרים את הקדושה בניגון מלבד המילים 'והוא ישמענו' עד 'כתוב לאמר', שאומר הש"ץ בניגון חצי הקדיש שאחר קריאת התורה של שבת זו.

מנחה וסעודה שלישית בשבת חזון

במנחה אין אומרים 'צדקתך', אף על פי כן אין אומרים את סופו של קדיש שלם בניגון נבחר. אף שבכל שבתות השנה הקפידו רבותינו להקדים סעודה שלישית לתפילת מנחה, בשבת זו יש מהם שהנהיגו להקדים מנחה ולסעוד אחריה, כדי לצאת חובת סעודה המפסקת באותה סעודה, ויש מרבותינו שגם בשבת זו נהגו בסעודה שלישית לפני מנחה ובה יצאו ידי חובת סעודה המפסקת.

מוצאי שבת – ליל תענית תשעה באב

חולצים מנעלים אחר 'ברכו', והש"ץ חולץ לפני 'ברכו'. בדורות האחרונים נהגו להכין נעלי תשעה באב מערב שבת בחדר הסמוך לבית הכנסת. כיום במקומות שמאחרים את תפילת ערבית יש האומרים 'ברוך המבדיל' אחר צאת הכוכבים וחולצים מנעליהם לפני לכתם לבית הכנסת.

אין אומרים 'לדוד ברוך' ולמנצח בנגינות.

אחר 'ברכו', מהפכים את הפרוכת, המפות והמכסאות (ואין מסירים אותם), ומסירים את החלק העליון והנפרד של הפרוכת ('כפורת').

יש שהקפידו שאב"ל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות תשעה באב.

ש"ץ מתפלל בלי עטיפת טלית.

מתפללים בקול נמוך דרך אבל, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאוד.

יש עומדים בתפילה עד קריאת 'איכה'.

בשמונה עשרה אומרים 'אתה חוננתנו'.

מכבים את הרוב המכריע של האורות, אבל רק על ידי מי שהבדיל בתפילה.

אחר שמונה עשרה אומרים קדיש שלם בלא 'תתקבל'. אין אומרים 'יהי נועם' ו'ויתן לך' ואין מבדילים.

לפני קריאת 'איכה' הש"ץ מברך בקול ברכת 'בורא מאורי האש', ויחידים מברכים לעצמם בלחש. יש המברכים בשוכם לביתם ומוציאים בה ידי חובה את בני ביתם.

הש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש, והקהל על הקרקע או על מושבים נמוכים.

אם הש"ץ קורא מתוך מגילה של קלף מברך עליה לפני הקריאה. בכל פרק ופרק מרים הש"ץ קולו יותר מקודמו.

כשמגיע הש"ץ לפסוק 'השיבנו' מקדים הקהל ואומר בקול רם, והש"ץ חוזר עליו, ואומר 'כי אם' עד 'עד מאד', וחוזר הקהל לומר את הפסוק 'השיבנו' ואחריו הש"ץ.
 ש"ץ אומר את הקינות בקול ובניגונים, והציבור אומרן עמו בקול נמוך.
 מדלגים את הקינה השניה, 'בליל זה יבכיון'.
 אחר הקינות עומדים ואומרים 'ואתה קדוש' בקול נמוך. קדיש שלם בלא 'תתקבל'. 'עלינו'.
 יוצאים מבית הכנסת בלי אמירת שלום. אין מברכים את הבנים במוצאי שבת זו.
 אחר ערבית מסירים את הכתרים והרימונים מעל ספרי התורה, ועוטפים במעיל שחור את ספר התורה שקוראים ממנו למחרת היום.

שחרית תענית תשעה באב

אחת מחמש ההשכמות.
 בשחרית אין מדליקים אור או נרות.
 התפילה כולה נאמרת בקול נמוך דרך אבלות, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאד. אין הש"ץ משמיע את ניגוני ימי בין המצרים.
 סדר ברכות השחר הוא כבכל יום ואין משמיטים מהן את ברכות 'שעשה לי כל צרכי' ו'עוטר ישראל'.
 אף הש"ץ אינו מתעטף בטלית.
 בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אאביך', והש"ץ אומר 'עננו'.
 הש"ץ אומר 'או"א ברכנו' אבל אין הכהנים עולים לדוכן.
 אחר חזרת הש"ץ, חצי קדיש. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים' בקול נמוך, והקהל חוזר ואומר אחריו.
 עולים לתורה בלא טלית, ומברכים את ברכת התורה בקול עצוב. לפני ברכת התורה מברכים בלחש את ברכת: 'ברוך דיין האמת', ויש המברכים אותה בשם ומלכות.
 קוראים בתורה בקול נמוך ועצוב בלא טעמים. אין מברכים את העולים ב'מי שברך', ואין הם אומרים 'ישר כח' למכבדם לעלות.
 לישראל קוראים לעלות לתורה בלא הזכרת שמו אלא בקריאה: 'עמוד מפטיר'.
 קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בנעימת עצב.
 את ההפטרה בשחרית קוראים בקול נמוך ועצוב בלא טעמים (אף לא בטעמי איכה), כמו בקריאת התורה.
 יושבים על הקרקע ואומרים קינות, והש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש.
 כל קינה וקינה נאמרת בקול מתחילתה ועד סופה, בניגונים נבחרים עצובים, על ידי אנשי הקהל, בזה אחר זה, כל אחד בתורו קינה אחת או יותר. יש קינות שיש להן ניגון מיוחד, והשאר בניגוני קינה רגילים.
 יש קהילות בהן הש"ץ מקונן את י"ז הקינות הראשונות.
 הקהל אומר כל קינה בקול נמוך יחד עם המקונן בקול רם.
 מדלגים את הקינה 'ארזי הלבנון', ואומרים במקומה 'אלי ציון' בניגונה הידוע, בשיבה.
 אחר 'אלי ציון' מתחילים לומר את הצינונים. הצינון השני נאמר על ידי החשוב שבקהל.
 בסוף הקינות אומרים את החרוז 'עד אנה בכיה'. הקינה 'אז בחטאנו' נאמרת בנגון 'אלי ציון'.
 ש"ץ עומד ואומר 'אשרי' ו'ובא לציון' (בלא הפסוק 'ואני זאת בריתי'), קדיש שלם בלא 'תתקבל'.
 אומרים 'קרבו גוים'. קדיש יתום. 'עלינו'. אין אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.
 אין קוראים 'איכה' בציבור.
 אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית קברות, מסבבים אותו, ואין מתפללים בו.
 אחרי שחרית, השמש מעביר את המעיל השחור לספר תורה שקוראים בו במנחה.

ברית מילה בתשעה באב

אם יש ברית מילה בתשעה באב, אחר גמר אמירת הקינות מדליקים את נרות המילה ומלים את התינוק.

מנחה תענית תשעה באב

מתעטפים בטלית ומניחים תפלין. ש"ץ וחשובי הקהל מברכים עליהם בקול רם. אומרים שיר של יום ו' שיר מזמור לאסף' שלא נאמרו בשחרית, ולאחריהם קדיש יתום, ופוחחים באמירת 'אשרי'. מעלים לתורה את שלושת עולי התורה של שחרית ומברכים אותם ב'מי שברך'. קוראים בתורה בטעמי המקרא הרגילים, והעולים לתורה מברכים את ברכותיה בניגון הרגיל של כל השנה.

לישראל קוראים לעלות לתורה בלא הזכרת שמו אלא בקריאה: 'יעמוד מפטיר'. אחרי קריאת התורה עוטפים את ספר התורה במעיל של כל השנה, ויש שעתה מחזירים את הכתרים והרימונים לספרי התורה.

אומרים 'נחם', 'עננו', 'שים שלום' במקום 'שלום רב', ו'רבון' של תענית. חזרת הש"ץ נאמרת בלי ניגוני ימי בין המצרים.

יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' ו'נחם' בניגון 'שומע תפלה'.

בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. קדיש 'תתקבל'.

אם אין מתפללים ערבית מיד אחרי מנחה, אומרים 'עלינו'.

מוצאי תענית תשעה באב

אם מתפללים ערבית לאחר צאת הכוכבים, מקדימים ואומרים 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש, כבכל מעריב בזמנו בחול.

לפני 'עלינו' מבדילים על הכוס בלבד, בלא נר ובשמים, וקטנים שותים את היין. לאחר תפילת ערבית מחזירים את הפרוכת והמכסאות.

המנהג הוא שאין מברכים ברכת הלבנה במוצאי תשעה באב, וממתנים בברכה לפחות עד לילה שאחריו. השנה אי אפשר להמתין לליל מוצאי שבת 'נחמו', כנהוג בשאר השנים, מפני שחל אחרי סוף זמן ברכת הלבנה. לפי רבותינו האוסרים בכל שנה לברך את הלבנה במוצאי תשעה באב מפני שעשירי באב הוא עדיין זמן שריפת בית המקדש, בשנה זו שליל מוצאי התענית חל ב"א באב, מותר לברך את הלבנה אלא שיש לאכול לפני ברכתה.

ט"ו באב

בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה שלפניו אומרים.

יש שנהגו שאין האבל עובר לפני התיבה בכל תפילות ט"ו באב אף לא ל'אשרי' ול'מנצח'. בעל 'ארצי' עובר.

ט"ו באב הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם, ואוכלים ושותים מעט יותר לשמחת היום.

פרשת ואתחנן – שבת נחמו

החל מליל שבת זו עד ליל שבת 'שובה' אומר הש"ץ את סוף הקדיש לפני העמידה, בניגון המסולסל, דמוי התקיעות, השברים והתרועה, המקובל בחצי הקדיש שלפני מוסף ימים נוראים.

בשחרית הש"ץ אומר את ברכת 'יוצר אור' עד סוף החרוז 'אור עולם' בניגון ימים נוראים. אומרים יוצר 'ארוממך אהי', אופן 'שאו מנחה' בניגון ידוע, נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמת משל היה'.
כהן קורא עד 'כלכם היום'.

רביעי נחשבת לעליה חשובה בגלל עשרת הדברות, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.
עד 'לאמר' קוראים בניגון רגילה.

את עשרת הדברות קוראים בציבור בטעם העליון, וביחיד – בטעם התחתון.
פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בניגון בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי הקלה' היינו כשאומר הקורא את המלה 'לאמר' שלפניה, מאריך בניגון, ובדברות עצמן מאריך במילים 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'השבת' השניה, 'לך' השניה, 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שוא').
חמישי קורא עד 'ובשעריך'.

מחציתו השניה של הקדיש אחר קריאת התורה נאמרת בניגון נבחר.
אין מזכירים נשמות.
בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם יוסיף'.
משבת זו עד חודש מרחשון של השנה הבאה אומרים קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במנחה הפסוק האחרון של קריאת שלישי 'ואכלת ושבעת' נקרא בהרמת קול.

פרשת עקב

בערבית לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי התקיעות.
בשחרית כהן קורא עד 'יחיה האדם', לוי – עד 'אשר נתן לך', שלישי – עד 'כאשר דבר ה' לך', רביעי – עד 'ובזרעך הנטויה', חמישי – עד 'לתת להם', ששי – עד 'חלב ודבש'.
הפסוק האחרון של קריאת לוי 'ואכלת ושבעת' נקרא בהרמת קול.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.
אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אלול יהיה ביום שבת קדש הבא עלינו לטובה ולמחרתו ביום הראשון". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליו, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרו באחד מניגוני הימים הנוראים, וממשיך בו בתחילת 'אשר'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.
במנחה, כהן קורא עד 'לפניכם היום'.

אלול

ימי חול ושבתות

בכל יום חול תוקעים שלוש פעמים תשר"ת אחר תפילת שחרית (או מוסף) ושוב אחר תפילת ערבית (ולא אחרי מנחה), ומפסיקים לתקוע שלושה ימים לפני ראש השנה.

ברוב השנים מתחילים לתקוע בשופר בבוקר יום א' דר"ח אלול (שבאותו בוקר עלה משה לקבל את הלוחות), אחר תפילת מוסף, ותוקעים שלוש פעמים תשר"ת. בשנה הזו, מחמת השבת, מתחילים לתקוע בליל שני של ראש חודש.

אין אומרים 'לדוד ה' אורי' אחרי התפילות.

בלילי שבתות אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. הש"ץ אומר את סוף הקדיש לפני העמידה בניגון הנהוג מאז שבת 'נחמו' ועד שבת 'שובה'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים. במוצאי שבתות אומרים 'הוא רחום' ו'ברכו' בניגון מיוחד לחודש אלול.

פרשת ראה – יום ראשון של ראש חודש אלול

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה אלא שסוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי התקיעות. לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'יעלה ויבא'.

בשחרית 'בפי ישרים' נאמר בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר של שבת וראש חודש 'אהינו אלים אמת', אופן 'לך אלים' בניגון, נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמונתך אמת'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני ימים נוראים כגון 'אדר והוד' או 'אבינו מלכנו כתבנו'.

חצי הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה, או באחד מניגוני ימים נוראים.

ה'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. מפטירים 'השמים כסאי'.

בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זֶה קָרְבַּן שֶׁבֶת וְקָרְבַּן רֵאשִׁי חֹדֶשׁ כְּאָמֹר.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

בסוף קדושה של מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'ה' הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', ומ'קרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' ממשיך בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, 'אהינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – באחד מניגוני הימים הנוראים, 'כי בעמד' עד סוף העמידה – בניגון שבת.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות, והיינו גם בערבית של מוצאי שבת. בעל 'ארציט' עובר.

במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.

מחמת השבת מתחילים לתקוע בליל זה של ראש חודש.

יום שני של ראש חודש אלול

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבתות השנה, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון ימים נוראים כגון 'אדר והוד' או 'אבינו מלכנו כתבנו'.
 חצי הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה, או באחד
 מניגוני ימים נוראים, ובאותו ניגון אומר הש"ץ במוסף את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' ומשם
 ממשיך בניגון יום חול.
 אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
 במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בחודש העיבור עצמו אדר שני).

פרשת שופטים

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי
 התקיעות.
 קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.
 במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

פרשת כי תצא

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי
 התקיעות.
 אחר הפטרת 'רני עקרה' מוסיפים את הפטרת 'עניה סוערה' שנדחתה בפרשת ראה מפני הפטרת
 'השמים כסאי'.
 קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.
 בקריאת התורה של מנחה הפסוק 'השקיפה' בסוף הקריאה, נקרא בהרמת קול.
 במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

פרשת כי תבא

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי
 התקיעות.
 הפסוק 'השקיפה' בסוף קריאת הלוי נקרא בהרמת קול.
 רביעי קורא עד 'באר היטב', חמישי – עד 'ברוך טנאך ומשאריתך'.
 לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזה הלשון: "יעמוד מי שירצה".
 בתוכחה, הקורא מנמיך את קולו מהפסוק 'והיה אם לא תשמע' עד 'בספר הזה', ומגביה את קולו
 מ'ליראה' עד 'את ה' אלהיך', מנמיך את קולו עד 'ואין קנה' ומגביה את קולו בפסוק האחרון 'אלה דברי
 הברית'.
 אחרי עלייתו, מברכים אותו ב'מי שברך' בנוסח מיוחד בנוסף ל'מי שברך' הרגיל, ובשניהם מזכירים אותו
 בשמו.
 קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.
 בקריאת התורה של מנחה, הפסוק האחרון 'הנסתרת' נקרא בהרמת קול.
 'והוא רחום' בערבית של מוצאי שבת מנגן הש"ץ בניגון של חצי קדיש שלפני מוסף ימים נוראים,
 ומאריכים בו ביותר.

סליחות

הש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה ערבית שלפניהן ושחרית שאחריהן, אך לא למנחה.

אָבֵל ובעל 'ארצי' יכלים לעבור לפני התיבה בימי הסליחות שלפני ראש השנה, ברם אָבֵל אינו הש"ן בעשרת ימי תשובה.

סדר הסליחות הוא של מנהג אשכנז הגדול (פפד"מ ובנותיה).

אין אומרים סליחות בלילה לפני השינה, אף לא בלילה הראשון שאומרים בו 'במוצאי מנוחה', אלא משכימים בבוקר לסליחות, ובמידת האפשר לפני עלות השחר.

פותחים באמירת 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי הסליחות, וממשיכים באמירת 'לך ה' הצדקה'.

חצי קדיש נאמר בניגון יום חול, בגמר 'א' ארך אפים' וי"ג מידות.

מקפידים לומר את פסוקי ההקדמה של כל סליחה וסליחה, וש"ן מסיים אמירתם בניגון מיוחד החל מ'כי לא על צדקתינו' עד 'ועל עמך'.

לפזמונים יש ניגונים קבועים, הרבה מהם נאמרים בניגון של פזמון היום הראשון 'במוצאי מנוחה'. ביום ד' ויום ו' של סליחות ניגון הפזמון הוא של 'מלאכי רחמים'.

כל פזמון נאמר בקול רם על ידי הש"ן בנעימתו. בגמר אמירת הבית הראשון, חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ן ממשיך בניגון לומר את שאר הבתים, והקהל עמו בקול נמוך. לפי המנהג הישן בכל פזמון הנאמר בימי סליחות ותעניות מוסיפים אחר כל קטע את החרוז החוזר, שבדפוס רעדלהיים נדפס רק בבית הראשון ובבית האחרון, כגון בפזמון יום א' 'במוצאי מנוחה', מוסיפים בכל בית את החרוז החוזר: 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה'. ויש שאינם מוסיפים את החרוז הזה שנשמט על ידי המדפיסים. בסוף הפזמון חוזר הקהל לומר את כל הבית הראשון בקול רם ובנעימה.

לפיוטי 'עקדה' ו'חטאנו' יש ניגונים קבועים מיוחדים.

את נוסח 'או"א תבא לפניך' שבהקדמת הוידוי אומר הש"ן כולו בניגון, והקהל עמו. בהמשך ההקדמה אומרים 'שאינו' (ולא אנחנו) עזי פנים.

הוידוי 'אשמנו בגדנו' נאמר בימי הסליחות שלוש פעמים ובלחש.

החרוזים של 'עננו', לפחות בחלקם האחרון, נאמרים על ידי הש"ן בניגון מיוחד, והקהל עונה: 'עננו' על כל אחד מהם, היינו שהש"ן אומר 'עננו השם', והקהל אומר: 'עננו', וכן בשאר החרוזים. יש המקפידים על כך גם בפיוט 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה', שהקהל משיב: 'הוא יעננו'.

אחר נפילת אפים הש"ן והקהל ממשיכים לשבת עד 'ואנחנו לא נדע מה נעשה'.

'מחי ומסי' נאמר בניגון מיוחד. 'מכניסי רחמים' נאמר כולו בניגון נבחר. 'מרן דבשימא' וכן 'שומר ישראל' נאמרים בניגון 'אדר והוד'.

אם החלו הסליחות לפני עלות השחר, ונסתיימו אחר עלות השחר, הקהל הולך ליטול את ידיו בגמר הסליחות.

כשמתחילים את הסליחות לפני זמן ציצית והש"ן מעוטף בטלית שאולה, הריהו מסירה מעליו בין קדיש 'תתקבל' של סליחות לברכות השחר, ולפני 'ברוך שאמר' מתעטף בטלית שלו וכן מניח תפילין ומברך את שלוש הברכות בקול כדרכו בכל ימות השנה.

אחר קדיש 'תתקבל', אין הש"ן אומר 'אדון עולם' שנית, אלא פותח מיד בברכת 'על נטילת ידים' בניגון ימים נוראים, וממשיך בניגון יום חול בברכות השחר, כולל ברכת התורה לפני הקרבנות.

יום רביעי של סליחות

אין אומרים את הבית האחרון של הפזמון 'ה' שמעה' המתחיל 'שפטינו', שנועד לאמירה ביום הכפורים בלבד.

יום ששי של סליחות

בסליחות אומרים את החטאנו 'אדון משפט בקרבך' במקום 'אבותי כרבת ריבם'. מפסיקים לתקוע בשופר החל משחרית זו של כ"ז באלול.

פרשת נצבים

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי התקיעות.

שבת שבתוך ימי הסליחות פוסקים מלומר 'הכל יודוך' באמירת סירוגין. הפסוק האחרון של קריאת שלישי 'הנסתרת' נקרא בהרמת קול. מפטיר מתחיל מ'הגדתי'.

קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים. במנחה מסיימים את הקריאה בסוף פסוק י"א במלה 'באזניהם', ואין ממשיכים עד 'לרשתה'. 'והוא רחום' ו'ברכו' בערבית של מוצאי שבת מנגן הש"ץ בניגון של חצי קדיש שלפני מוסף ימים נוראים, ומאריכים בו ביותר. אין אומרים 'יהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

ערב ראש השנה

מתענים בערב ראש השנה, ואין נוהגים להשלים את התענית. יש שנהגו שאָבֵל אינו עובר לפני התיבה בערב ראש השנה, אף לא ל'אשרי' ול'ובא לציון', מפני שאין אומרים בו תחנון ו'למנצח'.

סדר הסליחות לערב ראש השנה בלי שיבושי הצנוזרה מופיע בקובץ מיוחד של מכון מורשת אשכנז. בפזמונים 'שופט כל הארץ' ו'זכור ברית', פותחים את ארון הקודש. לפזמון 'זכור ברית אברהם' יש ניגון משלו, וצורת אמירתו היא כמו של הפזמונים של שאר ימי הסליחות.

אם האיר היום אין אומרים תחנון בסוף הסליחות. מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בשחרית אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

אחר התפילה עושים 'התרת נדרים' בבית הכנסת. אומרים בה 'ואפילו נזירות שמשון'. אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית הקברות, אומרים שם תחינות לבית הקברות (ולא תהלים שנאסרה אמירתם ליד קברים מחמת 'לועג לרש') ונותנים צדקה לעניים.

ברית מילה בערב ראש השנה

אם יש ברית מילה בערב ראש השנה, אין אומרים את הפזמון של ה'רוקח' לברית מילה 'זכור ברית אברהם – אות ברית', מפני שביום זה אומרים את הפזמון 'זכור ברית אברהם – אבדנו מארץ'. בערב ראש השנה, אף שהוא יום תענית, עורכים את סעודת ברית המילה לפני חצות וסועדים בה כל הקרואים, אף אם רבים המה ואף בלא התרת נדרים.